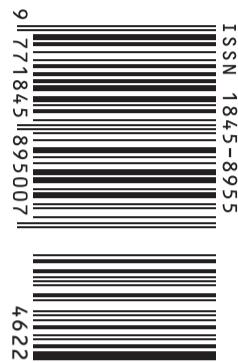

NOVOSTI НОВОСТИ

#1196

Samostalni
srpski
tjednikČetvrtak 17/11/2022
10 kn / 1.33 € / 100 din

Mirovinski rulet

Vlada se bavi motivima koji su naveli Allianz da se povuče iz ulaganja u Fortenovu, a ne spominje neuspjeh mirovinske reforme i drugog mirovinskog stupa. Mirovinski fondovi u posjedu drže oko 130 milijardi kuna radničke štednje, a po zdravoj ekonomskoj i socijalnoj logici uopće ne bi smjeli postojati

str. 2-4.

Nervoza oko Fortenove

Prema premijerovo želji, istražuju se motivi koji su naveli Allianz da se povuče iz ulaganja u Fortenovu. Zašto, međutim, DORH, policija i svi ostali ne istražuju motive koji su mirovinske fondove nagnali da uopće krenu prema vlasništvu u toj kompaniji te motive premijera Plenkovića da svom snagom podupre taj plan?

Od svega što se posljednjih dana i tjedana zbiva oko vlasničke strukture Fortenove, odnosno nekadašnjeg Agrokor-a IVICE TODORIĆA, najteže je objašnjava nervoza i uznemirenost premijera ANDREJA PLENKOVIĆA i njegove vlade: u pogledu vlasništva, naime, Republika Hrvatska nema ništa s Fortenovom. Da, reći će netko, ali to je strateški važna kompanija za državu, jer zapošljava više od 40 hiljada radnika, raspolaže hiljadama hektara poljoprivrednog zemljišta i izvorima vode, a o toj kompaniji u velikoj mjeri ovise još brojne domaće firme – od malih obiteljskih gospodarstava do relativno velikih proizvodnih sustava. Pod egidom strateške važnosti te spašavanja radnih mjesteta i cjelokupne hrvatske privrede, uostalom, Plenkovićeva je vlada prije pet i pol godina uvela izvanrednu upravu u Agrokor i potom blagoslovila novi vlasnički sastav tog koncerna s ogromnim udjelom ruske državne Sberbanke, glavnog Todorićevog kreditora. Sve je to tako, no sve to i dalje ne objašnjava i ne opravdava toliku premijerovu uključenost i Vladinu angažiranost u kreiranju – opet nove – vlasničke slike u Fortenovi. Plenković i Vlada, naime, ne pokazuju ni približno toliki interes za situaciju u tvrtkama koje uistinu jesu strateške za Republiku Hrvatsku i u kojima je država formalno vlasnik ili suvlasnik, poput – primjerice – Zrakoplovno-tehničkog centra i Državnih nekretnina.

Nakon što se doznao da je SAIF ALKETBI, misteriozni investitor iz Ujedinjenih Arap-

skih Emirata, kupio ili ‘kupio’ od sankcionirane Sberbanke tvrtku koja posjeduje 43 posto udjela u Fortenovi, na noge su dignuti tajna služba, policija, Državno odvjetništvo, Hanfa i lojalni mediji sa zadanim ciljem da otkriju kriminal u rečenoj transakciji, ali i da otkriju sumnjivu pozadinu iznenadnog odustajanja AZ mirovinskog fonda od kupovine udjela Sberbanke. Sva pobrojana državna sredstva još se, doduše, bave odgonetanjem što bi, kako i zašto trebala otkrivati, s obzirom na to da se posao dogodio u Moskvi i Dubaiju, a da se trgovalo nečim što je registrirano u Nizozemskoj. ‘Sud u Nizozemskoj utvrdit će je li posao bio zakonit. Nema potrebe da se u Hrvatskoj histerizira. Ako nije sve u redu, moj klijent neće postati vlasnik Fortenove, i nemamo problem. Ako je sve u

redu, onda ga ne možemo sprječiti, ako smo pristalice vladavine prava’, rekao je ANTO NOBILIO, Alketbijev hrvatski odvjetnik.

Sam Alketbi i njegova uloga nisu ono što je primarno razljutilo Andreja Plenkovića. Na mjestu Alketbija – iza čijeg upadanja u priču o Fortenovi možda stoje pare i interesi nekog povezanog s Rusima, nekog tko ima razloga da sad bude skriven iza arapskog paravana – mogao je biti bilo tko, pa bi premijer opet bio jednak nezadovoljan. Bilo tko, izuzev četiri obavezna hrvatska mirovinska fonda, a to su Erste Plavi, PBZ Croatia osiguranje, Raiffeisen i AZ. Plenković je proteklih dana više puta izjavio da je sve već bilo dogovoren, da su predstavnici spomenutih fondova i njemu, premijeru, izravno potvrdili svoje nakane u vezi s ulaganjem u

Angažiran u kreiranju vlasničke slike Fortenove – Andrej Plenković (Foto: Jurica Galočić/PIXSELL)

Fortenovu, što je on podržao, i da su pribavljene sve dozvole, a da je onda – dva dana prije isteka EU-roka za zaključenje transakcije sa sankcioniranim ruskim tvrtkama – AZ fond neobjasnivo odustao zbog toga što je dobio takav nalog iz minhenske centrale Allianza, suvlasnika AZ fonda. Prema premijerovo želji, istražuju se motivi koji su naveli Allianz da se povuče, mada je sasvim jasno da postoji cijeli niz isključivo poslovnih argumenata za donošenje takve odluke, s tim da jest neuobičajeno naglo odustajanje par dana prije krajnjeg roka za realizaciju transakcije. Jedan od argumenata sigurno je i to što su mirovinski fondovi u vjerovničkoj nagodbi u Agrokoru ostali bez svojih udjela, to jest bez stotina milijuna kuna.

Zašto, međutim, Državno odvjetništvo, policija i svi ostali ne istražuju motive koji su mirovinske fondove nagnali da uopće krenu prema vlasništvu u Fortenovi te motive premijera Plenkovića da svom snagom podupre taj plan? Je li premijer zaista uvjeren, i – ako jest – na temelju čega jest, da se radi o investiciji lišenoj ozbiljnijeg rizika, a ‘mirovinci’ se ne bi smjeli upuštati u kockarske avanture? Je li se ta ideja rodila u krugu šefova spomenutih mirovinskih fondova, koji barataju enormnim iznosima za penzije hrvatskih građana, ili se netko drugi dosjetio da bi bilo pametno da fondovi ulože 500 milijuna eura u Fortenovu? Je li taj netko PAVAO VUJNOVAC, vlasnik blizu 30 posto udjela u Fortenovi i gazda Enna Grupe s Prvim plinarskim društvom kao ključnom sastavnicom? Najlogičnijom se čini pretpostavka da je riječ o Vujnovčevu zamisli: da se dogodilo da su četiri fonda kupila 43 posto udjela u Fortenovi, svakom od njih pripalo bi otprilike po 11 posto vlasništva, što bi Vujnovac s njegovih 30 posto zadržalo na poziciji pojedinačno najvećeg suvlasnika, odnosno čovjeka koji presudno utječe na operativno poslovanje kompanije. Pritom valja znati da je Vujnovac u posljednje vrijeme razvio vrlo skladne poslovne odnose s nekim od mirovinskih fondova kao izdašnim izvorima novca i oni zasigurno ne bi bili prepreka realizaciji njegovih operacija u Fortenovi, operacija u kojima bi se, i više nego sad, našlo prostora za rast prihoda nekih drugih važnih Vujnovčevih firmi. FABRISU PERUŠKU, glavnom izvršnom direktoru, ta ideja moralia se svijjeti, jer njemu se ne može ne dopasti ideja najvećeg suvlasnika, a Plenkovićevi razlozi za pristajanje na ovu soluciju, u najmanju ruku, tiču se snažnog upliva Vlade na potезе ‘mirovinaca’, s obzirom na to kakva je struktura njihovih ulaganja, što znači očuvanje Fortenove u statusu paradržavnog koncerna.

Jesu li se, dakle, predsjednik Vlade i uprave domaćih mirovinskih fondova – penzionerskim novcem – upregli u pogodovanje Pavlu Vujnovcu, jednom od najmoćnijih i najbogatijih građana Hrvatske, a uzred i biznismenu koji je izrastao na distribuciji Gazpromovog plina? To je pitanje kojim bi se, da je zdravog razuma i nezavisnosti, trebala pozabaviti istražna tijela, umjesto politički naloženog i paradno-osvetničkog bavljenja motivima koji su naveli menadžere Allianza u Münchenu da sruše plan koji je pouzdano išao u korist samo Vujnovcu. ■

IMPRESSUM

Godina xxiii / Zagreb | četvrtak, 17.11.2022

NOVOSTI #1196

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće
ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac
GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE
UREDNIKE
Boris Postnikov

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal Novosti), Petar Glodić (Kronika), Tihomir Ponoš
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin, Dragana Bošnjak, Milan Čimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Marinko Čulić, Boris Dežulović, Viktor Ivančić, Sinan Gudžević, Boris Rašeta
REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko Bakotin, Dragana Bošnjak, Milan Čimeša, Zoran Daskalović, Ivica Đikić, Tena Erceg, Milan Gavrović, Irena Bosnić

Dragan Grozdanić,
Mirna Jasić Gašić, Nenad Jovanović, Vladimir Jurišić, Anja Kožul, Igor Lasić, Bojan Munjin, Tamara Opačić, Ljubo Parežanin, Ivana Perić, Srećko Pulig i Hrvoje Šimićević

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak, Darko Matošević
DIZAJN
Parabureau / Igor Stanišević & Damir Bračić, Nikola Đurek
ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb', Zagreb
TIRAJA 6500
Novosti su financirane sredstvima Savjeta za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske i sredstvima Ureda za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
REDAKCIJA
Gajevo 7, 10 000 Zagreb
T/F 01/481198, 4811281
info@portalnovosti.com
www.portalnovosti.com

Mirovinski forte e morte

Svi se bave ulogom mirovinskih fondova oko Fortenove, a gotovo nitko nije primijetio da su oni krucijalna činjenica jer u posjedu drže oko 130 milijardi kuna radničke štednje za mirovinu i po iole zdravoj ekonomskoj i socijalnoj logici uopće ne bi smjeli postojati. Samo ove godine njihova imovina pala je za četiri milijarde kuna, s preko 133 na oko 129 milijardi

Željko Garača i Ivan Lovrinović na konferenciji o neodrživosti drugog mirovinskog stupa, Zagreb, 2018. (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

ZNAČAJNU ulogu u cijeloj onoj predstavi oko preprodaje najvećeg pojedinačnog paketa dionica Fortenove, nekadašnjeg Agrokora, dobili su fondovi drugog stupa hrvatskog mirovinskog osiguranja. Jedan od njih svrstao se u toj podjeli među negativce ili bar sumnjivce, odmah uz misterioznog kupca iz Ujedinjenih Arapskih Emirata. Vrijedi zapaziti i taj najednom zjapeći globalni kontekst, valjat će nam za kasnije razmatranje, a u kojem se pojavljuje navodno uspješni investitor SAIF ALKETBI. On tako služi i za internacionalizaciju dramaturgije, unoseći dašak instant-egzotičnog spram ovdašnje publice, nešto poput onog menadžera Filipinca u ranoj fazi Agrokorova konačnog udesa. ANTONIO TONY ALVAREZ III., istini za volju, bio je čak ponešto realnija akvizicija na čelu koncerna od ovog sad lika.

No fokus osvrta stavit ćemo ovdje na mirovinske fondove koji na pozornicu stupaju tek jednom nogom, još prije Alketbija, skriveni iza kulise, i onda se povlače sasvim, bez jasnog tumačenja. Takav će uzmak izazvati silnu uznemirenost među ostalim licima, te postati predmet određene istrage, ili u najmanju ruku kontrole po nadležnoj državno-regulatornoj agenciji.

Kolebljivi protagonist odaziva se na ime AZ, te je izdanak njemačke osiguravajuće kuće Allianz, jednog od najvećih finansijskih subjekata na hrvatskom tržištu. Između njih i talijanskog UniCredita pretače se ujedno, zadnji put prije par mjeseci, vlasništvo nad Zagrebačkom bankom. Detalji te vrste nisu nam za potrebe ovog pregleda toliko bitni, ali treba uočiti da četiri postojeća mirovinska fonda u Hrvatskoj drže najveći ovdašnji bankovni ili osiguravateljski igrači.

Svejedno, ni tri od četiri nisu zajedno bili dovoljno jaki, u momentu kad se povukao taj jedan, da se bez njega upuste u

Registriran je dosad čitav niz slučajeva u kojima su fondovi poslovali na vlastitu, u stvari našu štetu, a na korist poslovanja matičnih im banaka. Popis je razmjerno poznat, i uobičajeno se tu nabrajaju Ingra, Nexe, Dalekovod, Credo, Magma, Optima, Metronet itd.

preuzimanje 42,5 posto vlasništva nad Fortenovom, tj. paketa vrijednog približno pola milijarde eura. Hrvatski premijer ANDREJ PLENKOVIĆ umalo se na to srušio preko ograde svoje lože, i danima potom bavit će se (i) Vladinom ulogom u tom fijasku. Ipak, a tu dolazimo do naše izdvojene priče, nitko, ili valjda gotovo nitko, nije primijetio da s najvećim problemom imamo posla već i prije toga. Fondovi su sami po sebi krucijalna činjenica zbog toga što drže u posjedu oko 130 milijardi kuna radničke štednje za mirovinu, ali oni po iole zdravoj ekonomskoj i socijalnoj logici uopće ne bi smjeli postojati.

Možemo dakle manje ili više suvislo diskutirati o tome kako su fondovi poslovali ili morali poslovati u ovom ili onom primjeru, naravno. Hrvatska strateško-ekonomska nevolja započinje tamo gdje pritom apsolutno zaboravljam, i upravo to činimo zadnjih 20 godina, da je naopaka već temeljna ideja njihova suštinskog funkcioniranja, njihov modus operandi. To smo u prošlom broju ovih novina samo ukratko natuknuli, ali i prethodno čitavo desetljeće mnogo puta obrazlagali, pa čemo se sad odmaknuti od središnjeg spota koji osvjetjava prizierte komada s Fortenovom i obratiti pažnju na pokrajnje, opskurne dijelove scene, tamo gdje se odvijaju zaklonjeni rukavci radnje, te ponoviti gradivo. Ako tražimo istinsku napetost u hrvatskoj ekonomskoj politici, ona se zapravo nalazi tamo, ne u žiži pompozne inscenacije.

Analogno tome, sama se drama oko Agrokora u biti sastoji u tome da je čak i rasplet odigran bitno ranije, što se tiče Hrvatske, a ove sad kretnje izvode njihovi daleki odrazi.

Predstava oko preprodaje najvećeg pojedinačnog paketa dionica Fortenove (Foto: Slavko Midžor / PIXSELL)

Razumljivo je što nam koncern pod kapom Fortenove ipak još uvijek privlači iznimnu pažnju, sve dok upravlja glavnim ovdasnjim prehrambeno-proizvodnim resursima. No ti su resursi izgubljeni, kad se radi o vlasništvu nad njima, ako gledamo iz pozicije ovog društva. Vlasništvo služi u prvom redu kontroli raspodjele ostvarene dobiti, odnosno toga kome će sve ona pripasti. E pa sad zamislimo otrprilike par desetaka puta veću vrijednost, a koju smo također ispustili iz ruku, uslijed podaništva najgorim emanacija tržišta i kapitala u režiji duopola HDZ-SDP, i suočit ćemo se s pravom srži pojave koju nazivamo drugi stup.

Nekako baš u vrijeme razotkrivanja zahvata nad Fortenovom dobili smo novi bolan dokaz perverznosti ideje da obvezna kapitalizacija mirovinskog doprinosa može budućim penzionerima osigurati kakav-takav prosperitet. Drugim riječima, da će dugoročno operiranje tim novcem na tržištu dionica i državnih te korporativnih obveznica zavidno uvećati izdvojenu svotu. Sustigla nas je naime vijest da je imovina faktično privatnih fondova u koje od 2001. godine odvajamo četvrtinu mirovinskog doprinosa otkupljenih vrijednosnicama samo ove godine pala za četiri milijarde kuna, s preko 133 milijarde kuna na oko 129 milijardi. U radosno doba iskazivanja dvojnih cijena uoči stupanja Hrvatske u eurozonu, lako je izračunati da taj iznos znatno premašuje cijenu spornog paketa suvlasništva nad Fortenovom.

No kako vole isticati komercijalni oglasi, ni to nije sve, kao što nije ni spoznaja da je ovo treća ili četvrta kriza sličnih razmjera, uz više manjih u navedenom razdoblju. Javnobudžetsku rupetu otvorenu permanentnom uplatom fondovima država krpa isključivo zajmovima, uz manjak za isplatu aktualnih mirovina zbog kojeg se ionako mora stalno zaduživati. Cijena tog kreditiranja, ukratko, veća je od prinosa koji fondovi realiziraju za tobožnju korist budućih penzionera. Stanje javnih financija prouzročeno tako osmišljenim finansijskim mehanizmom kompenzira se fiskalnim mjerama od kojih stradavaju najširi slojevi iste populacije radnika te osiguranika. Bilo bi još i dobro kad bi se na tome stalo, ali ni dvostruko dno ne predstavlja kraj takvog pada. Država se nadalje postavlja kao da od svega ipak imamo nekakvu korist u vidu poticanja domaće privrede na burzi.

Na tom mjestu približavamo se pitanju strukture ulaganja fondova i pretvaranju živog novca u njihovu imovinu ili našu navodnu štednju. Fondovima je politički, a spočetka posve dogovorno, zadano da to budu ponajprije državne obveznice, pa oni svoje poražavajuće rezultate najčešće opravdavaju nemogućnošću šireg ulaganja na tržištu dionica. Imovina im se stoga sastoji od približno dvije trećine državnih obveznica, dok preostala trgovina pokazuje kako bi izgledalo kad bi više investirali u

Garača: Sve što Vlada čini i predlaže je pogrešno

Najveću odgovornost za ovakvo stanje mirovinske reforme imaju dvije najjače političke opcije koje su je uvele i kontinuirano je podržavaju. Pritom najveću odgovornost snosi aktualna Vlada, koja ipak postaje svjesna neodrživosti postojećeg stanja pa se angažira na različite načine da spasi nešto što se spasiti ne da. Nije mi načelno sporno što se Vlada miješa u funkciranje mirovinske reforme jer je najodgovornija za njen uspjeh ili neuspjeh, ali je sporno na koji način i oko čega se miješa. Drugi mirovinski stup ipak nije običan privatni biznis jer je za državu strateški važan i neraskidivo vezan za javne financije. No sve što Vlada čini i predlaže je pogrešno, od miješanja u operativno upravljanje fondovima do pripreme izmjena zakonskog okvira, jer joj je glavna briga prikriti temeljni neuspjeh mirovinske reforme. Pritom se vodi kratkoročnim političkim interesima koristeći populističku retoriku, a ne strateškim ekonomskim interesima i zapravo na njihovu štetu. Odgovornost Vlade proteže se i na Hanfu, preko imenovanja njenog čelnog čovjeka, koja je sljedeća na listi odgovornosti za ovakvo stanje. Propustila je niz situacija kada je moralna intervenirati. Trenutno se pak Hanfa angažira oko jedne nerealizirane transakcije i traži problem tamo gdje ga nema, osim što nije realiziran jedan politički cilj Vlade. Skreće se pozornost s glavnog problema, ekonomske opravdanosti spornog investiranja, štiteći tako one koji su, vjerojatno pod pritiskom Vlade, to htjeli provesti – izjavio je za Novosti profesor na Ekonomskom fakultetu u Splitu ŽELJKO GARAČA.

kompanije. Registriran je dosad čitav niz slučajeva u kojima su fondovi poslovali na vlastitu, u stvari našu štetu, a na korist poslovanja matičnih im banaka koje simultano kreditiraju određena poduzeća ili pak ilegalno manipuliraju dionicama na Zagrebačkoj burzi. Popis je razmjerno poznat, i uobičajeno se tu nabrajaju Ingra, Nexe, Dalekovod, Credo, Magma, Optima, Metronet itd. Za ovu prigodu, međutim, teško je ne prisjetiti se debakla otprije četiri godine, kad se ispostavilo da je dio fondova previše izložen burzovnoj vjetrometini preko ulaganja u Ledo i tad već urušeni – Agrokor. Otad potječe i konkretno nastojanje hrvatske izvršne vlasti da utječe na relaciju između fondova i dotičnog koncerna s kojim je također uprskala koješta.

TEŠKO je utoliko i procijeniti je li bolje kad se politika upliće u poslovanje drugog stupa ili ne, osim što bi moralno biti očito da je kvaran ponajprije startni rezon njegovog postojanja. Povjerenje mirovinskog doprinosa bankovno-osiguravateljskom kartelu nije ništa doli kockanje s izvjesno nepovoljnim ishodom na duže staze, s državnim nadzorom i uvjetovanjima ili bez toga. O tome svjedoči danas novo aktualizirana funkcija Hanfe, regulatora koji je samo legitimirao neprihvatljive radnje, tek povremeno dijeleći formalnu kritiku, još od vremena svoga šefa ANTE SAMODOLA koji će naknadno postati nešto nalik svjedoku-pokajniku naspram takvog sustava. Samodol je tako 2007. godine propisao tzv. zajamčeni prinos fondova na -6 (minus šest!) ponderiranog im prosjeka za iduću godinu. Krivnja za gubitak je zatim pripisana globalnoj krizi, ali ne smije se zaboraviti da štetu za poslovanje nikad nisu pretrpjeli same banke, naprotiv. One su ovdje zastupljene mimo svakog rizika, uz garantirane naknade, pa i spomenuti bankovni paralelni biznis, te činjenicu da nam za golemi novac koji im prelazi preko tzv. skrbničkih računa na putu između javnog budžeta i fondova ne isplaćuju ništa izuzev mizerne *a vista* stavke.

Ante će Samodol naknadno izaći izvan kruga vinovnika počinjenog finansijskog nedjela, uz javni iskaz da 'netko mora ljudima reći istinu' i da se želi 'ujutro miran pogledati u ogledalo'. Potresnu njegovu ispovijest ovdje evociramo jedino zato da bismo naglasili da je on ispašao još i najbolji

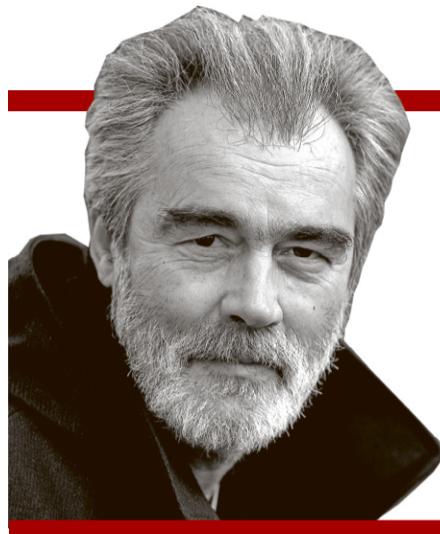
od čuvara naše mirovinske nazovištrednje. Može se onda lakše pojmiti kakvi su ostali, npr. ovi kojima se danas prepusta revizija procesa oko Fortenove, ako ta uopće ima smisla.

Stvarni oponenti drugog stupa, možda ukupno petnaestak javnih imena čiji smo stav ovdje više puta publicirali, u konačnici su ostracirani. Maksimalno im je otežan pristup najvećim medijima kad je posrijedi ova tema, i čak se nerijetko izvrgavaju poruzi u javnom prostoru kontroliranim odozgo. Uz ovaj članak objavljujemo komentar jednog od takvih koji spadaju među najaktivnije i najanalitičnije stručne kritičare.

Na koncu, osmotrimo što se nudi za protuotrov kontra efekata drugog stupa, naročito s obzirom na neizvjesnost s inflacijom koju fondovski prinos nije mogao lako pratiti ni dok se kretala oko prosječne decenijske stope, kamoli da nam osigurava dodatni pristajan rast nakupljene imovine. U pravilu se nudi uvijek isti set rješenja, ako govorimo o dominantnom zagovoru, a taj uvijek biva liberalan u ekonomskom pogledu.

Podcrtat ćemo dvije glavne sugestije, pri čemu se jedna tiče strukture fondovskih ulaganja, pa se izlaz traži u iskoraku na globalno tržište dionica. Naizgled bi suvlasništvo nad boljstojećim stranim kompanijama donijelo nešto mira i dobra, ali se tako zanemaruje posljedica odljeva kapitala u inozemstvo. Ujedno bi se anulirala zamisao pokretanja hrvatske privrede pomoći drugog stupa, koja nije kvalitetno djelovala, ali je predstavljala njegov ekskluzivni alibi. No to će ionako biti omogućeno skorim uvođenjem eura u RH i obaranjem monetarne brane, te ćemo imati priliku osjetiti učinak i te mjere. Pa kao što arapski prekupac danas služi da bi se vrijednost Fortenove sakrila u mešetarskoj kombinatorici po bijelome svijetu, tako će se u ulaganja mirovinske štednje iz ove atrofirale provincije utopiti u međunarodnim vodama.

Upravo to predstavlja onaj potencijalno impresivan globalni, zapravo varljiv kontekst s početka ovog teksta, ako se pita nas. No definitivno se ne pita, kao ni za drugi nametljiv prijedlog hrvatskih ekonomsko-političkih opinionmejkera koji se dade svesti na povećanje izdvajanja u drugi stup. Tu se već zavjesa spušta, a gledateljstvu koje podjednako nitko ne pita ništa ostaje da si samostalno predoči što slijedi iza nje. ■

PIŠE Viktor Ivančić

Poželjna forma memorije je pogled pun mržnje upućen u superiornu prošlost. No ima li većeg samoponiženja od krivotvorenenja vlastita sjećanja? Prevelikom broju Hrvata, uključujući trenera splitskog Hajduka, dogodilo se da su, ostavši bez Jugoslavije, ostali i bez dostojanstva

Memorija i Jugoslavija

Ovo me tendenciozno sudenje podsjetilo na doba Jugoslavije – izjavio je trener Hajduka MISLAV KAROGLAN nakon utakmice koju je njegova momčad igrala u Koprivnici protiv Slavena Belupa, neslavno remiziravši.

Potom ga je nekoliko kritičara izložilo tendencioznom opanjkavanju. Jedini – i potpuno promašen – argument tih kritika glasio je da 40-godišnjeg Karoglana nepravično sudenje nikako ne može ‘podsjetiti na doba Jugoslavije’, jer je on u vrijeme nestanka te zemlje imao nepunih devet godina.

Zašto se, do vrha, sredovječna osoba ne bi sjećala perioda kada je išla u prvi, drugi ili treći razred osnovne škole? I zašto bi osmogodišnji svjedok nekog ‘doba’ bio manje vjerodostojan od onoga trostruko starijeg, pogotovo kad je riječ o nogometnom sudeњu, kao vjekovnoj temi u našim obiteljima? Napokon, svatko ima pravo na nesretno djetinjstvo, pa i na memoriju pohranu te traume kao mučeničke relikvije kojom će obrazlagati poraze u kasnijem životu.

Ne znamo što se s malodobnjim Mislavom Karoglantom tada dešavalо. Možda ga je otac bjesomučno tukao poslije svake nedovoljne ocjene, šakama za matematiku, nogama za poznavanje prirode i društva. Možda ga je majka silila da kleći na zrnama kukuruza kada je ukrao tablu eurokrema u mjesnom dućanu. Možda ga je rodica uhvatila dok je gol pozirao pred zrcalom, te ga otkucala župniku, da bi onda ovaj, prije nego što rutinski razreže kaznu po deset očenaša i zdravomarija, za tražio od mlađahna grješnika da nedoličnu radnju ponovi pred njim, u tami ispovjedaocice... Naravno da je besmisleno o tome špekulariti, no u slučaju da su se barem neka od tih ili sličnih stresnih iskustava doista zbila, nesumnjivo su poticala iz ‘doba Jugoslavije’.

Problem s Karoglantom artikulacijom vlastita pamćenja, međutim, u tome je što ‘doba Jugoslavije’ navodi kao opis i objašnjenje devijacije na koju se referira, a ne kao period u kojem se ona događala. A to će reći da je ‘doba Jugoslavije’ u njegovoj memorijskoj kartici aktualnog porijekla, da ono ne pripada prošlosti, već nadire iz sadašnjosti. Kao ni bilo koji drugi Hrvat koji vodi računa o svojoj socijalnoj poželjnosti, Mislav se Karoglan ne mora sjećati Jugoslavije da bi je zadržao u najgoroj uspomeni.

Malo je teži slučaj da bi ga ‘tendenciozno sudenje’ u Koprivnici moglo podsjetiti na ‘doba Jugoslavije’ u temporalnom smislu, ponajprije stoga što u ‘doba Jugoslavije’ Hajduk nije ni igrao prvenstvene utakmice u Koprivnici. Tada je to bio respektabilan nogometni klub koji se nadmetao s respektabilnim protivnicima – Partizanom, Dinamom, Zvezdom, Veležom – a ne provincijalna momčad koja trči za bodovima po provincijskim ledinama. U Koprivnici je Hajduk mogao gostovati samo na kakvoj prijateljskoj pripremnoj utakmici, i to uz odluku trenera da u igru ne uvodi najbolje igrače, e kako se ne bi ozlijedili uoči predstojeće utakmice četvrtfinala kupa protiv Budućnosti iz Titograda.

Trener Hajduka Mislav Karoglan (Foto: Milan Šabić/PIXSELL)

Svejedno, ‘doba Jugoslavije’ kao markacija za svekolike nepravde, pa i za nogometne sudačke krađe, oštrot je urezano u Karoglano ‘pamćenje’, a pritom je posve nevažno je li u predmetnom razdoblju on imao osam ili trideset i osam ljeta. Njegova se memorija, naime, ne temelji na doživljenom, nego na naučenom. Njegove godine ne čine ga manje relevantnim prodavačem magle.

KOLINDA GRABAR-KITAROVIĆ, recimo, proboravila je u Jugoslaviji zamalo četvrt stoljeća, ali je to nije priječilo da se za potrebe inozemnog tiska ‘prisjeti’ kako je u toj zemlji postojala samo jedna vrsta jogurta, makar je općepoznato – što se činjenica tiče – da je vrsti i marki toga mlječnog proizvoda bilo koliko ti duša želi. Naprsto, memorija ne podnosi faktografiju kada ima ambiciju da se, umjesto očitovanja o prošlosti, udvara sadašnjosti, to jest kada zloglasno ‘doba Jugoslavije’ treba biti samorazumljiva odrednica za bijedu, glad i neimaštinu.

S mlađima je stvar još manje komplikirana: istraživanja bi potvrdila da najtraumatičnije uspomene na jugoslavenski pakao uzgajaju oni koji su rođeni nakon devedeset i prve. Što je duže mrtva, po Jugoslaviji se ležernije lupa, i nema naznaka da će taj nekrofobični festival kroz dogledno vrijeme gubiti na popularnosti.

Sve u svemu, ‘doba Jugoslavije’ kao inkarnacija apsolutnog mračnog jezdi kroz kolektivno pamćenje Hrvata čak i kada ga se oni ne sjećaju, odnosno – ponajprije tada. Za one u odmaklim godinama, pak, nikako nije preporučljivo pamtitи to razdoblje u povoljnijem svjetlu nego što je to podnošljivo, barem da se izbjegne sumnja na sabotažu. A poznat je i motiv obuhvatne nacionalizacije memorije: slika davne Jugoslavije kao maternice svih zala u optjecaju je zbog toga da se današnje nesreće ne bi doimale toliko beznadnima.

Na tržištu iluzija, uzgred budi rečeno, jedna od otrcanijih je ona da će se ozloglašavanjem Jugoslavije Hrvatska učiniti bojom. Osim svega – vratimo li se loptačkome povodu ovoga teksta – taj manevar nije ni naročito sportski. No kada se povede priča o hrvatskom nogometu, kome je još stalo do sporta?

Odamo li se, ipak, svojevrsnom faktografskom ekstremizmu, pa mentalni teritorij namijenjen pamćenju dovedemo u kontakt s golum činjenicama, postaje skoro do banalnosti jednostavno podrivati opća uvjerenja.

Na primjer: u ‘doba Jugoslavije’ Hajduk je vrijedio, a danas ne vrijedi. Na primjer: osim izvrsnoga nogometnog kluba, Split je u ‘doba Jugoslavije’ imao i izvrstan teatar, i izvrstan košarkaški klub, i izvrstan dnevni list... a danas su ti punktovi iz gradskih legendi srozani na dronjke koji troše zadnje ostatke nekadašnje slave. Na primjer: lokalni industrijski giganti iz ‘doba Jugoslavije’, poput Brodogradilišta, Jugoplastike ili Jugovinila, upošljavali su desetke tisuća ljudi, a danas su to sure posttranzicijske razvaline, dok potomci nekadašnjih varilaca i strojarških inženjera grade svoje egzistencije čekajući da baba umre, kako bi njegov stan, doiven u ‘doba Jugoslavije’, naslijednici mogli pretvoriti u upotrebljiv turistički apartman. Iako su kroz trideset godina davali sve od sebe, nacionalistički predatori nisu uspjeli čak ni uništiti sve ono što im je u naslijede ostavio socijalistički modernizam.

Naravno da onda treba biti oprezan kod osvrtanja. Naravno da će poželjna forma memorije biti pogled pun mržnje upućen u superiornu prošlost. Naravno da će zbog provale frustracije i bijesa – jer prošlost vrijeđa razinom koju danas nije zamislivo dosegnuti – u Hajdukovoj staklenoj vitrini skoro dvadeset godina nedostajati pehar maršala Tita što ga je klub u više navrata osvajao u ‘doba Jugoslavije’.

Još je kukavnja bila fleksibilizacija pamćenja na individualnom planu. Među tisućama duša što su onoga 4. svibnja 1980. u žalobnom spektaklu na poljudskom stadijonu lile krokodilske suze, znatan je udio onih koji će desetak godina kasnije uvjeravati sebe i druge da su tada, pod svjetlima reflektora, plakali od sreće. Mnogi pripadnici nepregledne mase što je na zagrebačkom željezničkom kolodvoru tronuto ispraćala Plavi vlak s posmrtnim ostacima Josipa Broza zaklinjat će se deceniju kasnije kako su tamo prisjeli samo da bi pljunuli u vagon s putujućim lijesom. Tako je ovdje građena junačka tradicija. I današnjeg Dinama, i današnjeg Hajduka, i svega ostalog.

IMA LI većeg samoponiženja od krivotvorenenja vlastita sjećanja? Sviše velikom broju Hrvata, uključujući trenera splitskog kluba, dogodilo se da su, ostavši bez Jugoslavije, ostali i bez dostojanstva. ■

Dosmrtna pljačka

Analizom recentne prakse domaćih sudova Novosti su pronašle na desetke sporova koji se vode zbog ugovora o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju, koje aktivisti okupljeni oko umirovljeničkih udruga nazivaju lešinarskim biznisom. Zahvaljujući inicijativi Hrvatske stranke umirovljenika takve prijevare uskoro bi trebale postati stvar prošlosti

J. B. iz okolice Varaždina, čiji je puni identitet poznat redakciji Novosti, uspjela se obogatiti u svega nekoliko minuta. Vlasnicom četiri nekretnine, koje se prostiru na ukupno 4.244 kvadratnih metara, automobila Ford Escort, kao i uštedevine oročene kod dvije različite banke, postala je koristeći postojeći pravni okvir te pomoći javnog bilježnika i jedne lijećnice. J. B. se, naime, doslovno ušetala u lokalnu bolnicu i nakon zelenog svjetla spomenutog dvojca sa svojom starijom susjedom K. K., koja je tamo ležala na lječenju, sklopila ugovor o dosmrtnom uzdržavanju. U zamjenu za navedenu imovinu, koja je odmah prešla u njeno vlasništvo, J. B. se obvezala da će se o oboljeloj brinuti sve do njezine smrti, a kako stoji u nedavnoj presudi Županijskog suda u Splitu, 'njega' je trajala 22 dana. U tom roku je K. K. preminula. Budući da zbog terminalne faze bolesti u momentu sklapanja ugovora, na kojem je umjesto potpisa ostavila otisak prsta, nije bila sposobna izraziti slobodnu volju ni shvatiti posljedice toga čina, nasljednici K. K. još uvijek, osam godina nakon njezine smrti, pokušavaju poništiti sklopljeni ugovor.

Analizom recentne prakse domaćih sudova pronašli smo na desetke sporova koji se vode zbog ugovora o uzdržavanju, a koje aktivisti okupljeni oko umirovljeničkih udruga nazivaju lešinarskim biznisom i legaliziranom pljačkom. Zahvaljujući inicijativi Hrvatske stranke umirovljenika, takve prijevare, koje su omogućene zbog nedorečenog zakonskog okvira, uskoro bi trebale postati stvar prošlosti. Ta stranka, na čelu s predsjednikom SILVANOM

HRELJOM, pokrenula je proceduru za izmjene Zakona o obveznim odnosima. Njima bi se strože regulirali postojeći instituti dosmrtnog i doživotnog uzdržavanja i tako otklonile mogućnosti za daljnju manipulaciju starijim osobama.

Ugovori o uzdržavanju karakteristični su za gotovo sve bivše socijalističke zemlje u kojima većina stanovništva posjeduje nekretnine. U Hrvatskoj je takvih oko 89 posto starijih od 65 godina i u pravilu sklapaju spomenute ugovore kada shvate da se više ne mogu skrbiti sami o sebi ili znaju da to neće moći činiti još dugo, zbog čega svoje povjerenje poklanjavaju davatelju uzdržavanja. Pritom kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju imovina odmah prelazi u ruke uzdržavatelja, dok je kod onih o doživotnom to slučaj tek nakon smrti uzdržavane osobe.

Anja Ostapanj
(Foto: HRT)

Oba se sklapaju na sudu ili kod javnog bilježnika, a motivi mogu biti različiti. Najčešće je riječ o starijima koji zauzvrat za imovinu od svojih nasljednika ili drugih osoba traže podmirivanje mjesečnog troška smještaja u domu ili pomoći oko zadovoljenja svakodnevnih potreba, u vidu plaćanja računa, održavanja higijene, kuhanja i drugih kućanskih poslova. Velikoj većini njih, pogotovo onima za koje nema mjesta u državnim domovima ili pak nemaju dovoljno novca da plate one privatne, to je jedan od rijetkih načina da si osiguraju koliko-toliko dostojanstven kraj života.

Na godišnjoj razini u Hrvatskoj se u prosjeku sklopi od 4.000 do 7.000 takvih ugovora. Prema podacima Ministarstva pravosuđa i uprave, tokom lanske, 2022. godine, pred sudovima je ovjerenih 1.320 ugovora o doži-

Tena Šimonović Einwalter (Foto:
Patrik Macek/PIXSELL)

votnom i dosmrtnom uzdržavanju, dok ih je prema podacima Hrvatske javnobilježničke komore pred javnim bilježnicima sklopljeno 1.578 o dosmrtnom i 4.673 ugovora o doživotnom uzdržavanju. Dobar dio ih je, kažu naši sugovornici, sklopljen u poštenoj namjeri. No zbog njihove pravne nedefiniranosti, u oba slučaja često dolazi i do zloupotreba.

Iskorištene, najčešće starije osobe tako budu dovedene na rub egzistencije. Mnogi od njih nisu svjesni značaja i posljedica ugovora u trenutku potpisivanja, posebno jer su njihovi nazivi gotovo identični. Istraživanje Ureda pučke pravobraniteljice, koje je provedeno nad 500 osoba u dobi od 65 i više godina, pokazalo je da je tek sedam posto ispitanika znalo točno navesti razliku između ugovora o dosmrtnom i ugovora o doživotnom uzdržavanju, kao i da se 63 posto onih koji su već sklopili takav aranžman ili o tome tek razmišljaju, nije raspitalo o svojim pravima i obavezama. Čak i da su u potpunosti upoznati sa zbirajućom terminologijom, mnogi i dalje mogu biti prevareni jer su u praksi zabilježeni i slučajevi u kojima su ugovori bili naslovljeni kao oni o doživotnom, dok se sadržajno zapravo radilo o odredbama koje se inače vežu uz dosmrtno uzdržavanje.

Problem najčešće nastaje kada starija osoba ima veliko povjerenje u davatelja uzdržavanja, objašnjava nam ANJA OSTOPANJ, pravna savjetnica Informativno pravnog centra (IPC) koji pruža besplatnu pravnu pomoći socijalno ugroženim i marginaliziranim skupinama stanovništva na širem području Slavonskog Broda i Nove Gradiške. Budući da ne postoji nikakvo jamstvo da će se davatelj uzdržavanja pridržavati svojih obveza, niti on u pravilu zna koliko dugo će uzdržavana osoba uopće živjeti, te hoće li ukupni troškovi na kraju premašiti vrijednost ugovorenih imovina, za pomoći im se obraćaju obje strane, ali i treće osobe koje u takvim slučajevima pronadu vlastiti interes. — U velikoj većini slučajeva starije osobe davatelju uzdržavanja prepuste sve formalnosti, kao što je odabir vrste ugovora. Davatelj često ugovor napiše po unaprijed pribavljenoj špranci koju javni bilježnik samo solemnizira, što ostavlja mjesto manipulacijama. Naše iskustvo pokazuje da se zlouporabe ovih vrsta ugovora često događaju i između članova obitelji koji se osjećaju komotno jer kao davatelji uzdržavanja nisu pod tolikim povećalom okoline kao neke treće osobe, prijatelji ili susedi — kaže Anja Ostapanj.

IPC-u se nedavno za pomoći obratila jedna starija žena. Kada ju je Ostapanj preko telefona upitala o kakvom ugovoru je točno riječ, rekla joj je da se radi o onom o doživotnom uzdržavanju.

— Nakon što je gospoda došla u naš ured sa svom dokumentacijom, utvrdila sam da ugovor o doživotnom uzdržavanju uopće nije potpisani, nego da se radilo o darovnom ugovoru s pravom doživotnog uživanja. U trenutku potpisivanja ugovora živjela je u zajedničkom kućanstvu sa sinom u kojeg je imala veliko povjerenje. Željela je da njemu ostane obiteljska kuća nakon njene smrti, a da ona živi s njim i njegovom obitelji u starosti. Dogodilo se to da je sin umro prije majke, a vlasnicom kuće postala je sinova supruga. Međusobni odnosi su se s vremenom narušili i gospoda koja ima samo pravo uživanja nije nikako zaštićena — govori pravna savjetnica IPC-a.

Na otvaranje vrata za zlouporabu takvih ugovora utječe i čitav niz drugih okolnosti. Prvenstveno činjenica da čak polovica starijih osoba, koje prema posljednjem popisu čine više od petine stanovništva Hrvatske, živi u riziku od siromaštva. Osim toga, dodaje pučka pravobraniteljica TENA ŠIMONOVIĆ EINWALTER, socijalne usluge poput pomoći u kući ili dnevnih boravaka povremeno su im ili teško dostupne, a mnogima i potpuno nedostupne. U isto vrijeme se na mjesto u domu treba čekati i po devet godina.

— Zlouporabama sigurno doprinosi i prilično slaba, gotovo nepostojeća podrška države onima koji se brinu za svoje starije roditelje. U tom slučaju ne možete uzeti bolovanje, raditi na pola radnog vremena ili dobiti status njegovatelja. Na to smo upozoravali godinama, a i nedavno kod izmjena i dopuna Zakona o radu te Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju – kaže za Novosti Šimonović Einwalter.

Prema postojećem uredjenju, Centri za socijalni rad nemaju nikakve direktne interencije u području instituta o uzdržavanju, osim u slučaju kada im se starije osobe same obrate za pomoć. Također, broj ugovora koje netko kao davatelj uzdržavanja može sklopiti je neograničen, a pritom se ne provjerava ni eventualna kriminalna prošlost davatelja. To znači da ih bez ikakvog problema mogu sklapati i višestruko osuđivane osobe.

Na te probleme već godinama ukazuju članovi Sindikata umirovljenika Hrvatske (SUH), čije je pravno savjetovalište najčešće prva adresa kojoj se starije osobe obraćaju za pomoć. Obično se radi o pitanjima vezanima uz mirovine i jednokratna novčana primanja, a JASNA A. PETROVIĆ, predsjednica te udruge, kaže da ne manjka ni onih koji se odnose na ugovore o uzdržavanju. Jedan takav slučaj posebno joj se urezao u sjećanje, jer se radilo o pozivu upomoći, molbi da doslovno pokušaju spasiti život starijeg čovjeka.

— Bila je riječ o gospodinu iz Karlobaga koji nije imao potomaka, ali je imao nećaka u Njemačkoj koji ga je financijski pomagao. Kad je čovjek zbog moždanog udara završio u bolnici, nečak je prihvatio činjenicu da on ne želi

ići u dom i preko interneta pronašao obrt za njegu. S njegovateljicom je dogovorenna plaća za njene usluge, kao i svota za troškove domaćinstva i prehrane. Napravljen je i trajni nalog kojim joj je uplaćivan novac. Međutim, ona nije pustila u kuću prijatelje koji su ga željeli posjetiti i koji su nam se na kraju obratili za pomoć. Iako mu je bilo vidno loše, odbijala je i da ga se premjesti u bolnicu – prisjeća se Jasna A. Petrović.

— Uskoro smo doznali da je navodna njegovateljica čovjeka, koji je u međuvremenu slomio zdjelicu i oslabio 20 kilograma, strpala u auto

Najčešće iza tako legalizirane otimačine nekretnina stoji lobi u koji su umiješani javni bilježnici, davatelji socijalnih usluga, suci, a manjim dijelom i liječnici – veli Petrović

i odvela do javnog bilježnika u Gospiću. Tamo su sklopili ugovor o doživotnom uzdržavanju na kojem je bio otisnut njegov palac, iako se radilo o pismenoj, obrazovanoj osobi. Alarmirali smo brojne institucije, podnijeli prijave i čovjeka uspjeli smjestiti u bolnicu gdje je uskoro umro – dodaje predsjednica SUH-a.

Kaže da su nakon svakog obraćanja nadležnom ministarstvu, tražeći da otklone postojeće probleme, u pravilu dobili isti odgovor. Poručeno im je da u slučaju kada osobi nije oduzeta poslovna sposobnost nema baš nikakve zapreke za sklapanje ugovora.

— Drugim riječima, oni smatraju da je ovo slobodna zemlja u kojoj svatko može raditi što hoće, pa tako i u zabludi pokloniti ili prodati cijelu svoju imovinu za jednu kunu. Najčešće iza tako legalizirane otimačine nekretnina stoji lobi u koji su umiješani javni bilježnici, davatelji socijalnih usluga, suci, a manjim dijelom i liječnici – veli Petrović.

Takvih primjera je mnogo, govori ona, a tek rijetki uspiju doći u javnost. Portal Telegram prošle je godine pisao o slučaju DAVORA PETRIČEVIĆA, dugogodišnjeg županijskog državnog odvjetnika, koji je nakon samo četiri mjeseca brige o 87-godišnjaku dobio stan u centru Osijeka od 250 kvadratnih metara i njegovu uštedevinu. Istraživanje DRAGE HEDLA pokazalo je kako su Petričević i njegova supruga JASMINKA SINČIĆ-PETRIČEVIĆ, inače voditeljica Zavoda za hematologiju KBC-a Osijek, 16. rujna 2013. sklopili ugovor o doživotnom uzdržavanju s ANTONOM MANDIĆEM, koji je 26. siječnja 2014. preminuo u istoj bolnici. Analizom imovinskih kartica Hedl je utvrdio da je

Iskorištene starije osobe budu dovedene na rub egzistencije (Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

na isti način ZVONKO VRBAN, aktualni predsjednik Županijskog suda u Osijeku, stekao tri kuće i nekoliko zemljišta. Jednu od kuća, koje mu je ugovorom o doživotnom održavanju potpisanim 2001. ostavila JELKA NEMET, u međuvremenu je prodao za 952.500 kuna.

— Nema dvojbe. Riječ je o kriminalnom djelovanju koje se proširilo na veliki broj domova za starije i nemoćne, naročito one privatne i obiteljske. Iako je jednom od posljednjih izmjena Zakona o socijalnoj skrbi propisano kako osobe koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi, kao i one zaposlene na takvim poslovinama više ne smiju sklapati ugovore o doživotnom ili dosmrtnom uzdržavanju, taj biznis i dalje funkcioniра. Samo na nečije drugo ime

– objašnjava predsjednica SUH-a, navodeći primjer starije udovice iz zagrebačke Dubrave. Nedugo nakon što je smještena u obiteljski dom, potpisala je ugovor o dosmrtnom uzdržavanju s njegovim vlasnicima, koji su stečenu nekretninu odmah prodali. Budući da su im zbog loših uvjeta uskoro oduzeli dopusnicu za rad, ženu su na kraju smjestili u garažu.

— Drugi su se vratili svojim obiteljima, a nju nisu mogli smjestiti u gradski dom jer zbog potpisanih ugovora na to nije imala pravo. U tu garažu joj jednom dnevno donesu topli obrok i to je to. Žena doslovno živi kao pašće. Uostalom, poznato nam je da je najmanje dvoje starijih, koji su početkom 2020. izgorjeli u Domu za nemoćne osobe Zelena oaza u

Andraševcu, imali potpisani takve ugovore s njegovim vlasnicima. To je naprosto uobičajena praksa – ističe Jasna A. Petrović.

Ugovore o dosmrtnom i doživotnom uzdržavanju moguće je raskinuti jedino sudskim putem. Budući da parnice u takvim slučajevima traju jako dugo, a oštećeni i svjedoci u poodmakloj životnoj dobi umiru, većina ih naposljetku ne dočeka pravdu. Problem je i što je nakon smrti primatelja uzdržavanja jako teško sudski dokazati da pružatelj nije obavljao usluge na koje se obavezao potpisivanjem ugovora. Novosti su u posjedu pre-sude Ustavnog suda od 18. svibnja, kojom je utvrđeno da je naslijednicima oštećenog A. S. iz Brista povrijedeno pravo na suđenje u razumnom roku. Parnični postupak pokrenut još 2001. zbog raskida ugovora o dosmrtnom uzdržavanju još uvijek nije okončan. Osim A. S.-a, u međuvremenu je preminula i njegova nekadašnja uzdržavateljica, b. š. iz Splita.

Pučka pravobraniteljica zbog toga se zalaže da se kroz izmjene Zakona o parničnom postupku takve slučajeve odredi kao hitne.

— U suprotnom, sudski postupci za raskid ugovora o uzdržavanju nemaju smisla. Starije osobe se, nažalost, mogu naći u situaciji da dobivaju upitnu ili potpuno neodgovarajuću skrb, a onda i umru, godinama čekajući kraj sudskog postupka – govori Tena Šimonović Einwalter.

Ona smatra da u praksi treba implemen-tirati i niz drugih promjena: uvesti registar postojećih ugovora, promjeniti njihova

zbunjujuća imena koja starije osobe mogu dovesti u zabludu te unijeti obvezu savjetovanja primatelja i davatelja uzdržavanja prije zasnivanja sporazuma. Konačno, kaže ona, potrebno je povezivanje podataka u koje bi uvid mogli imati suci i javni bilježnici. Tako bi, na primjer, mogli provjeriti je li primatelj uzdržavanja lišen poslovne sposobnosti i je li davatelj uzdržavanja osoba iz sustava socijalne skrbi, što predstavlja prepreke za sklapanje ugovora. Sve to sada ne mogu.

— Registr treba uvesti radi boljeg praćenja stanja u praksi, a i to bi djelovao odvraćajuće na one koji možda nemaju dobre namjere. Također, starija osoba bi pomoću registra mogla provjeriti, recimo, koliko ugovora je netko već sklopio, jesu li neki od njih raskinuti i slično. To bi dakle pomoglo starijima da donesu informiranu odluku o tome žele li ili ne s određenom osobom sklopiti ugovor – veli pravobraniteljica, koja smatra da bi bilo dobro i ograničiti broj ugovora koji jedna osoba može potpisati.

— Svrha takvih instituta je da pomognu osobama koje se više ne mogu adekvatno skrbiti same za sebe ili znaju da to uskoro neće moći činiti, a pomoću ugovora o uzdržavanju si mogu osigurati skrb i njegu koja im je potrebna. Iako zlouporebe može biti i kod davatelja uzdržavanja koji brine za samo jednu stariju osobu, meni je upitno trenutno uredjenje prema kojem možete sklopiti takve ugovore s neograničenim brojem starijih osoba – objašnjava ona.

Jasna A. Petrović (Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Sindikat umirovljenika Hrvatske više od dvanaest godina zalaže se za slična rješenja, napravljena po uzoru na neke od europskih zemalja. Smatraju da bi jedan uzdržavatelj trebao moći sklopiti najviše dva ugovora, i to pod uvjetom da nije gonjen za kaznena djela protiv života, tijela i imovine.

— Tražimo da se u cijelu priču uključi socijali sustav, kao što je to, na primjer, slučaj u Nizozemskoj. Tamo socijalne službe izdaju na teren, ispitaju situaciju, provjere o kojoj imovini je riječ, objasne svim zainteresiranim stranama njihove obaveze i značenje ugovora te na kraju nadziru cijeli postupak. U slučaju da se on ne provedi kako treba, socijalni radnici mogu intervenirati i pokrenuti postupak za raskid ugovora – tumači Jasna A. Petrović.

SUH se zalaže i za potpuno ukidanje instituta dosmrtnog uzdržavanja te zadržavanje samo onih ugovora kojima imovina prelazi u vlasništvo uzdržavatelja tek nakon smrti uzdržavane osobe.

— U suprotnom je dovoljno da čovjek otisne samo svoj palac na komad papira i tako automatski ostane bez svih svojih nekretnina. Uzdržavatelj mu doslovno ne mora dati ni času vode. To će kod nas biti masovna pojавa dokle god ima starijih od 65 godina. Državne institucije trebaju nešto poduzeti, ne mogu stalno govoriti da ih nije briga, da stariji mogu sa svojom imovinom raditi što hoće. Treba nam državna intervencija – ističe predsjednica Sindikata umirovljenika.

Iako smatra da su ugovori o dosmrtnom neupitno problematičniji od onih o doživotnom uzdržavanju, pravobraniteljica se boji da njihovo ukidanje na prvu zvuči kao dobro rješenje, ali dodaje kako bi iz dobrih namjera na kraju u praksi mogle nastati loše posljedice.

— Naime, nakon njihovog brisanja iz Zakona o obveznim odnosima ugovori takvog sadržaja bi se i dalje mogli sklapati, ali bi se u isto vrijeme izgubili postojeći zaštitni mehanizmi, stroga forma koja je sada propisana. Trenutno ih mora ovjeriti sudac nadležnog suda, potvrditi javni bilježnik ili treba biti sastavljan u obliku javnobilježničkog akta. Brisanjem ugovora o dosmrtnom uzdržavanju nestale bi i te obaveze, što nikako ne bi bilo dobro. Stoga mislim da bi bilo bolje rješenje, uz za-

Kod ugovora o dosmrtnom uzdržavanju imovina odmah prelazi u ruke uzdržavatelja
(Foto: Sanjin Strukić/PIXSELL)

državanje stroge forme za obje vrste ugovora, uvesti dodatne, nove zaštitne mehanizme. Time bi država smanjila mogućnost zlouporebe – objašnjava Tena Šimonović Einwalter.

Prijedlogom izmjena Zakona o obveznim odnosima Hrvatske stranke umirovljenika, koji je u saborskoj proceduri od svibnja prošle godine, također je predviđeno ukidanja ugovora o dosmrtnom uzdržavanju. No zastupnik Silvana Hrelja kaže nam da je svoj prijedlog spremjan prilagoditi u skladu s rješenjem za koje se nuda da će ga zajedno iznaći pravobraniteljica, resorno ministarstvo, akademski zajednici te predstavnici njihove stranke, umirovljeničkih udruga i javnobilježničke komore.

— S obzirom na to da je riječ o omraženom institutu koji se eksplloatira na najgori način i tako pogoduje nekretninskom biznisu, osobno smatram da bi ga trebalo ukinuti. Time bi uspjeli stati na kraj postojećim zlouporebama, npr. da ugovore o dosmrtnom uzdržavanju sklapa rodbina zaposlenih u sustavu socijalne skrbi, pa i odvjetnici, udomitelji i zdravstveni radnici. Međutim, ne mogu sam protiv svih. Ako kroz uvođenje registra, postavljanje ograničenja broja ugovora koje može potpisati jedna osoba i drugih rješenja, uspijemo suzbiti dugogodišnje manipulacije, onda će se složiti s takvim prijedlogom – govori Hrelja.

On smatra da bi trebao postojati i jedinstveni obrazac za potpisivanje budućih ugovora koji bi se isključivo ovjeravali pri javnobilježničkoj komori.

— Među prijedlozima svih zainteresiranih za rješenje postojećih problema postoji dosta dodirnih točaka. Još samo trebamo vidjeti je li situacija postala nepopravljiva do te mjere da je ugovore o dosmrtnom uzdržavanju potrebno ukinuti ili je pak dovoljno da cijeli proces učinimo daleko transparentnijim. Na tom polju nam tek predstoje dogovori. Prije mjesec dana u ministarstvu je održan sastanak na kojem sam predložio da izmjene zakona idu u dva saborska čitanja. Tako bi i javnost mogla reći svoje – kaže predsjednik HSU-a i dodaje da bi nova verzija zakona trebala biti donesena u prvoj polovici naredne godine. ■

Mostovi okruga Savski venac

PIŠE Boris Dežulović

Čim su Aleksandar Veliki i Siniša Mali onomad izneli istorijsku ideju da se sruši Stari savski most i sagradi novi – lepsi, stariji i savskiji – te Beograđanima na vodi omogući život dostojan čoveka, Srbina, pevača i influensera, nadigla se na predsednika i većinskog vlasnika Republike Srbije celokupna beogradska i srpska peta kolona

TAKVE je, eto, kurčeve istorijske sreće predsednik i većinski vlasnik Republike Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ VELIKI: četrdeset i četiri drumska mosta i sedamnaest železničkih, plus jedan železničko-drumski – samo trenutak da gospodin predsednik zbroji, molim vas lepo, da vidimo šta smo imali, pišem dva pamtim jedan, jedan i jedan i četiri su šest – ukupno dakle šezdeset i dva mosta srušili su avioni zločinačke NATO alijanse za tri meseca bombardovanja Srbije u proleće 1999. godine, a nijedan od ta šezdeset i dva mosta nije bio u Beogradu!

Nijedan jedini mamu im jebem čoravu ja se izvinjavam.

Šezdeset i dva mosta, gospodo, to nije zahvaljivanje, tačno toliko, šezdeset i dva mosta, ima recimo ceo Njujork od Hadsona do Stejten Ajlenda, i da je Srbija zlopamtljiva i osvetoljubiva, svetski bi moćnici danas na zasedanje Opštih skupštine Ujedinjenih nacija preko Ist Rivera išli splavovima, čamcima i kanuima. Jer šta? Jer vrhunski uvežbani piloti srpskog ratnog vazduhoplovstva sasvim sigurno ne bi bauljali pustim nebojebinama iznad Srednjeg Zapada i po Ajovi gađali mostove okruga Medison, nego bi u niskom letu neustrašivo kidisali na Brukljin Bridž, a američka deca danas bi ga videla samo na Vikipediji. Morale bi Sjedinjene Države sve mostove da grade ispočetka. Novi SAD. Jel mi dobra ova dabome da jeste.

Nadaleko čuveni američki piloti, sve sam go top gan, u tri su meseca 1999., shvatate, srušili šezdeset i dva srpska seoska mostića, mostove u Trsteniku, Kovinu, Vrbasu, Biljanici, Varvarinu, Bivolju ili Đunisu – da Amerikanci nisu bombardovali Srbiju, pojma Aleksandar Vučić ne bi imao da uopšte postoje ti, kako ste rekli da se zovu, Bivolje i Đunis – pa sve očajnički tražeći po mapi Srbije još nekakvu čupriju, bilo kakvu i bilo gde, bombardovali i nesrećnu Čupriju, malu palanku u Pomoravskom okrugu. Naponsetku, šta dalje da pričamo, srušili su čak i most u prijepoljskom Hašimbegovića Polju. U Hašimbegovića Polju sunce ti jebem ja se izvinjavam!

Samo u ubavoj vojvodanskoj varošici Novom Sadu strašni su američki bombarderi srušili tako sva tri mosta, a malo dalje u Prestonici Svih Srba mostovi ostali netaknuti kao da su ih gađali STIVI WONDER i REJ ČARLS.

Molim lepo, molim lepo, čekajte malo, ako mislite da je to politički nekorektno, hoćete li da kažete da je politički korektno bilo i ostaviti netaknutima sve beogradske mostove? Svakog do poslednjeg! Najblže što su američki vazduhoplovni pogodili beše onaj bezvezni novi most na Čukarici, kod Ostružnice, a to uopšte i sme da se računa u Beograd. A ni njega nisu uspeli da sruše. Pa da su sa nosača aviona u Perzijskom zalivu zatvorenih očiju nasumično ispalili šezdeset dva projektila prema Srbiji, po zakonu velikih brojeva barem jedan pogodio bi Stari savski most! Sve da ga je i omašio, pogodio bi oca mu jebem makar one obližnje udžerice u Savamali ja se izvinjavam.

Takve je, rekoh, kurčeve istorijske sreće Aleksandar Vučić Veliki. I da u američkom vazduhoplovstvu ne vlada jedan opšti nered ijavašluk – da dženerali, piloti i nišandžije rade

svoj posao kako treba – ne bi danas predsednik i većinski vlasnik Srbije morao da objašnjava Beograđanima zašto Stari savski most treba da bude srušen, a braći Arapima zašto još nije.

Ili barem ne bi morao da objašnjava ko je bombagerovao one čatrlje i potleušice u Hercegovačkoj ulici.

A da Stari savski most treba da se sruši, kao što je trebalo da se sruše i ti savamalski čumezi – ko god da ih je srušio, molim lepo, razume se – jasno je svakome ko se razume u zakon velikih arapskih brojeva, i ko je za deset kilograma evra po kvadratnom metru kupio stan u Beogradu na vodi, slavnem Belgrejd Voterfrontu, veličanstvenom životnom projektu Aleksandra Velikog i njegovih strateških partnera, što na Savski Venac u konvojima crnih Audijevih limuzina dolaze iz Audijske Srbije.

Aleksandar Vučić Veliki odlično je obećao (FOTO: Miloš Tesić/ATAIMAGES/PIXSELL)

Pardon, Srbijiske Arabije.

Pardon, Saudijske Arabije.

Jer šta? Po ceo dan i noć šinama dotrajalog starog mosta tandrču i cvile trajvani, štekće sa Save kao da to od Čukarice nadiru partizani iz Šeste proleterske divizije, i od nepodnošljive buke sa prastare čuprije čovek, Srbin, pevač i influenser iz svog novog penthausa u Semiramidinim prasećim vrtovima ne može ni poštne ni Instagram stori da snimi, a kamoli da spava. I da barem preko te rđave mošćurine svojim Saudijem ‘osmicom’ može na Novi Beograd, pa u Surčin i Dubai! Da, pardon, Audijem. Jok, bato, samo smrdljivim narodnim trajvanom!

A ti, čoveče, Srbine, pevaču i influenseru, nabij tih milion evra u dupe koje si razvalio za taj penthaus, pa lepo u Saudi – Audi! – i uokolo na Brankov most. Ili, još gore, skroz tamo preko Gazele. Majku ti jebem ja se izvinjavam pa da je penthaus kupio na krovu Vučićevog nacionalnog stadiona u Ostružnici, lakše bi čovek, Srbin, pevač i influenser otamo na Novi Beograd na kopnu, nego iz Beograda na vodi preko puta!

I šta? Čim su Aleksandar Veliki i SINIŠA MALI onomad izneli istorijsku ideju da se sruši Stari savski most i sagradi novi – lepsi, stariji i savskiji – te Beograđanima na vodi omogući život dostojan čoveka, Srbina, pevača i influensera, nadigla se na predsednika i većinskog vlasnika Republike Srbije celokupna beogradska i srpska peta kolona.

Te istorija grada, te urbana memorija, te skajlajn, te nasleđe, te tradicija, te identitet, te kurac, te palac, rekao bi čovek, Srbin, pevač i influenser da je u najmanju ruku čuprija slavnog BAJICE NENADIĆA rečenog MEHMEDA PAŠE SOKOLOVIĆA, a ne obična gvozdena skalamerija.

Koju se, ajde i to da kažemo, ionako gradili Nemci.

Čak, eto, i nacističke vlasti, koje su Savski most podigli 1942., koristeći zarobljenike i ostalu domaću robovsku radnu snagu – nešto kao Srpska napredna stranka u Belgrejd Voterfrontu na drugoj obali Save, samo isto – veoma brzo su uvidele da taj ofrlije sagrađeni most nije dovoljan za potrebe njihovog Buhe-nvald Voterfronta na Starom Sajmištu, pa su već posle dve godine rešili da ga sruše. Posle samo dve godine! A beogradskim stipsama i Piroćancima žao da ga bace i posle osamdeset godina.

I šta je bilo? Rasporedio švapski investitor toga 20. oktobra 1944. eksploziv pod nosače mosta, umetnuo detonatore, rastegao žicu, zapalio fitilj, sakrio se iza vreća sa peskom i zapušio uši, kad ono – ništa. Izvirio Švabo preko vreće s peskom, kad što: penzionisani učitelj i lokalni intelektualac MILADIN ZARIĆ ašovom seče žicu detonatora! Krenuo Švabo da glasno protestuje šmajserom, kad odjedared udarilo sa svih strana – sa leve Crvena armija, sa desne TRTOVI partizani, od Autokomande Četvrti mehanizovani korpus generala ŽDANOVA, od Čukarice Šesta lička ĐOKE JOVANIĆA – i švapski investitor, što će, digao ruke i napustio Srbiju.

Ono što peta kolona danas slavi kao ‘dan oslobođenja Beograda’, kako vidite, zapravo je bio istorijski poraz moderne, preduzetničke, napredne Srbije. Antiinvestitorsku klimu u Beograd su uvezli boljševici i komunistička inteligencija.

A vi se zapitajte zašto se ono beše Mercedes pre nekoliko godina povukao iz posla veka sa autobusima iz srpskog Ikarbusa. Pa nisu Nemci budale. Ne bi Švabo u Zemunu napravio ni prvo tuce autobusa, a već bi partizanski zlikovci podmuklo napali Beograd, i koliko sutra u nadaleko čuvenim Mercedesovim srpskim autobusima Dedinjem bi se vozili komunistički gedže u opancima. Ne, ne, molim lepo, nemam ja ništa protiv opanaka, razumeli ste što sam hteo da mislim. To je jedna ajde da kažem figura. A onda ‘Vučić obećavao brda i doline’, pa se ‘tresla brda i doline, a rodio miš’! Gle kurca ja se izvinjavam.

Nije kriv predsednik i većinski vlasnik Republike Srbije, to vidi i čoravi američki pilot. Aleksandar Vučić Veliki odlično je obećao, to je bilo jedno vanredno promišljeno i retko mudro obećanje – predsednik je, setiće se, čak sopstvenim rukama sastavio prvi Mercedes autobus i stavio onu srpsku trokraku zvezdu na prednju masku velikog bolida – kad što: peta kolona udarila ašovom po žici alternatora i švapski investitor, što će, digao ruke, napustio Srbiju i do kurca ja se bogami više ne izvinjavam.

Šta bi rekao naš narod, obećanje – udom radovanje.

Šta iz ovoga možemo da naučimo? Iz ovoga možemo da naučimo da je bitka za Novi stari savski most zapravo bitka za modernu, preduzetničku, nacističku Srbiju. Da, pardon, naprednu.

Kako kaže naš narod, svako je kovač svoje kurčeve sreće. ■

Манипулација козарачком дјецом

Опскурни Хрватски тједник искористио је судјеловање повјесничарке Наташе Матаушић на трибини у организацији Удруге за промицање истине о хрватској повијести како би јој приписао тврђњу да су усташе спашавали козарачку дјецу

Kако завршава сваки покушај добронамјерне расправе с Игором Вукићем и његовим хисторијским ревизионистима на својој кожи осјетиле су Наташа Матаушић, дугогодишња предсједница Управног вијећа ЈУСП-а Јасеновац, и Рајка Бућин, архивска савјетница у Хрватском државном архиву. Њих двије су з. студеног, заједно с Вукићем и инфектологом у мировини Илијом Кузманом, судјеловале у Осијеку на трибини о судбini несртне козарачке дјече 1942. године. — Иако су колегицу Бућин и мене колеге добронамјерно одговарали од судјеловања на трибинi, ипак смо одлучиле судјеловати како бисмо изнijеле своје мишљење о овој још увијек полемичној и трауматичној епизоди хрватске повијести. Унапријед смо знале да их нећemo моћи разувјерити у њиховим ставовима, али смо жељеле изнijети и наше, тим више што је циљ трибине требала бити знанствена расправа, односно дијалог између оних који имају другачије мишљење о овој теми — каже Наташа Матаушић.

Трибина је прошла у очекиваном тону. Дворана је била пуна Вукићевих истомишљеника, тако да су и питања упућена Матаушић и Бућин била предвидљива. Након два сата разговора, дијаметрално различита вијења погрома козарачке дјече 1942. нису се нимало приближила. Дапаче, могло би се рећи да су била додатно учвршћена. Вукић, уосталом, већ годинама понавља да је Јасеновац био радни логор и да су усташе чинили све што су могли како би спасили дјечу 'коzарачких побуњеника'.

Остало би осјечка епизода само још један примјер нес(п)ретног покушаја дијалога с људима с којима се он тешко, ако не и немогуће, успоставља, да се у цијелу причи није укључио 'Хрватски тједник' који је наступ двију знанственица искористио да објави насловницу с текстом: 'Др. Наташа Матаушић на трибинi у Осијеку конtra Пуповца и СПЦ-а. Велико признање и обрат јасеновачке повјесничарке: Нитко није убијао, зlostављао и малтретирао козарачку дјечу у Јастребарском и Сиску нити је било такве намјере! Усташки их је покрет спашавao'.

Матаушић и Бућин у реагирању на текст 'Хрватског тједника', које заједнички потписују, кажу да су биле неутједно изнenađene kad су прошли tјedan видjeli насловницу.

Наташа Матаушић (Фото:
Јосип Реговић/PIXSELL)

— Садржавала је неистините, а за мене и увредљиве и дискредитирајуће закључке. Ништа од онога што на насловници пише није точно и не одговара ономе што сам рекла. Већ сама чињеница да сам на насловници тог опскурног тједника за мене је увреда — каже Наташа Матаушић и објашњава да ништа што је казала у Осијеку није било ново или друкчије од онога што говори и иначе и што је објавила у својој дисертацији и књизи 'Диана Будисављевић — прешућена хероина'.

Такођер, истиче да на трибинi нити једном ријечју није споменула 'ни СПЦ ни гospodina Pupovica'.

'Али рекла сам да Државни дјечји дом у Јастребарском није био логор за дјечу, да се о дјеци бринуло зо-ак часних сестра и многобројни лијечници. Дом су водише часне сестре, углавном Словенке које су се, између остalog, користиле у оно

вrijeme priличno uobičajenim odgojnim metodama koje su daloko od suvremenog poimana pedagogije, među kojima je bila i šiba. (...) To su povijesne čiњenice i od njih ne odustajem. O Јастребарском и Сиску nisam govorila na isti начин, niti hy. Ako i nije bilo unapriјед смиšljenje namjere da se пристигla dječa зlostavljaju i ubijaju, loša исхранa, недостatak liječnicke skrbi i nehygiјenski uvjeti животa довели су у Сиску do велике смрtnosti djece, nađeće u odnosu na свa друга mesta gdje su dječa bila смештена', ističu Матаушић и Бућин у реагирању. Ипак, kako наглашавaju, наđeće je увreda da је несртну dječu — чије су родитеље усташе и нацисти побили, а прежivjelje спровели u логор Stara Gradiška i остала сабирna mesta i logore ili dalje na rad u Њемачku — усташki pokret nавodno spashavao.

'Према насловници и у складу с осталим текстом намеће се чињеница да сам ја то изговорila? То је посве неточно и највиše me povrijedilo. Било би то као да sam pljuvala сама себи u лице. Можемо се запитati od koga ih је уstashki pokret spashavao? Od ustasha? Koji су srpsku dječu strplali u logore, a onda ih iz njih humano spashavali?', питају потписнице.

Ништа друкчије није ни у непотписаним тексту тисковине Ивице Маријачића, чији је чест сурadник споменuti Вукић. Матаушић и Бућин кажу да су на трибинi јасно казале да је u Сиску био логор, da dječi niјe prужana dovoљna i adekvatna skrb, da niјe bilo dovoљno liječnika, hrane i odjeće, што је довело до велике smrtnosti, da је u logoru Stara Gradiška bila ka-

tastrofalna situacija, da је uloga Дијане Будисављевић u spashavaњu djece bila iznimno bitna, da је саставila kartoteku с 12.000 imena, da је и она свједочила o lošem stajnu u kojem се dječa налазе, da су uz њezinu помоћ доведена u Zagreb... 'Можемо се запитati зашто dječa već prije њезиних напора за добивањem дозволе nisu preuzezeta iz logora i смештена u prihvatišta, kolonizirana i удомљена u obitelji, aко је takav plan postoji, a znamo da су се dječa ondje налазила već od svibnja 1942.', пишу Матаушић и Бућин.

Трибинu је организирала Удруга за промицање истине o хрватској повијести основана ове године. Предсједник је Андрија Хебранг, допредсједник Игор Вукић, а тајник још један десничарки новинар, Тихомир Думовић. Исти тројац окupit ћe se u srijedu, 16. prosinca u Zagrebu, gdje ћe, kako су најavili, промовирati svoju истинu o Domovinskom ratu, Јасеновcu i stradaњu novinara u vrijeđem komunizmu. Niјe slučajno дошло do ovog novog zleta rевизиониста. Rad нове удругe, наиме, финансира Марко Франовић, хрватски исељеник из Сиднија, који је још прије шest godina ponudio deset milijuna kuna onome tko ћe 'разоткрити јасеновачки мит'. Франовић је, по властитom признањu, финansiraо i rad словенскog pseudopovjesničara ROMANA LEJAKA, koji јe до prije некoliko godina bio glavna revizionistička zviždza u Hrvatskoj, a svojevremeno јe finansiraо i kampanju za predsjednicku izboru Kolinde ГРАБАР-КИТАРОВИЋ. U svojim јавним istupima Franović tvrdi da se 1991. ponovila 1941., da su u Hrvatskoj na vlasti Jugoslaveni te sinovi i unuci koljaca, da Влада finansiraњem srpske maњine zapravo naoružava Srbe u Hrvatskoj, da Srbi mrze sve što nije srpsko i da ih je tome naučio СПЦ, da su genocidom na rod i da je Јасenovač bio radni logor. Kako јe rekao prošle godine, prvi miliјun kuna već јe poslaо u domovinu kako bi okupio povjesnicare poput ЈОСИПА ЈУРЧЕВИЋА, Стјепана Лозе, Бланке Матковић te istraživača Vukića, Lejaka i ostale da organiziraјu znaništvene skupove protiv onoga што говоре Иво Голдштајн, Твртко Јаковина i остали 'који својom lажnom повijeshću i danas trguju hrvatsku mladost'. 'Naš posao niјe готов', ističe Franović. Novač јe, dakle, stigao, a kad ima para, revizioniste niјe problem pronaći. Sami se nude. ■

Насловница
Хрватског тједника

Skokodakanje

Kad Millenium promocija u demantiju kaže da smo njihovog suvlasnika Božu Skoku citirali izvan konteksta, to je nemoguće. Jedini kontekst je takav da Millenium posluje s javnim institucijama pod političkom upravom, dok suvlasnici melju o njima u medijskim studijima, gradeći se nepristranima

UPROŠLOM, 1195. broju Novosti demantijem se javila Millenium promocija, agencija za odnose s javnošću. Pokušali su demantirati sadržaj teksta 'Koliko para, koliko piara' koji je objavljen u 1194. broju Novosti od 4. studenog, u kojem sam primijetio kako suvlasnici PR agencija redovno komentiraju izvršnu vlast u hrvatskim medijima, dok u isto vrijeme njihove firme dobivaju uno-sne poslove od ministarstava, gradova i državnih agencija. Kao blistav primjer takve prakse naveo sam BOŽU SKOKU, profesora na Fakultetu političkih znanosti, istaknutog člana Hrvatskog katoličkog zbora MI i suvlasnika Millenium promocije, firme koja je u zadnjih pet godina iz ministarstava, agencija i drugih institucija središnje države dobila ugovore u vrijednosti od oko 15 milijuna kuna, a iz Grada Zagreba još koji milijunčić.

Nije Millenium u zadnjih pet godina iz proračuna dobio 15 milijuna kuna, nego je od ministarstava i 'pravnih osoba kojima je država osnivač' dobio 15 milijuna kuna; nije od ZG holdinga dobio posao vrijedan 1,8 milijuna kuna, nego je dobio posao vrijedan 1,5 milijuna kuna plus PDV...

Za početak, u demantiju Millenium tvrdi da je netočan navod da su imali aktivne ugovore s Gradom Zagrebom, odnosno Holdingom, tijekom 2021. godine, kad je Skoko uoči izbora lijepo pričao o JELENI PAVIČIĆ VUKIČEVIĆ, članici stranke pokojnog gradačelnika MILANA BANDIĆA. S Gradskom plinarom, podružnicom Zagrebačkog holdinga koji je bio pod šapom Milana Bandića i njegovih slugana, sklopili su dvogodišnji okvirni sporazum u srpnju 2019. godine, što će reći da je njegov rok okončanja bio sredina 2021. godine. Štoviše, iz tog okvirnog sporazuma proizašao je ugovor sklopljen 30. ožujka 2021. godine na 74 tisuće kuna, čime je potvrđen dio moga teksta prema kojem je Skoko na televiziji afirmativno komentirao predstavnici Bandićeve stranke dok je njegova firma imala aktivne ugovore sa Zagrebom. Kad u demantiju kažu da Millenium 'u 2021. godini nije imala nikakve poslovne aktivnosti s Gradom Zagrebom, odnosno Zagrebačkim holdingom', jasno je iz priloženih informacija da obmanjuju javnost. Lišena smisla je i tvrdnja da nisu ugovorili posao od 'milijun i 800 tisuća kuna', kako sam napisao, nego 1,5 milijuna kuna. Suma iz sporazuma koju sam naveo uključuje i PDV, što će reći da je i ona točna. Kažem, sve je potpuno besmisleno. Kao i demantiranje navoda da su preko ugovora sa Zagrebom zgrnuli milijune. Na tu se opasku brane tezom da su 'realizirali' ukupno dva milijuna kuna, kao da je riječ o nekakvom sitnišu. K tome, 'ugovoren' suma između Milleniuma i Zagreba znatno je veća od 'realizirane'. Za našu priču – u kojoj je centralni problem da suvlasnici ovakvih kompanija komentiraju izvršne politike i njihove provodioce s kojima ujedno posluju – to je istovjetno i jednako problematično.

Postojanom logikom su krenuli demantirati i sadržaj teksta u kojem sam se osvrnuo na poslovanje Millenium promocije s Vladimira resorima i pripadajućim nacionalnim institucijama. 'Netočna je tvrdnja kako je agencija u posljednjih pet godina 'uglavnom preko natječaja dobila 15 milijuna kuna vrijedne poslove samo iz centralnog proračuna', piše Millenium, iz kojeg su potom uložili nemali trud da zamagle situaciju. Umjesto u kunama, istaknuli su postotke vlastitih prihoda od ovakvih dealova, pa su sve još podijelili na različite djelatnosti i ugovore s ministarstvima i 'pravnim osobama kojima je država osnivač', odnosno državnim agencijama i sličnim institucijama, produ-

NOVOSTI #1194
Samostalni
opravak
članki
Pravda i
kritika
www.novosti.hr

Pravo na glad

ženim krakovima HDZ-ovih ministarstava, u administrativnom i političkom smislu. Od 2017. do danas su poslovali i s ministarstvima rada, mora, regionalnog razvoja, gospodarstva, demografije, financija, znanosti, plus s agencijom HAMAG-BICRO, Agencijom za pravni promet i posredovanje nekretninama, Državnim hidrometeorološkim zavodom, Hrvatskim centrom za zadružno poduzetništvo, Fondom za financiranje razgradnje i zbrinjavanja radioaktivnog otpada i istrošenoga nuklearnog goriva Nuklearne elektrane Krško...

Sjeckanje postotaka na različite poslove i tijela javne vlasti s kojima su sklopili ugovore ne mijenja činjenicu da je točna cifra od oko 15 milijuna, kako pokazuje Državna riznica, objedinjeno mjesto za registar isplata iz proračuna.

Konačno, Millenium veli da je netočna tvrdnja kako je agencija od Ministarstva turizma i Hrvatske turističke zajednice dobila milijunski tender koji se odnosi na izradu Strateškog marketinškog i operativnog plana hrvatskog turizma. 'Činjenica je da je taj posao na međunarodnom natječaju dobio konzorcij konzultantskih tvrtki predviđenih španjolskom tvrtkom THR Asesores en turismo, hoteleria y recreacion, S.A. iz Barcelone, a Millenium promocija je manjinski partner tog konzorcij', konstatiraju. Opet imamo posla s demantiranjem ničega. U drugom dijelu teksta, koji Millenium prešućuje, jasno sam napisao da je u ovom poslu

'Milleniumu i još dvjema privatnim firmama uplaćeno tri i pol milijuna kuna', dakle isto što i Millenium naglašava u svom reagiranju.

Rezimirajmo: nije Millenium u zadnjih pet godina iz proračuna dobio 15 milijuna kuna, nego je od ministarstava i 'pravnih osoba kojima je država osnivač' dobio 15 milijuna kuna, odnosno jedno te isto; nije Millenium dobio milijunski tender s Hrvatskom turističkom zajednicom, nego su taj posao dobile tri firme od kojih je jedna Millenium promocija, što sam i sam napisao, dakle jedno te isto; nije Millenium dobio posao vrijedan 1,8 milijuna kuna od Zagrebačkog holdinga, nego je od Zagrebačkog holdinga dobio posao vrijedan 1,5 milijuna kuna (plus PDV), odnosno jedno te isto; nije Millenium imao aktivne ugovore s Gradom Zagrebom i Holdingom kad je Skoko po medijima drobio o zagrebačkim izborima, nego... Tu već dolazimo do neistine.

Zašto je uopće ova kompanija poslala demanti koji, kako vidimo, ništa ne demantira nego samo koristi druge riječi i postotke koji u konačnici dolaze do istih rezultata kao i sadržaj moga teksta? Zato što imamo posla s PR-om, strukom koja počiva na strategiji da za pare mijenja sve tako da sve ostaje isto. Činjenice tu nisu bitne, bitno je da se izmjeni percepcija javnosti. Metodu u zapadnom svijetu gdjekad nazivaju 'poliranjem govanca'. Kod nas se uvriježio ponešto vulgarniji uzvik istog septičkog podžanra: nije govno nego se pas posrao. Ako se inzistiranje na jeftinom pučkoškolskom humoru čini vulgarnim, puno je vulgarnija manipulacija takozvanih PR-ovaca, koji u svom poslu i ovom demantiju putu nastoje zamijesiti od opisanog sadržaja.

Uostalom, s dosjetkama iz kolodvorskog toaleta prvi je počeo Božo Skoko, glavni junak našeg teksta. Nakon priče u Novostima, na svome Facebook-profilu obratio se 'argumentima' iz citiranog demantija, uz mali dodatak: kao ilustraciju je stavio wc papir s uzorkom novinarske štampe, žečeći valjda konstatirati da smo jedino podobni za brisanje malograđanskih zadnjica. Isti Božo Skoko uhvaćen je prije desetak godina kako u studentskom glasilu fakulteta na kojem predaje prepisuje teze iz kolumnе BORISA DEŽULovića, novinara lista koji sada smješta pored wc šolje. Što ti je krizno komuniciranje i izmjena percepcije: današnji tariguz još jučer je Skoki služio kao ubrus.

Zaključno, u cijeloj priči manje su bitni postoci ukupnih prihoda ili novčani iznosi dobiveni na ovakav način, iako su oni u slučaju Milleniuma impresivni. Nebitno je u načelu i što 'stručnjaci' tipa Skoke govore u medijskom eteru. Kad Millenium u demantiju kaže da smo njihovog suvlasnika citirali izvan konteksta, to je nemoguće. Jedini kontekst je takav da Millenium posluje s javnim institucijama pod političkom upravom, dok suvlasnici melju o njima u medijskim studijima, gradeći se nepristranima. Čak i da je neka Skokina izjava o državnim financijama naizgled objektivna, on i njemu slični ne bi smjeli javno nastupati kao nepristrani stručnjaci za 'stratešku komunikaciju', 'odnose s javnošću' ili izbore. Urednici i novinari koji ih zovu u studio snose pritom najveću odgovornost u dugogodišnjoj sramotnoj obmani javnosti. Prije šest godina, Hrvatsko novinarsko društvo i Hrvatska udruga za odnose s javnošću pozvali su medije da donesu uređivačke politike koje će na transparentan način, između ostalog, definirati odnose između stručnjaka za odnose s javnošću i novinara, urednika i redakcija te propisati kriterije za sudjelovanje u emisijama. Kriteriji, jasno, nikad nisu uspostavljeni, što ponajbolje svjedoče aktivnosti Skoke i njemu sličnih. Mediji i PR agencije i dalje združeno vrše snošaj s javnošću bez njene privole i znanja. ■

Mentaldemija

Istraživanja sve više dovode u korelaciju mentalne poremećaje s posljedicama pandemije i potresa koji je 2020. pogodio Zagreb i Baniju. Jedno je sigurno: izolacija, strah od zaraze, ali i polarizacija koja se u društvu razvila zbog odnosa prema pandemiji, kao i život u kontejnerima polako dolaze na naplatu

SVE više ljudi traži psihološku pomoć, 'Zbog straha od korone i potresa ni-kad više ljudi treba psihološku pomoć', 'Sve više djece ima psihološke probleme', 'Pandemija, potresi, ekonomski kriza, rat u Ukrajini – sve to dovelo je do povećanja psihičkih problema...'.

Ovakvi i slični citirani medijski naslovi u posljednje gotovo dvije godine čine se kao priprema za nadolazeću epidemiju mentalnih poremećaja. Uostalom, na porast globalnih problema s mentalnim zdravljem zbog pandemije, ali i rata u Ukrajini, upućuje i Svjetska zdravstvena organizacija. U veljači ove godine ministar zdravstva VILI BEROŠ, koji je zajedno s ostatkom resora nanizao ozbiljne propuste u borbi s pandemijom Covida-19 – a već godina se čeka i na usvajanje nove nacionalne Strategije zaštite mentalnog zdravlja – kazao je da se Hrvatska mora pripremiti (i) za epidemiju mentalnih bolesti koja slijedi nakon završetka pandemije, a njoj se barem službeno zasadi ne nazire kraj.

Istraživanja koja su do danas i kod nas provedena dovode sve više u korelaciju mentalne poremećaje s posljedicama pandemije i potresa koji je 2020. pogodio Baniju i Zagreb, ali službenog probira po tom pitanju još nemamo. Ipak, jedno je sigurno: izolacija, strah od zaraze, ali i polarizacija koja se u društvu razvila zbog

U selima smo naišli na brojne samce i starije osobe koji su navodili da nakon što im je potres razrušio domove više nemaju razloga za život jer je sve za što su živjeli otišlo u nepovrat, – prepričava psihoterapeutkinja Sanja Jagarić

odnosa prema pandemiji, cijepljenju i nošenju maski i, konačno, psihosa 'brojčanika' (svakodnevne brojke umrlih od posljedica koronavirusa i hospitaliziranih koje je prikazivao Stožer civilne zaštite posebno prve pandemijske godine) te život u kontejnerima na Baniji do daljnog, zbog nedvosmislenе nesposobnosti države da obnovi to područje, polako dolaze na naplatu.

U nizu tekstova pod zajedničkim nazivom 'Mentaldemija', kovanicom kojom opisujemo širi spektar mentalnih poremećaja, pokušali smo izravnijim pristupom – istraživanjima 'iznutra', započetima iza zidina najvećih psihijatrijskih klinika, razgovorima sa stručnjacima i, što je najvažnije, s onima koji žive s mentalnim poremećajima – pokušati pronaći odgovor na pitanje: jesu li i na koji način pandemija i potresi doprinijeli (po) rastu mentalnih poremećaja. U uvodnom tekstu pozabaviti ćemo se općenitije aktualnim stanjem s mentalnim poremećajima, nužnom statistikom koja ih prati, psihologičkim iskustvima, ali i psihičkim stanjem djece i mlađih u svjetlu minulih potresa i pandemije.

Prema podacima iz publikacije 'Mentalni poremećaji u Republici Hrvatskoj' (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, Zagreb, 2022.), razvidno je da mentalni poremećaji posljednjih godina sudjeluju s oko šest posto u ukupnom bolničkom pobolu u Hrvatskoj. Tako je 2020. registrirano ukupno 30.228 hospitalizacija zbog mentalnih poremećaja od kojih se gotovo 70 posto odnosilo na osobe u dobi od 20 do 59 godina, što ih svrstava među vodeće uzroke bolničkog pobola u radno aktivnoj dobi. Usprедimo li taj podatak s 2019. godinom, kada je zabilježeno 38.422 hospitalizacija, jasno je u koliko je mjeri lockdown kao društvena posljedica pandemije 'zaključao' vrata psihijatrijskih ordinacija. Iste podatke za 2021. u HZJZ – u još nisu priredili, no dozajnemo da će uskoro biti objavljeni i vrlo vjerojatno neće značajnije odudarati od postojećih.

Nadalje, u 2020. gotovo 60 posto svih uzroka hospitalizacija za sve dobi otpada uglavnom na mentalne poremećaje uzrokovane alkoholom (17,6 posto), zatim shizofreniju (15,6 posto) i depresivne poremećaje (11 posto). Broj dana liječenja u psihijatriji iznosi je 268.353, a veći je ukupni broj dana liječenja zabilježen samo u djelatnosti interne medicine. Mentalni poremećaji kao osnovni uzrok smrti u ukupnom mortalitetu u Hrvatskoj sudjeluju s oko 1,5 do 2 posto. Tijekom 2020. registrirano je ukupno 1.246 smrtnih, dok ih je godinu ranije bilo 1.348 te se ova skupi-

na s udjelom od 2,2 posto nalazila na devetom mjestu uzroka smrti u Hrvatskoj.

Zagrebački, a osobito potres na Baniji krajem prosinca 2020. vratili su u društveni fokus psihijatrijsku i psihološku branšu. Mobilni zdravstveni timovi upućeni su promptno svuda po Baniji kako bi pomagali ljudima. Dio takvog tima bila je psihologinja i psihoterapeutkinja SANJA JAGARIĆ, koja nam je kazala da traumatski događaj poput potresa može potaknuti podsvjesna sjećanja na ranije proživljene traume, pa ako takva osoba ne dobije adekvatnu stručnu pomoć stanje može prerasti u depresivne poremećaje ili posttraumatski stresni poremećaj.

— Tijekom pružanja prve psihološke pomoći neposredno nakon potresa bilo je očito da se ti ljudi, osim što su bili duboko uznenireni i što su pokazivali akutne stresne reakcije, osjećaju izolirano i zanemareno od države desetljećima nakon ratova koji su osiromašili dotično područje te su stoga pokazivali malo vjere i nade u oporavak, što su vrlo bitni prediktori psihološke dobropbiti – istaknula je psihologinja.

— U selima smo naišli na brojne samce i starije osobe koji su navodili da nakon što im je potres razrušio domove više nemaju razloga za život jer je sve za što su živjeli otišlo u nepovrat. Na tom području obitavaju u većem broju veterani Domovinskog rata koji boluju od PTSD-a i kojima su potresi i prizori razaranja reaktivirali traumatska sjećanja. Kada dodate tome mjere vezane uz pandemiju koronavirusa zbog kojih je smanjena mogućnost druženja s obitelji i bliskim ljudima, kao i dostupnost liječenja i pristupa stručnjacima za mentalno zdravlje, jasno je da je povećanje mentalnih poremećaja neminovno u sustavnom porastu – kazala je Sanja Jagarić, inače članica tima za hitne intervencije Grada Zagreba i suradnica Društva za psihološku pomoć i Psihološkog centra Tesa.

Mirela Šentija Knežević
(FOTO: Tomislav Miletic/
PIXSELL)

Danijela Štimac Grbić
(FOTO: Borna Filić/
PIXSELL)

Ona ističe da joj iskustva psihoterapije iz privatne prakse govore da je pandemija koronavirusa također snažno utjecala na smanjenje psihološke dobropbiti. U svom radu susreće osobe koje su izgubile jednog ili oba roditelja i s tim se ne mogu pomiriti; samce koji su bili prisiljeni mjesecima svoje prijatelje gledati u pravokutniku laptopa i koji nisu imali mogućnosti za upoznavanje potencijalnog partnera s kojim bi podijelili samoučku svoja četiri zida; majku čiji sin s posebnim potrebama podivlja kada mora biti zatvoren u malom stanu s ostatkom obitelji; ženu koja se našla zarobljena u stanu s mužem zlostavljačem...

— To su samo neki primjeri ljudi koji su imali sreće da im je dostupna pomoć, no broj osoba koji se bore s poteškoćama i nemaju se kome obratiti jer se u bolnicama na pregled čeka mjesecima, a privatno si to ne mogu priuštiti, nemjerljivo je veći – sumira Jagarić.

Tijekom veljače i ožujka 2021. godine Grad Zagreb, u suradnji sa stručnjacima Povjerenstva za zaštitu mentalnog zdravlja djece i mlađih Grada Zagreba te svih zagrebačkih osnovnih i srednjih škola, istražio je dotadašnje učinke pandemije Covida-19 i potresa na mentalno zdravlje djece i mlađih u Zagrebu metodom upitnika kojim je obuhvaćeno čak 22.020 ispitanika. Dobiveni podaci pokazali da je kod jedno od desetoro djece prisutna značajna anksiozna i/ili depresivna simptomatologija koja nadilazi razinu neugodnih emocionalnih iskustava koja bi se smatrala očekivanom za tu dob. A njih 15 posto, odnosno svako sedmo dijete, suočava se sa značajnom razinom simptoma posttraumatskog stresa. Pritom djevojčice češće od dječaka pokazuju povišene razine anksioznosti i/ili depresivnosti i posttraumatski stres.

Na prošlomjesečnom obilježavanju Svjetskog dana mentalnog zdravlja prezentiran je podatak da 44 tisuće djece i adolescenata (11,5 posto) u dobi od 10 do 19 godina u Hrvatskoj ima problema s mentalnim zdravljem, u čemu prednjače anksiozno-depresivne smetnje. Usponjede radi, prema lanjskom izvješću UNICEF-a u svijetu živi 1,2 milijarde djece i mlađih od 10 do 19 godina. Od tog broja 80 milijuna djece od 10 do 14 godina i 86 milijuna adolescenata od 15 do 19 godina živi s mentalnim poremećajima, što je nešto više od 13 posto. Ispada da je Hrvatska ipak ispod tog prosjeka. No to ne znači da je sve idilično, naprotiv. Tako je javno obznanjeno da je za čak 30 posto povećan broj hospitalizacija u zagrebačkoj Psihijatrijskoj bolnici za djecu i mlađež. Osim toga, iz te bolnice svojedobno su upozorili na

činjenicu da kod mladih u Hrvatskoj rastu i suicidalna razmišljanja, pokušaji ubojstva i samoozlijedivanja. Pripremajući ovu temu i puno prije objave navedenih podataka, kažimo i da nismo našli na razumijevanje vodstva spomenute bolnice, odakle su nam nakon višekratnih poziva na suradnju, odaslali pisani odbijenicu s nemuštim obrazloženjem da zbog trenutnog restrukturiranja kadrova unutar ustanove nisu u mogućnosti sudjelovati u našem istraživanju te da im se, ako će tema biti aktualna (?!), možemo javiti nagodinu.

Podatak o tridesetpostotnom povećanju hospitalizacije djece iznijela je na okruglom stolu MIRELA ŠENTIJA KNEŽEVIĆ, pomoćnica pročelnice zagrebačkog Gradskog ureda za socijalnu zaštitu, zdravstvo, branitelje i osobe s invaliditetom, koja se u interpretaciji te brojke referirala upravo na službene podatke Psihijatrijske bolnice za djecu i mladež.

— Ambulanta hitnog prijema 2019. godine zaprimila je 1.448 pacijenata, 2020. je bilo 1.143

prijema, dok u 2021. imamo povećanje na 1.813 prijema. Samo u prvoj polovici ove ambulanta je imala 1.220 prijema – kazala nam je Šentija Knežević.

Ne umanjujući ništa od navedenog, problem se nameće upravo u stopostotnom povećanju prijema u hitnoj ambulanti. Upravo zato što je očito da takvi pacijenti nisu prepoznati kao rizični faktor za razvoj mentalne bolesti na razini primarne zdravstvene zaštite, što je zapravo sustavni problem cijelokupnog zdravstva.

I premda je hvale vrijedna inicijativa Građa Zagreba koji je ove godine, prema riječima naše sugovornice, pokrenuo Centar za zdravlje mladih u kojem su zaposlili četiri psihologa i u kojem zagrebački školarci mogu dobiti njihovu pomoć i podršku bez uputnice, strši podatak da je u RH 2019. bilo tek 0,07 specijalista djece i adolescentne psihiatrije na 100 tisuća stanovnika. Brojka također regionalno oscilira: u Zagrebu 14,8 psihijatara, a u slavonskim

županijama tek 7,2 psihijatra na 100 tisuća stanovnika, što RH svrstava u donju polovicu EU zemalja.

DANIJELA ŠTIMAC GRBIĆ, voditeljica Odjela za mentalno zdravlje i prevenciju ovisnosti Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo, kazala nam je da su još 2017. radili analizu sustava pri čemu su došli do podatka da je od tadašnjeg ukupnog broja pacijenata hospitaliziranih zbog mentalnih poremećaja njih čak 80 posto pristiglo preko hitnog bolničkog prijema.

— Vi imate zemlje koje zapravo nemaju psihiatrijske bolnice jer skrb pružaju na razini zajednice i primarne zdravstvene zaštite. I zato je važno uvesti screeninge za rano prepoznavanje rizika za nastanak mentalnih poremećaja. Nije rana intervencija da dijete bude hospitalizirano, to bi trebalo biti zadnje što dokazuje da su sve ostale intervencije ranije zakazale – kaže naša sugovornica.

Osim što bi trebalo povećati broj stručnjaka u primarnoj razini zdravstvene zaštite koji bi

rano prepoznавали rizike, u čemu su naše dvije sugovornice suglasne, problem se također pojavljuje i u činjenici da kod nas ljudi na kraju završe u bolnici upravo zbog još uvijek visoke stigme koja prati pojavu mentalnih bolesti. Da nije tako, mnogi bi se usudili na vrijeme javiti svom liječniku za pregled. No postoje i stigme koju proizvodi sâm sustav, kao i problemi s diskriminacijom: recimo, pri upisu na određene fakultete poput Medicinskog, traži se potvrda da niste bolovali od mentalnih poremećaja, odnosno eufemistički nazvana potvrda o ‘psiho-fizičkim sposobnostima za studij’.

Takvo što ne bi se smjelo događati jer je poanta da se ljudi uključuju u zajednicu u smislu bržeg oporavka, istaknula je Danijela Štimac Grbić s obzirom na to da se od svakog mentalnog poremećaja čovjek može oporaviti vrlo uspješno. ■

* Tekst je objavljen u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije.

INTRIGATOR

Sramežljiva desakralizacija

Zbroj ateista, agnostika i vjerski neopredijeljenih 2001. godine iznosio je 5,20 posto, a po prošlogodišnjem popisu porastao je na 10 do 15 posto, istaknuo je Lino Veljak

DRUŠTVENA polarizacija na vjernike i nevjernike u klinci političkog klerikalizma i građanskog konformizma te razina sekularne kulture u sekularnoj državi kao što je Hrvatska, u kojoj po posljednjem popisu stanovništva živi preko 78,97 posto katolika, bile su teme tribine 'Sekularna kultura u Hrvatskoj u svjetlu novog popisa stanovništva' koja je u organizaciji Zaklade Josip Sruk sekularist i Udruge Protagora održana u pondjeljak, 14. studenog u zagrebačkoj Knjižnici i čitanici Bogdan Ogrizović. Kako politizacija religije, financiranje crkve javnim novcem, utjecaj crkve na društvene procese i zakonodavne okvire te poimanje religioznosti kao normativne pozicije kroje društvenu stvarnost pokazalo je istraživanje profesorce sociologije religije s dubrovačkog sveučilišta, dr. NIKOLINE HAZDOVAC BAJIĆ, koje je obuhvatilo političare, aktiviste i medijske djelatnike ispitivane u periodu od listopada 2020. do listopada 2021., kada je proveden i posljednji popis stanovništva.

— Istraživanje je pokazalo oštре razlike između dvije skupine sugovornika. Jedni kritiziraju istupe svećenika i biskupa koji otvoreno promoviraju specifičnu političku opciju. To za njih predstavlja prikrivenu koaliciju crkve i određenih političkih stranaka na temelju kojih crkva ostvaruje finansijske beneficije i snažnu društvenu poziciju, a političke stranke šire i jačaju svoju glasačku

bazu iskoristavanjem vjere i vjerskih osjećaja. Dio ispitanika je direktno ili indirektno u kontekst sekularnosti doveo odnos nacionalnog i religijskog identiteta kao izvora emocionalnog potencijala čije pražnjenje se može manifestirati kao neki budući sukob. S druge strane su sugovornici koji smatraju da se stavovi crkve i religioznih pojedinaca mogu pozicionirati kao dominantni u društvu ako ih podrži većina građana, te da svako protivljenje takvoj demokratskoj borbi predstavlja odraz jakih antireligijskih tendencija iz socijalističke prošlosti — istaknula je Nikolina Hazdovac Bajić i poručila da demokracija ne ovisi samo o podršci većine građana, već mora uključiti niz dodatnih mehanizama i osiguranja koja štite manjine i prava manjina.

Da je Hrvatska ipak obuhvaćena desakralizacijskim trendovima smatra jedan od utemeljitelja Protagore, nekadašnji profesor na zagrebačkom Filozofskom fakultetu LINO VELJAK. Svoje stavove temelji na padu broja katolika, rastu broja ateista, smanjenju broja agnostika i izrazitom rastu broja vjerski neopredijeljenih građana u Hrvatskoj, što pokazuju rezultati posljednjeg popisa stanovništva.

— Usporedio sam zbroj ateista, agnostika i vjerski neopredijeljenih na popisima stanovništva u proteklih 20 godina, što je dovoljno dugo razdoblje da bismo mogli jasno razabratи trendove. Taj je zbroj 2001. iznosio 5,20 posto, a po prošlogodišnjem popisu porastao je na 10 do 15 posto. Desakralizacijski trendovi u skladu su sa trendovima u najrazvijenijim zemljama zapadne Europe, mada u mnogo manjem omjeru — naveo je Veljak.

Politički analitičar JAROSLAV PECNIK ustanovio je da danas, u sjaju demokracije,

ne postoje crkveni zvaničnici koji su spremni prevladati jaz i prihvati se ekumeničkog dijaloga koji je, kako je rekao, postojao čak u vrijeme 'crnog mraka socijalizma'.

— U Hrvatskoj se pojma sekularne kulture vezuje i mjeri u odnosima s Rimokatoličkom crkvom, čiji je utjecaj na hrvatsko društvo posljednjih decenija previše izražen, prepričan i poguban, što je vidljivo u svim porama društva, posebno u obrazovanju, gdje su djeca osnovnoškolske dobi indoktrinirana vjerskim dogmama — zaključio je Pecnik.

■ Paulina Arbutina

ZOR srlja istim smjerom

Kako ocjenjujete novi Zakon o radu?

Legaliziraju se rastezljive 'izvanredne okolnosti' u kojima nam se plaće mogu smanjiti za 30 posto kako bismo 'podijelili rizik s poslodavcima'. Stvara se zakonska podloga da više radimo od kuće kako bismo poslodavce rasteretili troškova prostora i režija. Ako nam je plaća premala za život, upućuje nas se da, nakon tjedna kod jednog poslodavca, odradimo još subotu i nedjelju kod drugog kako bi se smanjio nedostatak radne snage i pritisak da se plaće povećaju. Radnicima u prijevozu i dostavi oduzima se čak teoretska mogućnost da na sudu istjeraju svoja prava kako bi se zaštitile digitalne platforme... pa čak i ona odredba u korist radnika, kojom se rad na određeno vrijeme limitira na tri ugovora, ima rupu. Poslodavci radnike na određeno sada mogu poslati da rade preko agencije. Za njih, naime, to ograničenje ne vrijedi pa neto rezultat može biti samo plaća umanjena za agencijsku proviziju.

Po čemu bi ovakva rješenja mogla biti pogubna za radnike?

Za rad od kuće do deset radnih dana mjesečno nije predviđena nikakva naknada za troškove interneta i ostalih režija, a poslodavcima se ostavlja mogućnost da izbjegnu njihovo plaćanje i za trajni rad na daljinu. Posebno ako do njega dođe na prijedlog radnika. Bez naknade za prijevoz na posao ostat ćemo u svakom slučaju. Zasad nije propisan nikakav iznos, pa čak i ako nam poslodavac nešto ponudi, to može biti pre malo. Na mjestu je primjedba da onda trebamo organizirati štrajk, no rad od kuće će utjecati na ionako neslavnu razinu radničke organiziranosti. Osim toga, odredbe o štrajku su otprije takve da radnici i sindikat mogu pogriješiti na sto mesta i biti drastično kažnjeni, dok poslodavac može doslovno što hoće.

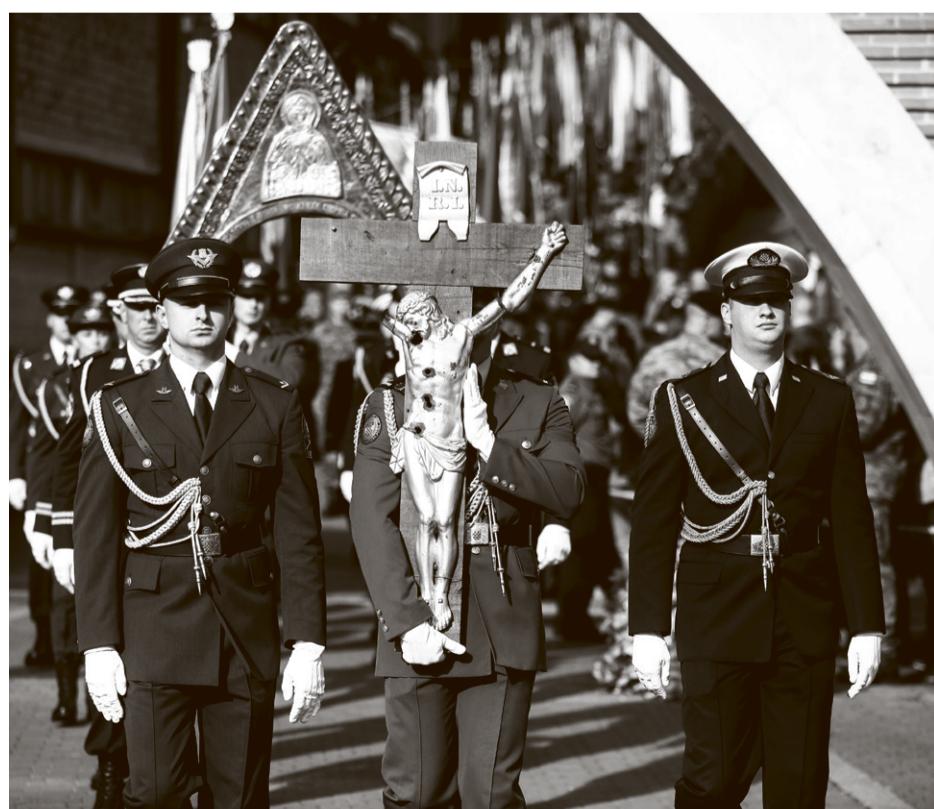
I dosadašnji zakoni o radu išli su na štetu radnika...?

'Najbolja garancija prava radnika je dinamično gospodarstvo, a ZOR je prenormiran...', naslušali smo se od menadžera iz HUP-a, medijskih komentatora, profesora radnog prava i bivših ministara fleksibilizacije, neovisno o stranci iz koje su dolazili. Europska komisija je 2012. objavila svojevrsni katalog desetljeća 'reformi'. Cilj je bilo ukupno smanjenje sindikalnog utjecaja na plaće i uvjete rada. Decentralizacija kolektivnog pregovaranja, otežavanje proširenja kolektivnih ugovora, sniženja minimalca, fleksibilno radno vrijeme, povećanje varijabilnog dijela plaće i broja ugovora na određeno, otvaranje tržišta za migrante i studente prisiljene raditi za 'džeparac'... Sve su to hrvatske vlade zdušno provodile. Bez obzira na to što je rezultat bilo samo produljenje krize, ove izmijene ZOR-a predstavljaju srljanje u istom smjeru.

■ Igor Lasić

Hodočašće policije i vojske u Mariji Bistrici (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

■ Mirna Jasić Gašić

O ministrima i radnicama

Predsjednik Novog sindikata Mario IVEKović ponovio je da je Vlada odgovorna za sudbinu radnica Orljave jer se radi o tvornici koja je bila u državnom vlasništvu

ULJUBIČASTIM kutama, na kiši na glavnem zagrebačkom trgu, prošle su sedmice stajale radnice Orljave. U rukama im poruka 'platite svoje radnike', ista koju ponavljaju od lanjskog ljeta. Znaju je napamet već i golubovi metropole, jer nije ovo prvi put da su radnice iz Požege potegnule do Zagreba.

Ovog puta došle su na sastanak s ministrom prostornog uređenja, graditeljstva i državne imovine IVANOM PALADINOM zbog novog-starog zahtjeva za isplatom otpremnine. Radnicama je nakon stečaja Orljave isplaćen zakonski minimum za otpremninu u iznosu od tri minimalne plaće, ali ne odustaju od zahtjeva za isplatom još pet minimalnih plaća. 'Ako ministri imaju pravu na model "šest plus šest", čak i ako završe u zatvoru, zašto radnice ne bi dobile pet minimalaca?' zapitao se pred Vladom MARIO IVEKOVIC, predsjednik Novog sindikata. Naglasio je da se radi o radnicama u pedesetim godinama života, koje su u Orljavi radile od rane mладости. IVEKović je ponovio da je Vlada odgovorna za sudbinu radnica jer se radi o tvornici koja je bila u državnom vlasništvu.

Kada bi za 172 bivše radnice bilo isplaćeno po pet minimalnih plaća, državu bi to koštalo oko tri milijuna i tristo tisuća kuna. Rečeno našom novom valutom, radi se o otprikljike 450 tisuća eura. Rečeno imovinskim karticama nekih članova Vlade, radi se o malo više od jedne dvadesetine imovinske kartice ministra Paladine. Vladi na ruku ide i što se traži da trošak otpremnina podijeli njemačka firma Olymp, koja je do 2020. bila najveći Orljavin kupac.

Na transparentima koje su donijele pred Vladu radnice su ispisale 'Vlado RH i Olympe, isplatite otpremnine', 'Vlada je neodgovoran vlasnik', 'Ministrima 6+6, a radnice na ulicu'. 'Mi ne tražimo milostinju, već ono što smo krvavo zaradile. Doći ćemo ponovno ako treba', poručila je LUCIJA ČIĆKOVIĆ. U razgovoru s okupljenim radnicama su se osvrnule i na dakovacku firmu Hemco, koja je u maju iznajmila dio pogona Orljave i zaposlila 40 tekstilnih radnika, među kojima i dio bivših iz Orljave. Međutim, već smo u Novostima pisali kako nijedna od sindikalno aktivnih radnica Orljave nije bila pozvana na razgovor za taj posao, a u novom Hemcovom pogonu o sindikalnom organiziranju nema ni govora. Sindikalno udružene radnice koje svoje otpremnine traže duže nego što traju mandati Plenkovićevih ministara jasno su u maju poručile da odbijaju u Hemcu raditi za minimalac, pod uvjetima kakvi su ranije bili u Orljavi. Podsetimo, u Orljavi su zadnjih osam godina radile na minimalcu, a ni on im nije uvek bio redovno isplaćivan.

Ovaj novembar je zadnji mjesec u kojem će radnice Orljave dobiti naknadu za nezaposlene u iznosu od 1.700 kuna. 'Rekle smo ministru da pokuša živjeti samo jedan mjesec s 1.700 kuna. Mi svojim unucima ne možemo kupiti igračku ili čokoladu za Božić, to je velika sramota. Jedino što smo dobile je jednokratna pomoć Požeško-slavonske županije od 2.000 kuna za Uskrs', kazala je predstavnica radnica ANICA JERKOVIĆ. Radnice su poručile da od svojih zahtjeva neće odustati, a kao sljedeći korak najavile su podizanje šatora u Požegi ili na Markovu trgu.

Ministar Paladina, u čijem je svemiru 1.700 kuna valjda jedan prosječan ručak, poručio je da bi isplata otpremnina radni-

cama za Vladu bila 'presedan', ali i dodao da 'na njega mogu biti ljute tek nakon 1. januara 2023. godine'. Možda želi reći da u Vladi sastavljaju popis novogodišnjih odluka, pa se nakon mora loših presedana obraćenički odluče i za jedan dobar.

■ Ivana Perić

FRAGMENTI GRADA

Knjigoljupci

OVE se godine očekuje više od 120 tisuća posjetitelja, prava horda knjigoljubaca; otprilike tim je riječima novinarka u prilogu nacionalne javne televizije najavila početak nedavno održanog, najvećeg ovdašnjeg sajma knjiga. U svemu tome najzanimljiviji nam je ovom prilikom bio odabran termin – knjigoljubac. Nalazimo ga specifičnim, pomalo neobičnim. Ne čitatelj/ica ili štovatelj/ica knjige, već doslovno onaj koji ljubi knjigu. Implicitira se visoko emocionalan, a ne racionalan odnos prema tom simbolu, zaštitnom znaku umnosti. Knjiga kao fetišistički objekt obožavanja.

Možda je termin zapravo i dobro pogoden u pripadajućem povjesno-društvenom kontekstu. U epohi u kojoj još samo festivalski vašar može izazvati povećan interes za stvari koje se nepovratno sele na marginu po rangu društvene relevantnosti, važnosti i značaja. U hipu suvremenog festivalskog šušura svaki artefakt potencijalno postaje utrživa roba, pa čak i knjiga. A spomenutom spektaklu koji traje par dana kontrira sruva društvena realnost. Prema podacima istraživanja koje je proveo GFK prije tri-četiri godine, u Hrvatskoj barem jednu knjigu godišnje pročita između 42 i 50 posto stanovništva, a prosjek pročitanih knjiga među onima koji čitaju iznosi četiri knjige godišnje. No čak i tako lošu statistiku čini poraznjom navod iz istog istraživanja koji baca sjenku na prethodni podatak i čini ga još lošijim. To je da čak 61 posto nacionalne populacije ima stav da ih knjiga uopće ne zanima, a među takvima više od dvije trećine izjavljuje da ih apsolutno ništa ne bi moglo natjerati na čitanje knjiga. I to je tako u vremenu s nikada više deklarativno zagovaranih politika popularizacije knjiga i čitanja, kada gotovo sve evropske zemlje imaju usvojene strategije promicanja takvih praksi.

U društvenoj realnosti teško, sve sporije i sve manje čitaju knjige i oni kojima je ta praksa u opisu posla kojim se bave. I ne mislimo pritom samo na klasične papirnate, ukoričene knjige, već i na njihove digitalne verzije. U nepregledno gustom obilju svakovrsnih podražaja današnjice, kada nam je pažnja permanentno razbijena na više različitih digitalno-medijskih i tehnoloških platformi istovremeno, sve je teže pronaći onu koncentraciju i mir koje knjiga svojim profilom traži. To je praksa hermeneutičke posvećenosti, ali i iskustvo jedne druge, već pomalo arhaične temporalnosti, drugog tipa vremenitosti. No neće knjiga, naravno, nestati i umrijeti, kako su joj ishitreno ispisali smrtnovnicu neki tehnofuturistički nastrojeni autori u ranim 1990-ima, dok je komercijalni internet još uvek bio mlađ. Tiskaju se one nemilice, financijske potpore države i nekih drugih aktera, iako opetovano nedostatne, ipak kapaju, a sajmovi knjiga prave su oaze kulturne industrije današnjice. Ali što će knjizi knjigoljupci, ako na horizontu nema čitatelja?

■ Hajrudin Hromadžić

Osjećaj za biznis

DOK stanovnici Kosinjske doline prosvjeduju ispred Ministarstva gospodarstva i održivog razvoja tražeći odustajanje od megalomanskog projekta Hidroenergetskog sustava (HES) Kosinj, neki predstavnici vlasti Općine Perušić imaju ideju kako da potapanje dva sela i 20 zaselaka ne bude za sve i svakoga uzaludno.

Predsjednik Općinskog vijeća Perušića MILORAD VIDMAR BAJA (HDZ) našao se u pravo vrijeme na pravom mjestu. Radovi na Kosinj mostu su uvelike počeli: radnici grade zamjensku cestu Kosinjski Bakovac – Kosinj most, dužine 6.222 metara. I upravo na tom mjestu, u srcu gradilišta budućeg akumulacijskog jezera, na dijelu koji neće završiti pod vodom, Vidmar u svom vlasništvu ima objekt koji je nekad služio kao mjesna zajednica i trgovina u Kosinju. To mjesto će ovih dana službeno postati restoran i kafić za prehranu i osvježenje radnika. Angažirani su kuharica i ostalo osoblje. U isto vrijeme, dva kafića u Gornjem Kosinju već godinama rade slabo ili nikako.

Jasno je da deseci radnika moraju imati topli obrok i mjesto za odmor od fizičkih poslova. U Vidmarovom osjećaju za biznis nema ništa protuzakonito, no treba istaknuti da on ipak obavlja javnu i političku funkciju. Glasaci s područja Perušića izabrali su općinsko rukovodstvo prije svega zato da služi interesima stanovnika. Informacija o poduzetničkom duhu predsjednika Općinskog vijeća je samo jedan detalj koji otkriva koliko kolektivni interesi trpe zbog osobnih.

Postavlja se pitanje tko onda štiti stotinjak stanovnika Kosinjske doline koji će uskoro morati napustiti svoje kuće. Osim nedovoljnih naporu mjesne Katoličke crkve i podrške Zelene akcije, stanovnici se nemaju na koga osloniti. Već sada je jasno da neće dobiti adekvatnu nadoknadu štete i novčanu satisfakciju. U toku je intenzivni rad procjenitelja vrijednosti imovine na području Gornjeg Kosinja. Ogorčenim Kosinjanima HEP nudi naknadu od 300 do 400 eura po četvornom metru za kuće, a za kvadrat zemlje 12,5 kuna. Minorna je to odšteta za ono što će uslijediti. Država i jedinica lokalne samouprave morale bi imati razrađen plan gdje će Kosinjani nastaviti svoj život. No ovdje to nije slučaj. Kako to obično biva – dok će jedni izgubiti sve, netko drugi će profitirati i to po slovu zakona.

■ Anja Kožul

Radnici u Kataru grade tude snove (Foto: Arcadia Blanc)

Radnici ostavljaju srce na terenu

Otkako je Katar kupio prava na organizaciju SP-a umrlo je najmanje 6.500 radnika, među njima mnogi mladi od srčanog udara. Među radnicima je rastao strah od neisplata plaća i prisilnih deportacija. Sindikalno organiziranje i štrajkovi su zabranjeni, ali otpora, praćenog uhićenjima i državnim progonom, ipak ima

UNEDJELJU 20. novembra počinje Svjetsko nogometno prvenstvo u Kataru, prvo ikad koje će biti održano u arapskom svijetu, tek drugo na azijskom kontinentu. Nogometna je lopta u tu malu zaljevsku zemlju prvi put stigla četrdesetih godina prošlog stoljeća, u vrijeme kada još nije postojala ni cesta koja bi povezala naftno polje u Dukhanu s glavnim gradom Dohom. U pauzama bušenja, u pustinji su igrali britanski i indijski radnici Petroleum Developmenta, koji su od 1951. do 1953. formirali i prve radničke lige.

Ako ćemo precizno, najviše su igrali indijski radnici, a britanski inženjeri uglavnom su timove učili nogometnim pravilima. U zadnjih sedamdeset godina, nogomet je postao najpopularniji sport u zemlji.

Sustavno je na tome radila i katarska vlast, naročito posljednja dva desetljeća. Ulaganja u sport, posebno nogomet, uhvatili su se kao najučinkovitije marketinške strategije i širenja utjecaja izvan nacionalnih okvira. Prvi značajan događaj bilo je domaćinstvo Azijskih igara 2006. godine (Katar će im biti domaćin i 2030. godine). Važna je i godina ranije, 2005., kada su svečanu vrpcu Aspi-

re akademije sportskih izvrsnosti u Dohi prerezali ni manje ni više nego nogometni giganti DIEGO ARMANDO MARADONA i PELE. O tom bizarnom i raskošno plaćenom angažmanu dvojice velikana, kao i činjenici da Pele može samo pridržavati skute Maradonine karizme, pisao je novinar JAMES MONTAGUE u knjizi 'Kada petak dode: Nogomet, rat i revolucija na Bliskom istoku', čije je novo izdanje objavljeno uoči Svjetskog prvenstva. Zanimljiva je i malo znana sportska crtica da je na stadionu u Dohi, prvom igralištu izgrađenom u zemlji, 1971. gostovao i MUHAMMAD ALI, u sklopu turneje po arapskim

zemljama i priprema za meč protiv JOEA FRAZIERA. Ali je jedini čijeg su se posjeta katarski mediji prisjećali kao dostojnog da stane uz bok Maradoninom.

Katar je posljednjih godina pokrenuo niz mega projekata vezanih uz sport, obrazovanje, kulturu, medicinu i transport, a glavni oslonac za realizaciju tih projekata bila je i ostala uvezena radna snaga. Tek svaki deveti stanovnik Katarra ima katarsko državljanstvo, a ostatak populacije od tri milijuna ljudi čini migrantska radna snaga. Oko 50 posto populacije čine radnici i radnice iz četiri zemlje – Indije, Nepala, Bangladeša i Šri Lanke.

Telefonska trijaža

U razgovoru s osobama koje žive u ruralnim dalmatinskim krajevima čuli smo da se često događa da Hitna pomoć odbija doći kada se radi o starijim ljudima jer su im oni očito sekundarni po stupnju hitnosti

SLUČAJ novinara VLADIMIRA MATI-JANIĆA koji je umro zbog inertnosti zdravstvenog sustava jasno je pokazao množe slabosti zdravstvenog sustava. Neke od njih, poput bahatog obraćanja pacijentu, imali smo priliku čuti na snimkama telefonskih razgovora iz ovog slučaja.

Ako u drugom najvećem gradu u Hrvatskoj kao što je Split, u nekim slučajevima nije moguće dobiti adekvatnu zdravstvenu pomoć, kako je tek nekome tko živi, recimo, u selu kod Obrovca? U tom kraju bilježimo još jedan slučaj koji oslikava nefunkcionalnost hrvatskog zdravstvenog sustava. Ženi od šezdesetak godina, koja je srčana bolesnica, test na Covid – 19 pokazao je pozitivan rezultat. Stanje joj se počelo pogoršavati, a temperatura rasti. U panici je nazvala kćer koja živi u Zagrebu. Zbog nemogućnosti da majci pomogne i osigura joj prijevoz do bolnice, kćer je nazvala Hitnu pomoć te na telefon dobila ispostavu u Zadru jer Obrovac nema svoju. Radnica koja prima pozive dobila je poslati vozilo te je docirala sugovornici kako je 'njena dužnost da brine o svojoj majci'. Nakon inzistiranja, medicinska radnica je nevoljko odlučila da će ipak poslati vozilo uz neumjesnu napomenu: 'Vi ćete biti krivi ukoliko se dogodi neka prometna nesreća i netko pogine jer ja nemam drugo vozilo za poslati'. Ovu priču ispričala nam je upravo kćer žene koja se morala boriti kako bi svojoj majci osigurala zajamčeno pravo.

Na internetskim stranicama Zavoda za hitnu medicinu Zadarske županije podebljanim slovima piše: 'Učestalost i raznovrsnost poziva takva je da traži izuzetu koncentraciju, iskustvo te vještina verbalne komunikacije. Zbog velike odgovornosti, na tom radnom mjestu mogu raditi samo posebno educirani djelatnici s dugogodišnjim radnim iskustvom u timovima hitne pomoći (lijecnici, medicinske sestre i medicinski tehničari).'

Kako je onda moguće da netko tko je posebno educiran te ima dugogodišnje iskustvo, smije ovako razgovarati s osobama koje trebaju pomoći i kako je moguće da za nedostatak vozila budu okrivljeni pacijenti? Dakle, ukoliko jedan bolesnik zove Hitnu pomoć i zbog toga je drugi bolesnik ne dobije, za to bi trebao biti kriv ovaj prvi bolesnik.

Zavod za hitnu medicinu Zadarske županije pitali smo s koliko vozila raspolaže, jesu li kapaciteti dovoljni te zatražili komentar gore opisanog slučaja i načina komuniciranja njihove radnice. Prvi odgovor koji smo dobili bio je službeni dopis s potpisom ravnateljice zavoda IVANE ŠIMIĆ. U dopisu je bilo navedeno kako na području Zadarske županije ima ukupno 35 timova s doktorom koji oni nazivaju T1, petnaest timova s medicinskim sestrama ili tehničarima, tj. T2 te pet timova prijavno-dojavne jedinice. U svakoj smjeni raspolažu s ukupno sedam timova T1 raspoređenih u ispostavama

Zadar, Biograd, Pag, Preko, Posedarje i tri tima T2, raspoređenih u Ninu, Starigradu i Gračacu. Međutim, u dopisu ravnateljice nije bilo nikakvog komentara na slučaj na koji smo ukazali. Poslije će se pokazati da je ravnateljica ipak dala komentar koji nije bio upućen nama, ali smo ga nepažnjom ipak dobili okolnim putem.

Naime, ravnateljica je naš upit koji smo slali mailom, proslijedila glavnoj sestri IRI MILETIĆ s komentarom 'Prečeste prigovore na našu PDJ (prijavno-dojavna jedinica, op.a.) imamo.' Taj ravnateljičin komentar proslijedila nam je, vjerojatno slučajno, u svom odgovoru glavna sestra, koju smo također pitali za komentar. Ona je ustvrdila da su postojeći kapaciteti dovoljni za pružanje zdravstvene skrbi. Smatra da se u slučaju koji smo opisali, vjerojatno nije radilo o hitnosti. U odgovoru nije bilo nikakve naznake da njihova prijavno-dojavna jedinica ima prečeste prijave, osim proslijedjenog upozorenja ravnateljice Zavoda.

U20 dana otkako smo poslali upit, potpuno objašnjenje nismo dobili. Ali i nakon prvog odgovora bilo je jasno da ovaj slučaj nije izoliran i da naša sugovornica nije jedina prema kojoj se osoba koja prva odlučuje o životima oboljelih, obraća izvan propisanih komunikacijskih normi.

U razgovoru s osobama koje žive u ruralnim dalmatinskim krajevima, čuli smo

da se često događa da Hitna pomoć odbija doći kada se radi o starijim ljudima jer su im oni očito sekundarni po stupnju hitnosti. Isto tako, tvrde naši sugovornici, stariji ljudi često zovu Hitnu pomoć i onda kada situacija nije nimalo ozbiljna. Ipak, s obzirom da im je obiteljski doktor nedostupan i da nema organiziranog prijevoza iz sela u grad, ne čudi što stariju ljudi zovu hitnu i za slučajeve koje može riješiti doktor opće prakse.

— Definitivno su stanovnici ruralnih i otočkih područja ugrožene skupine jer ovise o jednom timu hitne pomoći koji često mora vagati hoće li, naprimjer, izaci na teren jednoj starijoj baki koju muče možda samo godine, a istovremeno neće biti na usluzi ako se dogodi prometna nesreća. Dosta je problematično kada se moraju vagati prioriteti. Nažalost, netko će biti uskraćen za zdravstvenu uslugu jer nema dovoljno timova. Nekad je procjena dobra, a nekad, nažalost, nije — pojašnjava JASNA KARAČIĆ, predsjednica Udruge za promicanje prava pacijenata. Naglašava da Udrizi najviše pritužbi dolazi upravo na komunikaciju te smatra da je neprikladna komunikacija zdravstvenih radnika prema pacijentima jedan od najvećih problema hrvatskog zdravstva.

Dijalog, ističe Karačić, tu ne postoji. Pacijent mora pokorno slušati ono što mu se kaže bez obzira razumije li to ili ne. Ne poštuje se pravo na informaciju, a doktori i drugo osoblje obraćaju se pacijentu s pozicije autoriteta. Pacijenti se moraju boriti i za svoje pravo na hitnu pomoć.

— Vrlo često pacijent ostaje uskraćen za svoje pravo. Kažu mu da ne mogu izaći na teren ili da treba doći sam na Hitnu. Česte su situacije da je pacijent ostavljen na milost ili nemilost. Pacijenti u tom slučaju moraju biti pregovarači za ostvarivanje vlastitih prava, za ono što im apsolutno mora biti dostupno — ističe Karačić.

Dok je glavni čovjek HZZO-A LUCIAN VUKELIĆ nedavno skandalozno ustanovio da su hrvatski građani bahati jer misle da je zdravlje besplatno, nemali broj slučajeva ukazuje kako bahatost zdravstvenih radnika ugrožava zdravlje i živote brojnih bolesnika.

— Za nedostatak vozila nisu krivi pacijenti jer pacijenti moraju dobiti svoju zdravstvenu uslugu. Ne smije se dogoditi da netko ostane bez zdravstvene zaštite. Za to je, naravno, uvijek odgovorno Ministarstvo zdravstva — zaključuje Karačić.

■ Maša Samardžija

Zbog nedostatka timova u Hitnoj pomoći prisiljeni su na određivanje prioriteta (Foto: Dino Stanin/PIXSELL)

Да млади остану код куће

У Ердту је за три године
рођено више од стотину
беба док у вртићу имају
113 малишана

Општина Ердут је обележила Дан општине и дан потписивања Ердутског споразума којим је 12. новембра 1995. године завршио рат и отпочео двогодишњи процес мирне реинтеграције.

— Овај датум би требао да буде важан не само нама већ и читавој Хрватској па и целој регији. Потписан је мир и ништа од тога није битније. Било је

**Издвојено је
5 милиона куна
за новорођенчад,
вртиће, школске
оброке, превоз
ученика и сушу-
денске нараде**

прослава неких округлих годишњица на државном нивоу, а ми ју од 1998. обележавамо сваке године — истиче начелник Југослав Весић. Прослава је задње две године ипак изостала због пандемије коронавируса, али се за то време, напомиње Весић, нису 'уставали' већ су припремали нове пројекте, поготово оне из ЕУ фондова, како би створили боље услове за живот својих становника. Њих је нажалост, све мање. Од пописа 2011. до оног прошле године, број становника је пао за 25 одсто, на 5.500 људи. Општинске власти зато различитим мерама настоје да их задрже, поготово оне младе.

— Покушавамо да задржимо младе људе кроз различите едукације које ће им помоћи у послу. Тако данас имамо велики број младих пољопривредника који се баве повртарством, воћарством, продајом на кућном працу, али и путем достава. Кроз демографске мере младе

људе пратимо од рођења преко школовања до запошљавања. Улагање у људе нам је приоритет. Уз то желимо да наша општина буде зелена, здрава и паметна — поручио је начелник Весић.

Више од 15 милиона куна утрошено је за градњу и уређење комуналне инфраструктуре, изградњу дечјих игралишта, домова културе, паркова, јавне расвете, пешачких стаза, цеста и пољских путева. За побољшање услова за васпитање и образовање те бригу о деци издвојено је 5 милиона куна што подразумева накнаде за новорођенчад, суфинансирање боравка деце у вртићу, бесплатан школски оброк, суфинансирање превоза ученика и студентске награде. Ту су и субвенције за рад више од 70 удружења у областима културе, спорта, цивилног друштва и верских организација.

Од великог значаја је пројекат 'Зажели' кроз чије је три фазе на подручје општине Ердут стигло десет милиона куна.

Комунално предузеће Чворковац са својих 48 радника, реализовало је низ пројекта у подручју збрињавања отпада и опремања потребним возилима у вредности 8,5 милиона куна. Весић је посебно истакао Предузетничко-развојни центар општине Ердут у којем је, осим оних за Општину Ердут, настало готово стотину пројектних предлога за мале пољопривреднике и предузетнике уз бројна бесплатна саветовања и едукације.

— Резултат пројекта које је ПОРЦ писао за ОПГ-ове и предузетнике је 12 милиона и 240 хиљада куна. То су средства која су из различних фондова директно ушла у мала газдинства на подручју ердутске општине — истакао је Весић.

За три године је рођено више од стотину беба, у вртићу је 113 малишана, од 1. децембра ће бити запослено 45 жена које ће кроз пројекат 'Зажели' бринути о старијима. У плану су дневни боравак за старије на обали Дунава, изградња капацитета за дигитални маркетинг, еколошко-едукативни центар, 'зелених квадрата' односно зграде за стамбено збрињавање младих, изградња соларног парка на месту депоније смећа која се санира, пројектна документација за систем одводње и још пуно тога.

Свечености у Дому културе у Даљу присуствовала је председница Скупштине Осјечко-Барањске жупаније ИВАНА БАГАРИЋ која је истакла добру сарадњу са општином Ердут наводећи пример пројекта бесплатног школског оброка за све ученике у Жупанији у којем Општина Ердут учествује са 30 одсто. Дан општине и годишњицу потписивања Ердутског споразума честитала је и СДСС-ова саборска заступница ДРАГАНА ЈЕЦКОВ.

— Имали смо прилику да видимо шта су резултати политике мира, толеранције и напретка. Видели смо демографске мере којима је Општина Ердут приступила врло озбиљно и темељито. Очекујемо да ће оне у будућности дати значајне резултате. Поносна сам што две најзначајније фирме или институције у овој општини, Предузетничко-развојни центар општине Ердут и комунално предузеће Чворковац воде жене. Њихов успех је очигледан и зато им честитам! — поручила је заступница Јецков.

■ Драгана Бошњак

ИНФО

Срби, Македонци и Бошњаци заједно

ГРАДСКО ВСНМ у Сплиту недавно је организирало приказивање драмске представе 'Живот као театар апсурда' сценаристе и редатеља Ибрахима Дураковића, представника Културног друштва Бошњака 'Препород' у Сплиту. Пред-

става је одржана у просторијама Вијећа македонске националне мањине. Прије почетка приказивања представе много бројну публику су поздравили Илија Борковић, предсједник ВСНМ-а Сплит и предсједник Координације вијећа и представника националних мањина у граду Един Нуркић. Осим бројне публике представници су присуствовали представници других националних мањина у Сплиту који су се наставили дружити и након представе, рекао нам је замјеник предсједника ВСНМ Сплит Зоран Ненадит. ■ Н. Ј.

Дан Града Белог Манастира

ГРАД Бели Манастир обележио је 11. новембра свој дан и празник небеског заштитника Светог Мартина. Одржана је и свечана седница Градског већа на којој су додељене Повеље истакнутим појединцима. Повељу су добили: постхумно СТИПА АНДРИЋ за несебичан волонтерски рад на очувању обичаја и баштине, СИНИША МАРКАН за даривање крви 102 пута, МАТИЈА ПАП за даривање

Добитници повеље с беломанастирским градоначелником

крви 100 пута и докторица медицине ИВОЈКА СИЧАЈМОВА за значајан допринос у подручју здравства кроз дугогодишњи рад на хитном збрињавању особа.

Градоначелник Томислав Роб извршио је актуелне пројекте: подвожњак, нова складишта, санацију преосталих дивљих депонија, енергетску обнову зграда и друге. Роб је као најбитнију ствар за будући рад истакнуо побољшање демографског стања. ■ Зоран Поповић

Задарско залеђе има потенцијал

То је место где људи с просјечним примањима могу живјети под прихватљивим економским увјетима

Ове године је одржана друга по реду еколошка акција чишћења околиша ријеке Бијеле. Тко су били ваши гости и помагачи?

Овогодишња акција чишћења околиша ријеке Бијеле прерасла је у прави мали фестивал екологије и умјетности. Судјеловали су волонтери, удруге, активисти, пењачи, умјетници, пљојопривредници, занатлије, глазбеници, угоститељи, спонзори и предузетници. Око 120 волонтера из 15 земаља и разних градова Хрватске успјели су прикупити 400 врећа отпада и више од 500 килограма стакла. Управо траје међународни позив за умјетнике 'О прихваћању непожељног'. И баш од отпада скупљеног у еко акцији, умјетници и умјетнице ће правити инсталације, односно интервенције у простору.

На манифестији сте расправљали о одрживом развоју Буковице и задарског залеђа?

Више од 50 људи је судјеловало у радионици у склопу које је ФРАНЧЕСКО КАВАЛИ, талијански дизајнер, причао о трансформацији мilanског кварта

НоЛо, дијела града који је био запуштен и препуштен пропадању. Судионици су повукли паралеле између миланској примјера и задарског залеђа те расправљали о темама које су битне за одрживи развој Буковице и Равних Котара. Аналогије између милanskог кварта и задарског залеђа су небројне. Овај дио Милана је био деградиран, али повољан за живот. Тако су млади почели насељавати НоЛо, у суживоту с различитим етничким групама. С друге стране, задарско залеђе је било мјесто индустријског развоја у соција-

лизму. Оптерећено је националним и оружаним сукобима из деведесетих, расељавано па насељавано. Истовремено то је место где људи с просјечним примањима могу живјети под прихватљивим економским увјетима, далеко повољније него у самом граду Задру и његовој периферији.

Кроз Еко удругу Лончари у задњих неколико година повезујете појединце и различите удружење с подручја Задарске жупаније, али и шире. Је ли удруженји рад и заједничко разумирање предувјет за заштиту околишна, али и опћенито добре културе живљења у задарском залеђу?

Задарско залеђе својим потенцијалом представља мултикултуралну динамичку опругу, својеврстан **мелшини ђош** различитих тенденција које би могле стварати садржаје за добробит шире друштвене заједнице. Различита особна искуства, међусобном креативном интеракцијом могу створити синергијски учинак и тако мултилицирати квалитетне помаке. Позиција точка развоја ове иницијативе је мапирање потреба и потенцијала задарског залеђа као квалитетно ор-

ганизираног простора у аспектима културе, инфраструктуре, обновљиве енергије, производње хране на принципима екологије, (само)одрживости, укључивости, солидарности и заједништва појединца и група, односно свих заинтересираних за развој хармоничног и економски стабилнијег живота. Сви заједно смо измјестили точку проматрања из центра у периферију и на тај начин ставили у центар проблеме и шансе за људе који желе живјети боље на овом подручју.

Који су најважнији проблеми на подручју Града Обровца?

У цијелом задарском залеђу владају исти проблеми. Када је у питању пројекат планиране агломерације канализацијских вода за Карински и Новиградски залив, код појединих градоначелника постоји изграђена свијест, код других незаинтересираност. А знамо да је за успјех пројекта потребна апсолутна синергија свих властодржаца. Проблем је и апартманизација и планирани грађевински простор у приобалном подручју. Ако отворите просторне планове за сваки град или општину која излази на Карински, Новиградски или Стариградски залив, примијетит ћете стотине хектара грађевинског земљишта у приобалном подручју планиране за градњу. Грађевински развој поред обале доводи до деваснације обале и производи стотине илегалних одлагалишта у правцу свих заселака. Главни проблем је недостатак просторног планирања ван приобалног подручја, недостатак комуналне инфраструктуре, пијаће воде и уређених путева ка засеочима. За руралну локалну заједницу главни проблем је недостатак друштвених садржаја и комуналних услуга, као што су приступ здравству и непостојање јавног пријевоза.

■ Ања Кожул

Дан кад је пређен Дунав

Ових дана навршила се већ 78. годишњица од знамените Батинске битке, вођене од 11. до 29. новембра 1944. Уз огорчене и кrvavе борбе, јединице Црвене армије и Народноослободилачке војске Југославије (новј) форсирале су Дунав, разбиле њемачку утврђену одбрану на узвишењу изнад Батине, ослободиле Барању те створиле повољне услове за напредовање Црвене армије према Бечу и Будимпешти, док су јединице новј избиле на лијеву, барањску обалу Драве. Успомену на Батинску битку у Хрватској чувају меморијални комплекс на локалитету Градац изнад Батине, с монументалним спомеником 'Побједа' Антуна Аугустинчића, те у Србији Спомен-музеј с меморијалним платоом око њега на бачкој обали Дунава.

Тим поводом, а у организацији предсједника УABA Бели Манастир Николе Опачића, у Барањи је обиљежена годишњица те битке. Прво су вијенци и цвијеће положени на Споменик палим борцима Црвене армије у центру Белог

Манастира, па на споменик и бисте народних хероја на беломанастирском Партизанском гробљу те на Споменик у Батини.

Пријашњих година било је уобичајено да се прво почаст погинулим борцима Црвене армије и новј одаје код Спомен-музеја на бачкој обали Дунава на датум који симболизира почетак Батинске битке, а потом и у Барањи на датум везан за крај те велике ратне операције. Ове године то је учињено истог дана, 11. новембра, кад је операција почела. Стога су тога дана делегације УABA-е Бели Манастир и Осијек те ЗУABA-е Вуковар (Борово, Трпиња, Вуковар) вијенце положиле и на обиљежје код Спомен-музеја. А ту се, на централном обиљежавању годишњице Батинске битке, окупило тристојињак особа, међу којим су били представници Града Сомбора, Војске Србије, Амбасаде Русије те делегације мјесних, општинских, градских и покрајинског одбора Субнор-а из Бачке, Срема и Баната те Брчког и Сребреника (БиХ). Уз свечани умјетнички програм у извођењу Мешовитог хора Сомборског певачког

друштва и уз разгледање сталне поставке те том приликом званично отворене изложбе '12. војвођанска ударна бригада' у Спомен-музеју, окупљенима су се обратили градоначелник Сомбора Антонио Ратковић, први секретар Амбасаде Русије Игор Киселев те Петар Грабеж, предсједник Градског одбора Субнор-а Сомбор.

— 78 година после, ми славимо истину и победу извођеване у Батинској бици,

а то је истина о слободи која није дата, већ која је освајана педаљ по педаљ, не само у Батинској, већ и у другим славним биткама током Другог светског рата, које су трајале пуне четири године. То је истина о бојиштима, о логорима и злочинима над народом који је умео да воли и цени своју слободу и брани своју отаџбину. То је истина о борби и жртвама наших предака који су знали оно што и ми данас знајмо, а то је да једино у слободи и миру један град, један народ и држава могу да се граде, развијају и напредују. Та истина је за наше претке имала високу, за неке и највишу цену, која је плаћена крвљу, и управо због тога, та истина је нама који смо данас ту, али и нашим потомцима који ће доћи после нас, завет да је морамо чувати од заборава као најдрагоценји породично благо и бити поносни на њу! – поручио је градоначелник Ратковић.

■ Јован Недић

Окупљање на војвођанској страни ријеке (Фото: Град Сомбор)

Kad je Split klicao Nazoru

Ministarstvo branitelja odbilo je financirati knjigu o prvoj narodnoj vladi slobodne Hrvatske

UČEŠKOM domu u Zagrebu 12. novembra promovirana je knjiga 'Prva hrvatska republika 1945.' koja kroz radove više autora govori o formiranju prve narodne vlade u Splitu 14. aprila 1945. godine. Knjigu je izdala Udruga antifašista i antifašističkih boraca Grada Splita uz finansijsku podršku Saveza antifašističkih boraca i antifašista (SABA RH).

Po riječima profesora JOSIPA MILATA, voditelja projekta i autora jednog od priloga, 'Prva vlada Republike Hrvatske, dvojbe koje to nisu', knjiga je trebala biti štampana 2020. na 75. godišnjicu formiranja prve hrvatske narodne vlade, odnosno vlade Federalne Hrvatske, a predviđen je i okrugli stol nakon čega bi govorovi sudionika bili uvršteni u knjigu zajedno s autorskim radovima.

— Međutim, iako smo ispunili sve kriterije Ministarstvo branitelja odbilo je financirati knjigu, a projekt je omela i epidemija. Na kraju smo je tiskali s autorskim radovima – rekao je Milat.

— Danas nema ni jednog izvora koji bi sa svih aspekata relevantno prezentirao

Nisu se ustaše borili za Hrvatsku niti su je stvarali. Za nju su se borili partizani, rekao je Dražen Lalić

problem prve vlade Hrvatske i veze s današnjom RH. Analizirali smo udžbenike u osnovnim i srednjim školama te na fakultetima i nismo našli dovoljno ozbiljnih tekstova koji bi govorili o tome, ali ima mnogo selektivnog pristupa leksikografskoj i historiografskoj građi. Naša omladina ne uči ono što bi trebala. Smatramo da će ova knjiga pomoći da se informiraju, jer je u recentnoj Hrvatskoj još uvijek prisutno negiranje antifašizma i ZAVNOH-a. Konačno, ako su branitelji 1991. branili Hrvatsku, znači da su branili nešto što je postojalo – kazao je Milat.

Profesor DRAŽEN LALIĆ podsjetio je da je u dvije godine VLADIMIR NAZOR, koji je bio na čelu ZAVNOH-a, prešao put od pisanja danas malo poznatog pisma Dalmatincima u teškim okolnostima raspuštanja 9. dalmatinske divizije zbog gubitaka na Neretvi i Sutjesci, do triumfalne vožnje Splitom uz komandanta VICKA KRSTULOVIĆA, sve uz klanje okupljenog naroda.

— Tko se borio protiv monarhije, borio se i za republiku. Nisu se ustaše borile za Hrvatsku niti su je stvarali. Za nju su se borili partizani. A tko kaže drugačije, laže – rekao je Lalić.

— Mnogi faktori utjecali su na razvoj NOB-a, prije svega nemilosrdnost okupatora koja je bila poticaj da se narod priključi borbi za slobodu protiv talijanskog irentizma, shvativši da politika čekanja i podrške okupatoru vodi u propast. Nakon niza monarhija, republika je bila obećanje bolje budućnosti koju je Tito dao svakom narodu – rekao je profesor ALEKSANDAR JAKIR.

— Danas se o Narodnooslobodilačkoj borbi govori samo kao o uvodu u komunističku diktaturu, što je u opreci s Ustavom Republike Hrvatske. Stvoreno je preko 4.600 narodnooslobodilačkih odbora što je znacilo narodnu podršku, a ne boljševički puč – kazao je i podsjetio da je nakon stvaranja vlade kao izvršnog organa i formiranja Vrhovnog suda, ZAVNOH kao zakonodavno tijelo 25. jula 1945. održao svoje zasjedanje u zgradici Sabora.

— Vlada VLADIMIRA BAKARIĆA formirana je u uvjetima oslobođenja odlukom predsjedništva ZAVNOH-a. Imala je pet članova HSS-a, četvoro iz KPH, četvoricu iz kluba srpskih vijećnika i jednog člana iz Istre kako bi se označilo njeno priključenje matici, a među ministrima je bila i žena ANKA BERUS kao ministrica financija. U tadašnjim dokumentima naglašena je i uloga Srba u antifašističkoj borbi, naročito u dokumentima ZAVNOH-a – kazao je Urednik u Novostima i povjesničar TIHOMIR PONOŠ.

— Vlada STJEPANA MESIĆA sastavljena je 1990. nakon prvih višestранačkih izbora s općim pravom glasa i činili su je samo HDZ-ovi i nestrančki kadrovi. Bila je 60 posto brojnija, ali nije bilo žena u njoj – podsjetio je Ponoš i dodao da bi Bakarićeva vlada iz 1945. bila sličnija vlasti narodnog jedinstva iz 1991. na čijem je čelu bio FRANJO GREGURIĆ, a u kojoj su bili članovi više stranaka. Također je ukazao da se u preambuli Ustava antifašizam ne spominje direktno nego preko ZAVNOH-a.

— Da nije bilo antifašističkog pokreta, ne bi bilo ni ZAVNOH-a. O tome da je ZAVNOH svojevrsno dijete antifašističkog pokreta, govorio je i FRANJO TUĐMAN kao predsjednik Hrvatske – rekao je Ponoš.

■ N.J.

Promocija knjige
u Zagrebu

INFO

Počast žrtvama

AMBASADA Srbije i predstavnici Srba u Hrvatskoj na zagrebačkom groblju Mirogoj obilježili su 11. novembra, Dan primirja u Prvom svjetskom ratu. Sveštenik MIHAJLO ŽIKIĆ služio je parastos kod krsta smještenog pored kapelice Sv. Petra i Pavla, posvećenog vojnim i civilnim žrtvama. Vijence su položile delegacija Ambasade Srbije i

Amasadorica Srbije
Jelena Milić

nova ambasadorica JELENA MILIĆ i vojni ataše, potpukovnik BOJAN VELIČKOVIĆ, generalni sekretar SNV-a SAŠA MILOŠEVIĆ, generalni sekretar SKD-a 'Prosvjeta' SLOBODAN ŽIVKOVIĆ i predsjednik 'Privrednika' NIKOLA LUNIĆ.

Dan primirja u Prvom svjetskom ratu obilježava se u znak sjećanja na 11. novembra 1918. godine, kada je u francuskom gradu Kompjenu potpisano primirje i završen Prvi svjetski rat. Primirje je bilo na snazi sve do zaključivanja mirovnog sporazuma u Versaju 28. juna 1919. godine. Kao jedna od pobednica Prvog svjetskog rata, Srbija je taj dan 2012. godine proglašila praznikom.

■ N.J.

Obnovljen krst

USELU Vrbovcu kod Daruvara, prije nekoliko dana postavljen je obnovljeni pravoslavni krst. Krst koji svjedoči o viševjekovnom prisustvu Srba u tom dijelu zapadne Slavonije, posvetili su pred više okupljenih članova vijeća srpske nacionalne manjine

s šireg daruvarskog i bjelovarskog područja, episkop Eparhije pakračko-slavonske JOVAN ĆULIBRK, daruvarski paroh ĐORĐE OSTOJIĆ, protodakon MILAN TOMAŠEVIĆ i jerej JOVAN ŠAULIĆ. Posvećenju krsta pretvodila je sveta liturgija koja je bila održana u crkvi Svetih Otaca Prvog Vaseljenskog Sabora u Daruvaru.

■ Z. V.

Бијег у елиту

Xрватска је прошлога тједна прославила свој 'улазак' у Шенген, највеће међудржавно подручје без граничне контроле на свијету. Овога пута повод за славље била је позитивна резолуција Европског парламента који је у свом извештају закључио да је Хрватска у потпуности спремна за улазак у Шенген и да је спремна за преузимање обвеза чувања граница ЕУ. Такву резолуцију ЕУ парламент је доносио већ неколико пута. Но, свакто тко иоле познаје европску политику, зна да та одлука ЕУ парламента није обvezujuća и да коначну одлуку доносе саме државе чланице. Гласања Европског парламента често су само декоративне природе и користе се за дневно политичке потребе. Тако је врх хрватске политике уз подршку домаћих медија искористио и ову прилику како би прославио приступање прије него што је одлука уопће и донесена. Наиме, Шенгенски простор састоји се од 22 земље чланице ЕУ и четири земље изван Уније. Сада још три чланице ЕУ куцају на врата – Хрватска, Бугарска и Румунијска. Од 27 држава чланица ЕУ, Бугарска, Румунијска, Хрватска, Ципар и Ирска тренутно нису дио Шенгена. С друге стране, Шенгенски простор обухвата Исланд, Норвешку, Швицарску и Лихтенштајн који нису у ЕУ.

Чешка, која предсједа ЕУ, назначила је да жели да Хрватска, Бугарска и Румунијска заједно уђу у Шенгенски простор без граничне контроле. Очекује се да ће Вијеће ЕУ о томе гласати

9. децембра, а Хрватска је на најбољем путу да постане чланица с обзиром на то да до сада није било најава, барем јавних, да би нека чланица Шенгена ставила вето. Истовремено, Низоземска и даље доводи у питање спремност Бугарске и Румунијске. У октобру ове године низоземски парламент усвојио је резолуцију којом се противи приступању Бугарске и Румунијске Шенгену. Истакнута је потреба даљње анализе функционирања владавине права, док је оцијењено како је потребно проверити је ли и у којој мјери дошло до смањења корупције и организираног криминала у ове две земље. 'Ако ова питања нису решена у држави чланици Шенгена, то може узроковати озбиљне проблеме због недостатка граничних контрола. Стога то представља ризик за сигурност Низоземске и цијелог Шенгенског простора', наводи се у резолуцији.

У Хрватској, као и приликом доношења одлуке о увођењу ЕУ, сада се приступање Шенгену гледа као један вид 'напуштања Балкана'. Наглашава се да Хрватска постаје дио најелитнијег клуба на свијету, скупине држава које су чланице ЕУ, еврозоне, НАТО савеза и Шенгена. Заиста на папиру таква комбинација изгледа 'убојито' и сугерира да се Хрватска као држава успјешно трансформира у барем средње развијену европску економију. Нажалост, у стварности то не изгледа ни приближно једнако бјањо као на папиру. Бијег од Балкана, онај симболични, када већ географски није могућ, одувијек је био један од главних мотиватора хрватске политике, па тако није било изнинке ни с европским интеграцијама. Најбоље је то било видљиво у приступању еврозони у коју је Хрватска брзински улетјела чим се за то створила прилика, без превеликог жаљење и пропитивања могућности и потенцијала властите монетарне политике. Док су успоредиве државе попут Чешке, Польске и Мађарске задржале своју валуту и данас, иако испуњавају све увјете за улазак у еврозону, Хрватска је своју куну торпедирала у најкраћем остваривом року.

Иста ствар додогодила се и с приступањем НАТО савезу, у који је Хрватска приступила без референдума. Слично је било и с приступањем ЕУ када је чак био и промијењен Устав. Сваки корак на том путу дугом два десетљећа одрађен је с жељом да се Хрватску што прије убаци у што је више могуће клубова који означавају политички престиж и боље увјете задуживања. Занимљиво је да је у

Хрватској један од главних показатеља успјешности постао кредитни рејтинг, односно добри увјети задуживања. У међувремену, Хрватска је приступила свим тим клубовима и олакшала властитим грађанима бољи живот, али не у Хрватској, него у ЕУ. Највећи позитивни учинак улaska у ЕУ засигурно је био могућност рада у 27 држава чланица, па су ту прилику искористиле стотине хиљада људи који су напустили Хрватску.

Улазак у Шенген и преузимање ЕУ-е као валуте представља завршетак европског интеграционог пута. Не постоји више нити једна организација у којој Хрватска није, односно ускоро неће бити, уважени члан. Можда ће тек сада постати јасно да сва та чланства у елитним клубовима која дијелимо са супер развијеним државама попут Немачке, Низоземске, Данске или Шведске нису сама по себи довољна за раст животног стандарда хрватских грађана. Од 1. јануара 2023., када службено цијене рачунама у ЕУ-у, у Хрватској ће просјечна плаћа бити око 1.000 ЕУ-а, у Немачкој 2.600 ЕУ-а, а у Низоземској 2.800 ЕУ-а. Хоће ли такви односи и бруталне разлике у мјесечним примањима бити довољни за отражење или тек повод за нови егзодус остаје за видjeti.

■ Душан Цветановић

Анђели и дукати

Pрошлог петка у Српском привредном друштву Привредник у Загребу збио се један посебан догађај. Није то било ни гостовање, ни дружење, ни књижевно вече, иако је и од свега тога било по мало. Био је то сусрет каквом се ретко сведочи. Пре скоро целог једног века, баш са те адресе, из исте те зграде у Прерадовићевој улици у Загребу, послат је 12-годишњи Богдан Поповић у Панчево да учи занат. Након тачно 96 година, прошлог петка је његов син, носећи прегршт књига, стеченог знања, искуства, мноштво заслуга, пријатељства и мостова која је изградио, први пут крочио на ово место са којег се његов отац уз Привредникову помоћ отиснуо у бољи живот, у свет.

'Ова адреса је променила Поповиће. Отац је изабран од стране Привредникove комисије да буде послат на изучавање заната. Повереник Привредника и локални свештеник долазили су у школе, тако су дошли у Томингај покрај Грачача. Учитељ је одлучио да је боље да пође тај 12-годишњак него његов годину дана млађи брат. У овом здању је мој отац био недељу дана, послали су га у Панчево на занат 1926. године. Кад је избио рат 15 година касније, мој отац, то дете од 12 година, имао је своју фабрику поред Београдског сајма са 41 радником и шест инжењера. Ја данас не бих стајао овде да је изабран његов брат. А стојим ту са великим поштовањем. Што сте их одгајили и од те деце направили анђеле и дукате. Који су утицали да се направи средња класа, од сиромашне деце вођене тим принципима поштења, рада и честитости постали људи', рекао је у дирљивом обраћању пред препуном Привредникove двораном један од најзначајнијих музичких критичара и публициста Југославије и Србије, новинар, писац, колумниста, уредник и син Привредникove питомца Петар Пеца Поповић.

Богдану Поповићу, његовом оцу, '46. године све су одузели, али он је већ '48. направио прву занатску задругу у Југославији. Направио је и први телевизијски, као и три најважнија акустична студија у Београду који и данас раде. Баш тамо је Пеца Поповић започињао своју каријеру и отуда се развила неутажива радозналост и жеља за откривањем нових музичких универзума. За 55 година, колико се бави музиком и писањем, уредио је и објавио бројне књиге на тему рокенрола и забавне музике, промовисао је многе музичаре, 60-их, 70-их, 80-их и каснијих

година. Пропутовао је читав свет идући за музичким правцима и њиховим јунацима. Приуштио је многим генерацијама путовања кроз музичке светове, које је за њих пажљиво бирао и који ће их обликовати. Чинити ће њима. И наставио је тако неуморним стопама свога оца, другим путевима, али истом истрајношћу и преданошћу.

Из хиљада текстова, колико је за више од пола века Поповић написао, три књиге које су представљене у Привреднику ('Пролећа у Топчидеру', 'Трагови у бескрају' и 'Чувар бувље пијаце') представљају избор груписан око три тематске целине. Једна целина је посвећена људима који су аутору битни, људи из културе, међу којима су и они који нису нашироко познати. Затим су ту градови, места путовања, јер Пеца пишући путује и обрнуто. Трећа књига је на неки начин скуп његових животних креда, којих човек треба да се држи, а Пеца има постојаност у својим етичким позицијама, рекао је на промоцији михајло Пантић, приповедач, критичар, професор на Филолошком факултету у Београду, главни уредник Књижевне општине Вршац. Он је најавио и идућу књигу Пеца Поповића, која ће бити објављена следеће године и која ће се бавити популарном музиком екс-ју музичког простора, коју је Поповић пратио сукцесивно током свих деценија свога рада.

'Дужина његовог присуства у нашој култури, као и квалитет с друге стране, приводи ме тези да је реч о човеку који је неупоредив по свему. А пре свега по чињеници да је цео свој живот посветио ономе што је сматрао вредним. И кроз то се у пуној мери остварио и реализовао', рекао је Пантић. Говорећи о неким од тих вредности, о ауторима и песмама које су га формирале као

#186
Издаје Српско привредно друштво 'Привредник'
Утемељено 1897.

Пеца Поповић у Привредниковом дому у Загребу (фото: Јовица Дробњак)

СРПСКО ПРИВРЕДНО ДРУШТВО
ПРИВРЕДНИК

личност, о нематеријалним здањима која чине неки град, везама, траговима, спонама... поготово као сведок и саучесник бројних музичких и друштвених појава, Пеца Поповић је на најлепши начин представио управо себе и свој дар да препозна вредност у наизглед свакодневном или наизглед недодирљивом.

На месту са којег је у другом правцу кренула по родична историја Поповића, син Привредниковог питомца Богдана Поповића показао је колико је неухватљива, танка и небитна граница око тога да ли је Привредник подигао своје питомце или су они саградили Привредник.

'Треба да стипендирајмо сву талентовану децу која закуцају на ова врата, без обзира на то које су националности. Јер та деца ће једног дана бити бољи мост преко кога ћемо сви с поносом пролазити', рекао је Пеца Поповић и сав новац од продаје књига донирао за Привредникове фондове за стипендирање талентованих ученика и студената слабијих материјалних могућности.

Некада питомци, а данас сипендисти који оправдавају поверење и умножавају и даље сеју све оно што је уложено у њихово образовање и формирање, дају и смисао и сврху Привреднику као институцији. Док је њих токвих, Привредник ће имати најстабилније темеље. Куће се могу градити и рушити, одузимати и пренамењивати, али сећање и захвалност Привредникове деце једини је истински темељ на којем ова кућа солидарности почива.

■ Оливера Радовић

OSLONAC MLADIMA

oslonac.privrednik.hr

Većina mladih Srba u Hrvatskoj prolazi kroz mnoge izazove. Dok mi razmišljamo o prošlosti, oni će budućnost pronaći negdje drugdje. **OSLONAC MLADIMA** smo i Ti i Ja, i svi Mi koji želimo u sadašnjosti graditi bolju budućnost.

Srpsko privredno društvo Privrednik kroz tri stoljeća je OSLONAC MLADIMA. Zajedničkim radom samo u zadnjih deset godina izdvojili smo više od 2.500.000 kuna za učeničke i studentske stipendije.

Postanite i Vi Privrednikov donator i pridružite se zajednici koja je **OSLONAC MLADIMA!**

Posjetite našu web stranicu
oslonac.privrednik.hr
i saznajte kako možete donirati.

privrednik.hr

Pomozite uplatom i postanite OSLONAC MLADIMA!
Skenirajte barkod mobilnom aplikacijom bilo koje banke i donirajte odmah! Hvala Vam.

Posjetite naš P-portal i informirajte se o srpskoj zajednici u Hrvatskoj.

P *p-portal.net*

Оћестово – без воде и јавног превоза

Становници овог села смештеног тик уз град Книн у 21. веку сакупљају кишницу да би имали воде за пиће и остале потребе. За време летњих сушних месеци принуђени су да купују воду која им се из Книна довози у цистернама

Дечији смех и граја, веште ножице које скакућу по кршу и камену на путу до школе, шале и бројалице које се угласају, младост и село пуно живота драге су слике у сећању најстарије рођене Оћестовљанке, деведесетједногодишње Милеве Вукојевић. Доста другачију стварност затећи ћете данас ако вас пут нанесе на главну цесту од Книна према Кистањама где се, на око шест километара од Книна, налази мало село Оћестово у далматинском залеђу.

Према речима мештана, село итекако памти боље дане када је у њему живело око 300 људи, а стара сеоска школа радила је у две смене. Данас, попут многих других, оно броји седамдесетак становника од којих је велика већина старије животне доби. Због старости и здравственог стања многи од њих врло ретко напуштају своје куће и дворишта, па им је једина прилика за дружење и контакт геронтодомаћица Црвеног крижа која их редовно обилази. Тренутно на програму имам пет корисника код којих одлазим свакодневно. Помогнем им око кућних послова које не могу сами да обаве, скувам им ручак, набавим намирнице и плаћам рачуне. У кућама је углавном једно или двоје стarih, деца су им негде преко, па сам им ја једина веза са градом. Водим рачуна о њиховом здрављу, подижем им лекове и пратим их на прегледе. Често то радим и за људе који из неког разлога не испуњавају услове за програм Црвеног крижа, а стари су и сами, помоћ им је неопходна', описује свој типичан радни дан винка Лошић.

Најстарија становница овог села са сетним осмехом говори о своме детињству када је, само у њеном дому, било десеторо деце. 'Ми смо били сложни и задовољни. Сва деца су учествовала у пословима око куће и стоке. Ујутру нас бака дигне, начупамо траву да има за свиње, нахранимо кокоши и краве, доручкујемо, па у школу. Једни од других смо наслеђивали школске књиге, а учило се уз свећу или петролејку, струје тада није било. Вода за пиће доносила се са сеоске густерне, а роба се носила на прање на Крку', прича бака Милева. Иако је по много чему живот био тежи и захтевао је доста физичког рада, све би се муке заборавиле када се навече дође на сијело. 'Ту би се скupили момци и цуре, пекли би фритуле, плесали и једни друге погледали. Било нас је пуно, а музика и песма чуле су се до суседног села', присећа се она.

Најmlађа Оћестовљанка, малена Јула личанин своје детињство на селу памтиће доста другачије. Ишчекујући свој трећи рођендан она жељно очекује долазак на свет своје сестре, која ће јој бити најбоља пријатељица и преко потребно друштво за игру и несташлуке, с обзиром на то да, осим ње, у селу живи још само једно дете. Ејлина мама Ивана (31) након завршетка студија у Загребу одлучила је да се врати у Оћестово и

Село које
само лети
оживи

пише
Александра
Лошић

Манастир
Св. Недеље у
Оћестову

ту даље гради свој живот. Она наглашава да је главни разлог за такву одлуку родитељска кућа у којој данас живе. 'Детињство на селу дефинитивно има своје предности, пре свега слободу коју деца немају у граду. На селу дете расте окружено природом и животињама и доста више времена проводи вани, а и родитељима је у том смислу лакше, јер је сеоско окружење далеко безбедније од градског. Са друге стране, велики проблем представља лоша повезаност са градом. Како нема превоза до Книна, сваки одлазак у вртић или код другара представља додатни трошак и у новцу и у времену. Пошто у селу нема трговине, сваку куповину морам пажљиво планирати, јер и она значи одлазак до града, а ако нам нешто зафали, једина опција су путујући трговци код којих су цене знатно веће. Све се још и може стићи док су деца мала, али кад нарасту и повећају се обавезе, то постаје проблем', закључује Ивана и додаје да ће се због свега наведеног у будућности вероватно преселити у град.

Највеће проблеме данас представљају непостојање водоводне мреже, као и јавног превоза према Книну или Кистањама. Чињеница да становници једног села смештеног тик уз град

Книн у 21. веку сакупљају кишницу да би имали воду за пиће и остале потребе заиста је невероватна. За време летњих сушних месеци Оћестовљани су принуђени да купују воду која им се из Книна довози у цистернама, при чему сваки довоз плаћају сто куна. Овај озбиљан ударац на буџет људи који већином живе од скромних пензија или социјалне помоћи многе од њих онемогућава да имају своју башту или мало стоке и на тај начин прекрате време и самоћу.

Центар друштвеног живота у селу представља манастир посвећен Светој великомученици Недељи у коме се мештани најчешће окупе на богослужењима. Ова стамена грађевина направљена од камена прави је симбол камене воље православних Далматинаца који су желели да подигну цркву у месту рођења најзначајнијег Оћестовљана, епископа далматинског Стефана Кнекевића. Њена изградња почела је давне 1928. године, освећена је 1960, а 2005. проглашена је манастиром. Управо у овом манастиру одвија се најважнији догађај за становнике овог села, велики оћестовачки сабор који на празник Свете великомученице Недеље чудесно наједном месту сабре стотине Далматинаца развејаних по свету и барем на кратко Оћестово врати стари сјај. Попут успаване лепотице село се пробуди доласком кћери и синова, унука и праунука, а баке и деке које већину године самују добију натраг делић младалачког полета. У тим летњим данима црква постане времеплов који Оћестово врати звук дечијих корака, громогласне крајишке песме и заједничке молитве да таквих дана барем буде више, ако већ не могу заувек да се врате. ■

Школа у Оћестову

ЂОРЂЕ КАДИЈЕВИЋ

Ја сам на страни побуњеног човека

То није побуна против људи, поклич у нове борбе или упадање у нову утопију, гору од претходне, већ је то револт против инфериорне позиције сувише достојанственог човека, коме је подарена самосвест и снага да ствара нови живот и херојство, да има љубав за несрећни свет у који је бачен

Филмски режисер, сценарист, хисторичар умјетности и ликовни умјетник Ђорђе Кадијевић (89) имао је више него богат и турбулентан живот и судбину, како на професионалном, тако и на приватном плану. Његови играчки и документарни филмови, некада нападани, чак и забрањивани, репризирају се све до данас, а изложба његових експерименталних колажа прије пар година у Београду примљена је с великим захватањем. Господина Кадијевића смо питали што креативни стваралац може учинити данас, када су у свеопштем каосу у опасност дошли и умјетност и људско достојанство, као и живот сам.

Рекли сте једном како сте у младости, пре живјевши ужасе Другог свјетског рата, одлучили да наставите да живите. Што бисте сада казали? Да ли је живот наставак једне те исте трагедије у фазама? Нисам се надао да ћу у својој старости доживети, у свему овоме што се сада догађа, овакву страхоту и дебакл здравог разума, не само на нашем малом пигмејском простору држава у којима живимо, него и у свету уопште. Не могу да верујем да се у овом тренутку води рат, јер ја сам дубоко веровао да рата више не може бити. Сада сам запањен одсуством елементарног односа човека према самом себи и према другима и налазим се у најдубљој индигнацији према чињеници да је тако тешко настрадало оно најфундаменталније и најбоље у човеку. Раније епохе имале су у себи духовну парадигму или оно што је слободан јовановић називао културним обрасцем. Ми то данас немамо већ децењијама. Сада када се налазимо на рушевинама свих тих сноva о култури и цивилизацији морамо се осећати онако како је једино нормално – у патњи и депресији.

Црни талас

Како се размрвио културни образац и осјећај смисла људског живота?

Тај културни образац, бар код нас, никада није имао своју монолитну структуру јер се никада до краja није формирао. Немојте заборавити да смо ми неколико стотина година били под турским ропством. Чак се и Фридрих Енгелс у 'Пореклу

породице' питao о каквим Србима је ту реч, јер то је народ који не постоји већ пола миленијума. У Србији која је у средњем веку била моћна држава, све је у вековима ропства отишло дођавола и она је изгубила готово све компоненте народног идентитета, осим оног што је вук сакупио, као њен духовни одјек, у народним песмама. У том ропском животу Србе је само вера одржала, али не ништа објективно. Имали смо само непријатеље које и данас имамо, а правих пријатеља немамо, нити смо их икада имали. Онда није чудо да Србија није имала нормални ток развјита грађанско друштва који је имала Европа и у коју смо ми покушали да уђемо сувише хендикепирани, да би нам последњих сто година било доволно да залечимо све ране и ожилке. Касније, било је превише европских ратова, револуција и дикторских режима, умора и европске декаденције,

Имао сам и доста личних губитака за време Титовог режима, који бих зато могао да мрзим, али ја немам таленат за мржњу. Без обзира на то шта сам све изгубио у његово време, морам више ценити његов позив на братство и јединство него садашње пакосне и наказне државице

да би нам то донело нешто добро. Данас, када је Бог постао профит, ми немамо ништа у шта би могли да верујемо. Ми имамо судбину малих народа који осим што су мали, увек су несрећни и готово смешни. Сада, када је оружје поново проговорило, ми једино можемо да говоримо о голом опстанку.

Какав одговор у оваквом каосу може дати умјетност?

Људи који се данас баве креативним делатностима имају разлога за велику дилему у опредељењу за једну протестну апстиненцију, јер је готово срамно украсавати свет, како он данас изгледа и поклањати му лепоту. На пример, највитељнија уметничка реакција на Први светски рат била је појава дадаизма, што је била једна врста шегачења са историјом, са уметношћу и са савременим човеком. Њихов закључак је био да је човек у том рату доживио такав пад, након којег он више не може да се успави и да више не заслужује уметност једног Рафаела или Фидија. Међутим, становништво планете, коју насељавају углавном осредњи људи на свим позицијама, брзо је опростило себи своју срамоту Првог светског рата и то се жалосно завршило појавом Другог светског рата. Шта уметник може да уради у таквој ситуацији? Зато иво андрић за време тог рата није писао о страхотама које је својим очима гледао него о босанским беговима и агама из 18. века, за што је добио Нобелову награду. Уметност не може да се меша у историју и да поправља човека, што је екстремна утопија, јер она не може да га промени. Баш обратно, историја је у правилу мењала уметност у негативном смислу. Сада је ситуација необично слична оној ситуацији као пред Први светски рат.

Када сте ви почели да се бавите умјетношћу и да снимате филмове?

После Другог светског рата направио сам један циклус ратних филмова, који су обустављени оног тренутка када је дигнута кука и мотика на црни талас. Нисам снимао филмове као вељко булајић или жика митровић о победама наше партизанске војске нити о подвигима наше радничке класе него сам хтео да видим шта се догађа

Редитељ прослављене и у свету награђиване серије о Вуку Каџићу

РАЗГОВАРАО
Бојан Муњин
ФОТО
Wikipedia

са оне стране црвене линије, где су се догађале античке драме као и на овој страни. То се наравно тадашњем режиму није допало и заједно са душаном МАКАВЕЈЕВИМ, ЖИКОМ ПАВЛОВИЋЕМ, САШОМ ПЕТРОВИЋЕМ, КОКАНОМ РАКОЊЦЕМ, ЖИЛНИКОМ и другима, убројен сам у то 'сумњиво друштво' у које су припадали и сликари и писци. Сви смо на једном партијском скупу у Београду нападнути као контрареволуционари и све је то касније прерасло у позивања на крајње оштре мере против нас.

Што је с вама било даље?

Направио сам заокрет. Био сам свестан да ако наставим са филмовима црног таласа да ме чека иста судбина као на пример Сашу Петровића, који је као професор најурен са Филмске академије и отишао је у Париз и тамо умро или Макавејева који је лутао по свету тражећи продуценте за своје филмове. Досетио сам се и рекао себи: ако ти нису дозволили да снимаш филмове о стварности, пређи на бајке и почeo сам да снимам бајке. Обратио сам се телевизији на којој је тада било неколико паметних људи и они су прихватили да за њих направим серију непоетско научнофантастичних филмова, који су одјекнули доста јако и који се репризирају чак и данас. Мој фамозни филм 'Лептирица' улази у ред тзв. хорор филмова, који се према мишљењу једног америчког филмског часописа налази међу десет најстрашнијих филмова на свету, на трећем месту, иза 'Психа' и 'Ноћи вештица'. Ако ме питате, не бих могао да објасним одакле у мени та врста фантазије...

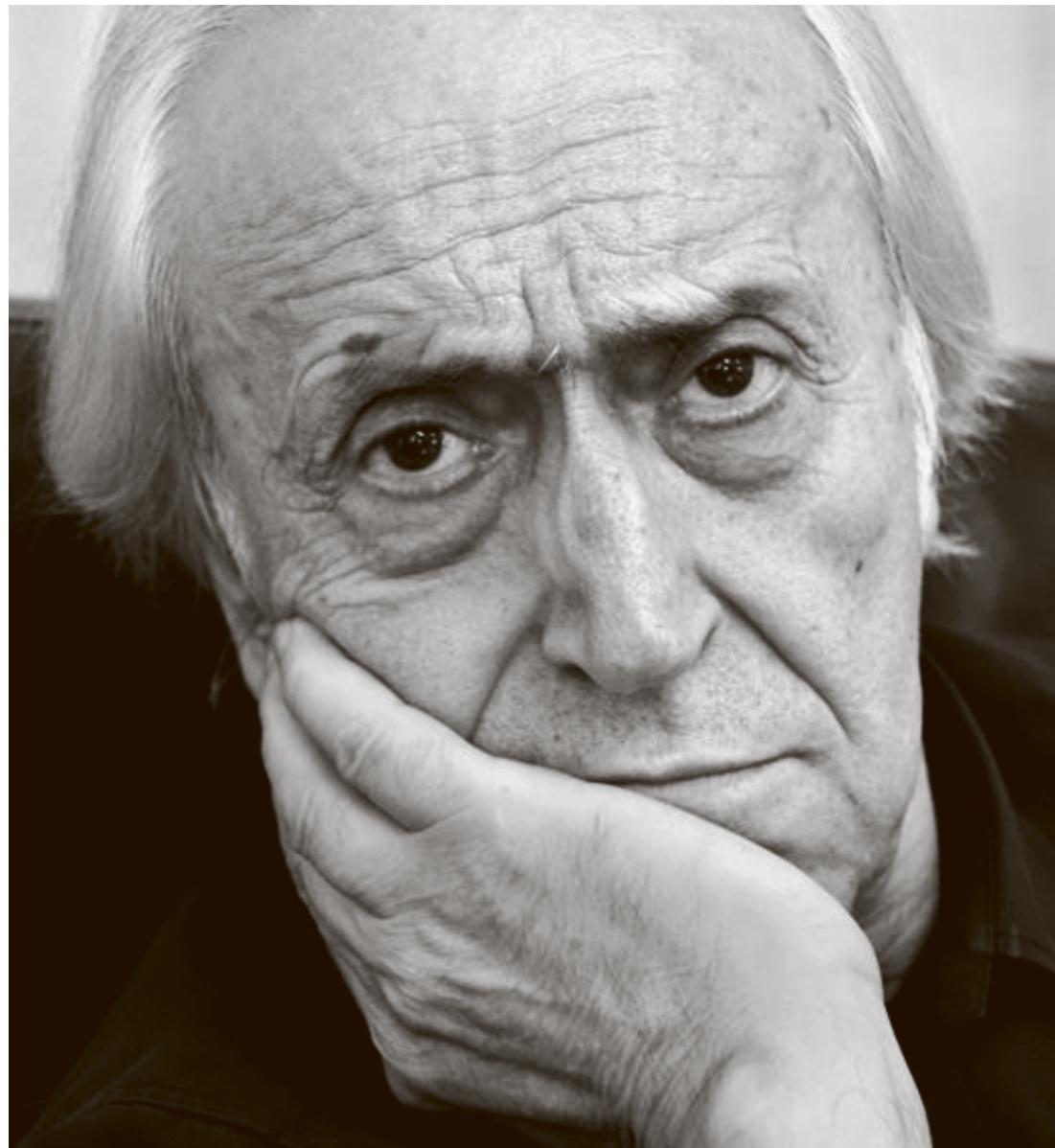
Гран при за Вука

У једном сасвим другом жанру, за тв серију о Вуку Карапићу добили сте и еминентну међународну награду.

Када сам испуцао ове филмове тзв. непоетичне фантастике и када је атмосфера у друштву мало омекшала, добио сам нову слободу да ради филмове и серије историјског жанра. Тако је настала 'Карађорђева смрт' или филмови са средњовековним темама по народним песмама. И тада сам добио понуду да прихватим највећи пројекат у историји београдске телевизије, серију о Вуку Карапићу. Ту серију сам снимao четири године по целој Европи, од манастира Фенек поред Београда, преко гетеове родне куће у Вајмару, до бечког двора и двора у Шенбруну и до свих места до којих је Вук за живота допирао. У тој серији тежио сам једноме: све што је аутентично треба да буде снимљено на аутентичним местима. Иако ми никада није било до каријере и славе, ипак сам добио за ту серију највеће могуће признање, Гран при на највећем фестивалу у Риму, у поводу стогодишњице проналaska филма, који је организовао нико други него Умберто Еко.

На додјели награде Умберто Еко је рекао да је ваша серија фреска не само српске него и европске културе...

Да, то је рекао. То је рекао зато јер се у серији јављају и Гете и браћа Грим, Метерних и руски, немачки и аустријски цар и многи друштвени до-гађаји, као на пример револуција 1848. године, која је била преломна за Европу тога времена. Ја сам добио награду од жирија од 11 чланова, који су зату награду гласали једногласно. Морам рећи да сам био забезекнут да сам на једном таквом европском фестивалу, на који је свака земља слала најбоље што има, проглашен најбољим редитељем. Тада ме је глумац Дирк Богарт позвао да изађем на позорницу и ја сам потпуно неприпремљен стао пред све те људе и на лошем енглеском рекао: 'Срећан сам што сам добио овакву награду баш у Италији, јер када би људском роду одузели оно што им је дала Италија то више не би био људски род.' Ту серију је откупила већина европских земаља, Јужна и Северна Америка и Аустралија. Да не говорим да је то било велико признање за земљу из које сам долазио.

Снимали сте филмове и о Милошу Обреновићу, Николи Пашићу и Јосипу Брозу Титу. Три толико различите личности?

Свако може имати своје мишљење, позитивно или негативно, о појединим хисторијским личностима или догађајима. Ја сам се одлучио да издвојим три профила новијег времена, од 19. века до данас, који су били есенцијални политички генији, судећи по њиховим поступцима и резултатима тих поступака. Иако је Карапорт је слављен као креатор Првог српског устанка, Милош Обреновић је стварни творац српске државе након вишевековног турског ропства. Други великан је Никола Пашић који је учествовао у стварању југословенске заједнице, за коју ја и данас мислим да је била једино решење за политичку кризу међу јужнословенским народима.

Југославија је настала на великим идеалима, али се на крају показала као трауматично и трагично искуство...

Са Југославијом смо добили једну додуше хетерогену заједницу, што није било необично за нашу историју, али која је створена уз много жртава и која је имала огромну перспективу. Ако је једна Ивана Орлеанска могла да се бори за једињење Француске, шта би се дододило да ју данас неко пљује као унитаристкињу или Гарибалдија који се борио за једињење Италије. Замислите да неко пљује на БИЗМАРКА који је једињио Немачку или ПЕТРА ВЕЛИКОГ који је створио Русију? И уместо да се дивимо Николи Пашићу који је радио на стварању заједнице јужних Славена, што је најприроднија жеља која може постојати у машти једног политичара оног времена, данас је он у свести многих људи личност сумњивих намера. Знате ли шта значи пљувати те људе ради регионалног аутономизма и ради тога да би се неко кочоперио да има самосталну државицу. Творци новонасталих држава на тлу Југославије заборавили су да бити мали значи бити смешан. Био ја за комунизам или против њега, али тито је успео да одржи постојање Југославије и да створи заметак једног новог грађанског друштва, који је код

нас изњедрио најбоље плодове у култури XX века, онда када смо почели заиста да се приближавамо Европи. Они који не воле комунизам, варају се ако мисле да у будућности неће имати посла са левицом. Имаће, и те како.

У вашој породици такођер су се на драматичан начин преламале политичке идеологије.

Мој се отац као краљев официр после Другог светског рата и изласка из немачког заробљеничког логора више није вратио у Југославију. Ја сам га тако изгубио, а имао сам и доста личних губитака за време Титовог режима, који бих зато могао да мрзим, али ја немам таленат за мржњу. Без обзира на то шта сам све изгубио у његово време, морам више ценити његов позив на братство и јединство него садашње пакосне и наказне државице. Моја мајка је чиста Хрватица, а мој је отац Србин и кажите ми шта сам ондаја? Јесам ли ја историјска грешка или кентаур? Ја сам рођен у Шиденику, једном ренесансном граду и никада неће у мојим ушима престати да брује јутарња шибенска звона, подједнако гласна и на торњевима католичке као и православне цркве. То никада нећу заборавити и до последњег дана нећу престати бити испуњен индигнацијом према онима који су све то срушили.

Како разријешити дилему нашег времена: отпор или апстиненција?

Ја нисам за апстиненцију. Ја сам на страни Камијевог побуњеног човека. То није побуна против људи, поклич у нове борбе или упадање у нову утопију, гору од претходне, већ је то револт против инфериорне позиције сувише достојанственог човека, коме је подарена самосвест и снага да ствара нови живот и херојство, да има љубав за несрћни свет у који је бачен. И ако нешто ради, а сада управо завршавам сценарио за идући филм, желим то да ради из нечега што зовем херојски револт. Такав револт, у мом случају уметнички револт, једини је начин да поднесемо себе. То је најтеже. ■

Тесла – човјек који је хранио голубове

Уз сами почетак наредне године, на Божић (по јулијанском календару), навршиће се тачно осамдесет година од смрти Николе Тесле. Није Тесла само најславнији Србин рођен на подручју данашње Хрватске, него је и глобална икона популарне културе, без преседана

Средином маја ове године у Београду је одржан 'Фајнал фор' кошаркашке Евролиге. На завршном турниру најпрестижнијег клупског кошаркашког такмичења на Старом континенту учествовала су два шпанска тима (Реал Мадрид и Барселона), те по један грчки (Олимпијакос) односно турски (Анадолу

Ефес). Тих дана је Београд био пун навијача: Турака, Шпанаца и Грка. Није било инцидентних ситуација, али из тих неколико дана један детаљ најбоље памтим. Из смјера Каленић пијаце Крунском улицом сам ишао према центру града, кад сам у једном тренутку примијетио

гужву какву на тој локацији никад прије нисам

видио. По дресовима и заставама било је лако препознати навијаче. Највише је било Грка, али није нипошто био занемарив ни број Шпанаца и Турака. Шта раде ту, питао сам се. Чекају храну, купују јефтино пиће? Ни једно ни друго, људи су у редовима стрпљиво чекали да уђу у – Музеј Николе Тесле.

Никола Тесла на
Стази хrvatskiх
великана у Загребу
(фото: Нева Зганец/
PIXSELL)

Научник као
(поп)културна
икона

пише
Мухарем
Баздуљ

ПРИВРЕДНИК

#1196, četvrtak, 17. studenoga 2022.

Кад би се спровела анкета међу свима њима, по мислио сам, највећи број њих за Теслу вјероватно зна преко илона маска и његове компаније 'Тесла Моторс'. А опет, то не би био потпун одговор. Важније је питање откуд маскова фасцинација Теслом. И шта су то код Тесле пронашли толики важни људи из дадесетог и дадесетог првог стојећа који су му се дивили? Појмимо обратним хронолошким редом, односно од садашњости према прошлости. Након смрти Леонарда Коена, једног од најважнијих кантавтора свих времена, његов син Адам је приредио књигу пјесама из очеве заоставштине под насловом 'Пламен'. Судећи по датумима наведеним уз појединачне пјесме, претпосљедњи текст који је у животу написао Леонард Коен јесте пјесма која се зове 'Кање Вест није Пикасо'. Пјесма је иронични коментар претенциозне изјаве наведеног 'инфлуенсера' и почиње овако: 'Кање Вест није Пикасо/ Ја сам Пикасо/ Кање Вест није Едисон/ Ја сам Едисон/ Ја сам Тесла'. Мало касније, пјесник наставља: 'Ја сам Тесла/ Ја сам његов трансформатор/ Трансформатор што је правио струју меку као кревет'. Пикасо је симбол великог умјетника, највећег, већег од живота. Едисон као симбол слично функционише у научном свијету. Али само с њима двојицом не би било пјесме. Зато је кључни стих: 'Ја сам Тесла'. Зашто је то кључни стих? Зато што пјесник није уопште имао потребу да каже како Кање Вест није Тесла. Зашто није имао потребу да то каже? Зато што је то саморазумљиво. Тесла је с једне стране истовремено симбол и умјетника и научника. Али то овдје није најважније. Тесла је такође и симбол алтернативе, симбол самозатајног пророка за кога знају само изабрани, симбол култа, у неком старинском смислу. Тесла је оно што Кање Вест не само да никада неће бити, него и оно што Кање Вест и не жели да буде, не зато што му је то премало, него зато што је превише велико да он ту величину уопште и схвати.

За Вајкса 2016. године који је, ето, пао баш за Први мај, изгорјела је њујоршка црква Светог Саве. Годину дана прије тога, пети сматрије објавила своју мемоарско-аутобиографијску књигу 'Воз М'. У тој књизи она пише како воли Теслину бисту која се налази испред наведене цркве, па чак и 'ре-креира' један 'разговор' који је водила са бистом:

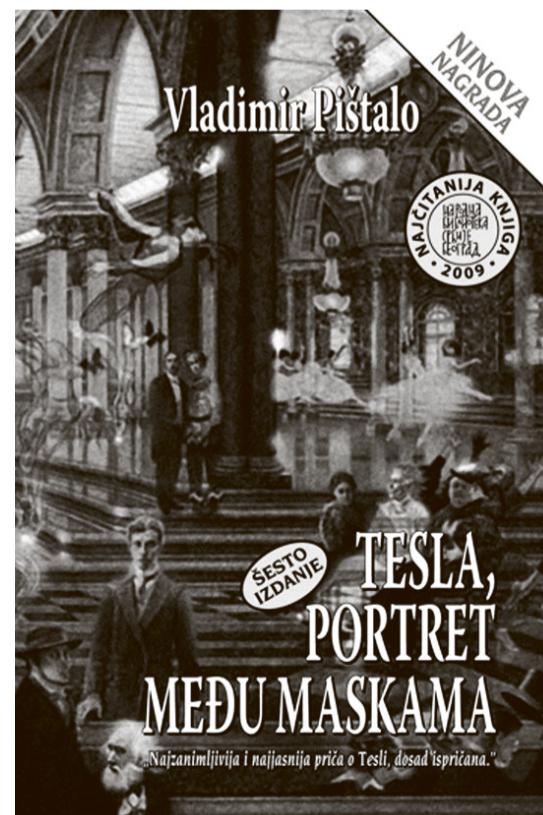
'- Све струје воде ка вама, господине Тесла.
— Хвала! Како вам могу помоћи?
— О, па имам проблема с писањем. Баца ме од летаргије до узбуње.
— Штета. Можда да ћете и запалите једну свијећу за Светог Саву. Он бродовима
смирује море.
— Да, можда и хоћу. Некако нисам сва своја, не
зnam шta niјe u redu.
— Негде сте загубили радост, рекао је без оклије-
вања. Ако немамо радости, то је
као да смо мртви.
— Како да је опет наћем?
— Наћите оне који је имају и купајте се у њиховом
савршенству.
— Хвала, господине Тесла. Могу ли ја учинити
нешто за вас?
— Да, рекао је, можете ли да се померити мало
улијево? Стојите ми на свјетлу.'

Тесла се код Пети Сматрије указује као нека врста постмодерног диогена. Само од те паралеле могао би се начинити моћан есеј. Међу умјетнике из исте бразде из које долази Пети Сматрије, а који су 'аутовани' Теслинин поштоваоци, спадају и Дејвид Боуви, Лори Андерсон, те Џек Вајт.

Одговарајући на питање шта Теслу чини толико занимљивим различитим умјетницима, Владимира Пиштало, аутора романа 'Тесла, портрет међу маскама', вјероватно најпревођенијег српског романа у дадесет и првом вијеку, одговара овако: 'Тесла меша две занимљиве ствари – једно је то што је он био позитивиста по ономе како се декларирао, а очигледно мистик по свему осталом. Он је увек говорио да је научник, да је позитивиста, а по начину живота, по начину стварања, по начину откривања био је нешто друго. Његова прича је као хагиографија, са оним мистичним шаманистичким исчаурењем. И моје тумачење Тесле, са свим његовим епизодама управо такве врсте,

попут оне у будимпештанском парку рецимо, јесте да он није био баш човек или баш није био само човек, па је следеће питање да ли је био анђео или ђаво. По мом мишљењу није био ни једно ни друго, него је био шаман'. Ако је најљепша проза о Тесли објављена у последњих четврт вијека наведени Пишталов роман, кад је о поезији ријеч то може бити само књига даре секулит 'Брат мој Тесла' из 2000. у којој је и съједећа пјесма: 'Исциједи ту последњу кап/ из свог тијела,/ које си строго његовоа;/ да издржи, подносећи/ и држећи твоју звијезду./ Нека кане у сијушно/ голубово слијепо око;/ само не у стврдну јаловицу,/ празнину у човјеку'. Пјесма се зове 'Сјеменке за голубове'. Није без врага да је Тесла толика звијезда да на интернету постоји и сајт који ће нас обавијестити да је текућа 2022. година посебна по томе јер се током ње обиљежава стотину година откад је угинула Теслина најдражава голубица.

Кад је о свјетској књижевности ријеч, можда и најважнија Теслина 'улога' везана је за прекретнички роман пола оства 'Мјесечева палаца'. Један од протагониста романа видио је Теслу два пута. Први сусрет који се десио 1900. године, кад је Тесла био на врхунцу моћи и снаге, имаће круцијалан утицај на његов живот. Други пут ће га видјети много касније. Тај други сусрет ће описати овако: 'Једнога дана, у лето тридесет девете... застали смо да се одморимо у Брајант парку. Тада сам поново видео Теслу... На само пет метара од нас налазио се старији који је хранио голубове. Стјајао је, а они су летели око њега, спуштали му се на главу и руке, десетине голубова који су гукали, срали му по одећи, јели с његових дланова док им је старији причао називајући их срце, душо, анђеле... Осамдесетогодишњак. Прозрачно бео, мршав, ружно га је било гледати, баш као мене сада. Умalo да се наслејем кад сам га видео. Негдањи геније из свемира, јунак моје младости. Сада, само скрхан старији, бескућник. Ви сте Никола Тесла, обратио сам му се, сасвим једноставно, без икаквих формалности. Осмехнуо ми се уз благ наклон. Сада сам заузет, рекао је, можда бисмо могли да поразговарамо неки други пут'. Наведени Остеров роман је парадигматична прича о епохи. У том смислу се и Никола Тесла испоставља као карактеристичан (анти)јунак епохе. Има сиоран ону тезу да се доминантно јавно осјећање унутар савремености и антике разликује по томе да је у вријеме антике владала свијест да су се у прошlosti, нарочито непосредно, исписивale упоредне биографије хероја, док у савремено вријеме посебну привлачност стичу упоредне биографије губитника. Никола Тесла јесте заиста паралелно и херој и губитник. Сједне стране се по њему зове аеродром у Београду, а с друге стране у мејнстрим глобалној историји науке његова је 'минутажа' ипак мања од оне коју је заслужио.

Музеј Николе Тесле у Београду (фото: Wikipedia)

Споменик Николе Тесле у Загребу (фото: Матија Хабљак/pixsell)

Теслина партиципација у дјелима популарне културе потиче одавно. Има и дадесетак година откад је небојша грујић написао овакав сајетак: 'У литературу је Тесла ушао већ за живота. Најпре као лик у Гернбековим симулацијама, али и као прототип за јунаке неких прича Марка Твена. Дадесетих и тридесетих сценографије лабораторија лудих научника у холивудским спектаклима биле су реплике Теслиних лабораторија из Колорадо Спрингса и Њујорка, а Тесли калем био је у кинематографији обавезан део апаратуре за оживљавање Франкенштајнових чудовишта. Тесла је иначе волео филм, а један од омиљених био му је управо спектакл хорор мајстора Џејмса Вејла 'Франкенштајнова млада' из 1935. године – гледао га је на десетине пута. После његове смрти 1943. његов мит је полако раастао. Чувени Бела Лугоши играо је 1944. вампира у филму 'Повратак вампира' редитељског пара Лу Ландерс – Курт Нојман. Као Колумбија није дала права да се вампир назове Дракула (исте године је снимила филм 'Франкенштајнова кућа' са Борисом Карлофом и Џоном Карадином као Дракулом), грозни вампир у филму је назван – Тесла. У једној епизоди популарног стрипа Супермен из четрдесетих насловни јунак се супротставља лудом научнику који својим зрацима смрти хоће да уништи планету и који се, погађајући већ, зове – Тесла'.

Ово је тек један могући преглед, скоро случајан, Теслиновог мјеста у глобалној популарној култури. Да смо кренули од филма, од 'Престиж'а' кристофер Нолана и од чињенице да у том филму Николу Теслу глуми Дејвид Боуви, ко зна докле бисмо стигли. Да смо пошли од жанровске књижевности, имали бисмо више простора да се бавимо, примјера ради, 'Теслином оставштином' луиса пердјуа. Могуће је било више пажње посветити и стрипу или телевизији. У сваком случају, међутим, и из било које могуће перспективе, Никола Тесла је не само суперстар новије свјетске историје, него и парадигма нашег (српског, југословенског и јужнословенског) мјеста у тој историји. То мјесто је важно и посебно, али се свијест о томе лакше стиче 'избором по сродности' те уз помоћ извјесне дозе јуродивости. Било како било, да парапразирамо један новији шлагер, он је свакако једини који пуних уста може рећи да је струја – његова. ■

Насловница
Пишталовог
романа о Тесли

Нови музеј великог вала

Нисмо се концентрирали само на музiku. Хтјели смо показати синергију тог покрета који је изњедрио музичаре, новинаре, фотографе, глумце, редатеље и бројне друге умјетнике, истиче Томислав Барић и додаје да су сви експонати поклоњени или посуђени

Бројни актери и поклоници покрета нови вал окупили су се поново испред Звечке. И не, нисмо се вратили у осамдесете, али дио те прошlostи добио је свој простор у Влашкој улици на броју 67. Наиме, у Загребу је отворен Музеј новог вала у којем се налазе бројне фотографије, плоче, музички инструменти, те остали артефакти из тог доба. Испред музеја реконструиран је излог популарне Звечке, култног окупљалишта тадашње омладине, а на чијем се мјесту у Масариковој улици данас налази пекара. Само отворење Музеја новог вала почетком овог мјесеца окупило је бројне актере, сувременике и поштовање тога периода.

Нешто више од тједан дана од отворења, поново посјећујемо овај простор. Сунчанаје и прохладна недјеља и испред музеја затичемо Томислава Барића, извршног продуцента. Након што је откуцало 11 сати, у музеј долазе први посетитељи, махом млађа студентска популација. Ускоро нам се пријеđује идејни зачетник овог пројекта, филмски и тв продуцент Александар Чрчек.

С Барићем и Чрчком разговарамо у самом простору музеја. Сједимо на добро очуваним старијим фотељама, дијели нас стол с хекланим миљеом, а изнад нас висе штулићеве три педале за гитару. Покретачи овог музеја, инфицирани музиком новог вала, сматрали су да један тако изнимно значајан културолошки покрет заслужује своје мјесто у овом граду. Инспирацију за овакав музеј, Александар Чрчек нашао је у Музеју Рамонса у Берлину. Желио је сличан простор у Загребу посветити раздобљу које је, сматра, изразито утјецало на културу Загреба.

Двије године било је потребно од идеје до реализације, а покретачи су наилазили на бројне проблеме, посебно оне финансијске. Било је потребно пронаћи прикладан простор који није прескуп. Будући да су за овај пројекат уложили махом своја средства, важно је било пронаћи начин на који ће цијела прича бити финансијски исплатива. Ипак, реакција многих актера и поклоника новог вала била им је вјетар у леђа и показатељ да су на добром путу.

Копало се по таванима, подрумима и ладицама и нашли су се занимљиви артефакти тога доба. У музеју можемо видjeti руком писане текстове пјесама и ноте, сакое, хлаче и капе с наступа поједињих музичара, фотографије, слике, плоче, музичке инструменте, писаће машине, новине... И све то попраћено нововалном музиком која се чује из звучника.

'Нисмо се концентрирали само на музiku. Хтјели смо показати синергију тог покрета који је изњедрио музичаре, новинаре, фотографе, глумце, редатеље и бројне друге умјетнике', истиче Барић. Сви експонати су поклоњени или посуђени. Да није било људи који су годинама чували све те предмете, не би било ни музеја.'

Чрчек истиче како нису имали претензије бавити се знанственим приступом раздобљу новог вала, али нити направити класични музеј. 'Ово

Томислав Барић и Александар Чрчек (фото: Јовица Дробњак)

није класични музеј, више је на трагу музејима илузија, прекинутих веза, чоколаде... Немамо прикладнију хрватску ријеч за то, али смо ближе атракцији и забави него знанственом приступу', истиче Чрчек.

И доиста, Музеј новог вала нимало не изгledа онако како замишљамо класичне музеје. Фотографије и плакати залијепљени су по зидовима на исти начин на који смо некада лијепили постере по зидовима наших соба. Цијела атмосфера подсећа на рок клуб. Неки ће можда остати разочарани малим простором и оскудношћу изложбених предмета, али узимајући у обзир да је у музеј уложен махом приватни новац и да је већина предмета из тог доба с временом изгубљена, ауторима се не може оспорити труд и жеља да сачувaju успомену на то раздобље. Музеј планирају допуњавати, али и мијењати постав, те угостити и остале нововалне градове као што су Ријека, Љубљана и Београд. А осим тога, у плану им је и организирање бројних дружења и концерата.

И док су многи музичари и други актери тога доба подржали овај музеј, једна реакција у јавности је посебно одјекнула. Била је то, наравно, реакција бранимира џонија штулића који је музеј назвао 'сметлиште повијести и одлагалиште отпада'. У својој објави посебно се обрушio на јурицу пајена који је музеју донирао његове три папучице за гитарске ефекте. Никога заправо није изненадила оваква Штулићева реакција јер се он задњих неколико година обрачунава са свима који у јавности спомену његов лик и дјело. Некадашњи принц новог вала, разочаран и осоран, данас поручује да га се пусти на миру.

'Обзиром на начин на којих смо ми дошли до споменутих предмета, ја бих њихову полемику препустио њима', поручује Чрчек коментирајући Штулићеву и Пајенову медијску полемику. 'Ја сам одрастао уз Азру, мени је њихова гласба била бројједан, сви остали били су након њих. Ни на који начин се не осјећам позваним да полемизiram с Џонијем Штулићем. Ништа не може промијенити мој однос према његовој гласби. Можеш некоме замјерити карактер и особност, али не можеш оспорити гласбу', истиче Чрчек.

На крају, овим музејом не жали се за неким прошlim временом, него се жели сачувати сјећање на период који је био својеврсни културолошки феномен ових простора, закључују наши домаћини. ■

ИМПРЕСУМ

Година xv / Загреб | четвртак, 17/11/2022

ПРИВРЕДНИК #186

издавач
Српско привредно друштво
'Привредник' и Српско народно вијеће
главна уредница новости
Андреа Радак
уредник привредника
Никола Лунич
редакција
Паулина Арбутина, Душан
Цветановић, Слађана
Чанковић, Бојан Муњин,
Дијана Савић, Оливера
Радовић, Маша Самарџија
и Драгана Зечевић

графички уредник
Дарко Матошевић
дизајн
Парабреја /
Игор Станишићевић
& Дамир Бралић

Привредник се финансира средствима
Савјетa за националне мањине Владе
Републике Хрватске.
РЕДАКЦИЈА
Привредник 18,
10 000 Zagreb
т/ф ++385 1 4854 478
ured@privrednik.net
www.privrednik.hr

У Загребу је
почетком
мјесеца
отворен
Музеј новог
вала

пише Маша
Самарџија

Živimo u opasnom svijetu

Boris Tadić ocijenio je da se Hrvati i Srbi prestaju razumijevati, a pritom su najteže pogodeni predstavnici manjina

OKRUGLI stol o uvijek iskričavim hrvatsko-srpskim ili srpsko-hrvatskim odnosima u organizaciji riječkog pododbora Srpskog kulturnog društva 'Prosvjeta' Rijeka i Vijeća Srpske nacionalne manjine Primorsko-goranske županije, ispunio je Vijećnicu Grada Rijeke do posljednjeg mesta.

Atraktivni gosti – BORIS TADIĆ, bivši predsjednik Republike Srbije u dva mandata i profesori zagrebačkog Fakulteta političkih znanosti te bivši savjetnici dvaju predsjednika Hrvatske DEJAN JOVIĆ i SINIŠA TATALOVIĆ, analizirali su argumentiranim činjenicama kompleksne hrvatsko-srpske odnose. Odgovarajući na pitanje moderatora, poznatog riječkog novinara BRANKA MIJIĆA uz podatak da je broj ovogodišnjih turista iz Srbije u Hrvatskoj premašio prošlogodišnju brojku za čak 60 posto – nakon čega je aktualni predsjednik Srbije ALEKSANDAR VUČIĆ izjavio da nikad neće ljetovati u Hrvatskoj – Tadić je ocijenio da su te izjave bile 'skaredne i neprihvatljive' i da on osobno nema problema s ljetovanjem u Hrvatskoj, ali dodao je i da su 'takvi stavovi nažalost posljedica i političkih signala iz Hrvatske'. Naglasio je da nemamo samo mi sve oštire i kompleksnije odnose, nego i Evropa i globalni svijet. U trenucima kada prestajemo da 'razumemo jedni druge, neophodan je otvoren iskren dijalog i ozbiljna diskusija hrvatskih i srpskih intelektualaca o bilo kom pitanju.'

Tadić je podsjetio da je u vrijeme svog mandata kao predsjednik Srbije započeo intenzivno otvaranje odnosa s Hrvatskom još s premijerom IVOM SANADEROM, a intenzivno je suradivao s predsjednicima

IVOM JOSIPOVIĆEM i STJEPANOM MESIĆEM. Nakon dostizanja vrlo visoke razine bilateralnih odnosa došlo je do promjene ljudi na vlasti, njihovih karaktera i političkih identiteta.

Smatra da su hrvatsko-srpski odnosi temelj rješavanja pitanja zapadnog Balkana i da je bolje da ih rješavamo sami, bez asistencija EU, SAD-a ili Rusije. Naglasio je da su međusobni problemi i dalje ostali, poput pitanja nestalih tijekom rata.

— Ne znam jesmo li bili obmanjivani iz službi koje su dostavljale podatke ni što su radile duboke države. Nismo kontrolirali državu do kraja jer nismo bili totalitarni nego demokratski lideri – rekao je Tadić. Ocijenio je da Hrvati i Srbi prestaju razumijevati jedni druge, a da su pri tom

najteže pogodeni predstavnici manjina obaju naroda u drugim državama.

— Odnosi Srbije i Hrvatske definiraju u pozitivnom smislu i stanje u BiH – rekao je Tadić. Upozorio je da živimo u vrlo opasnom i nepredvidljivom svijetu i osvrnuo se na rat u Ukrajini, ocijenivši da je riječ o 'potpuno neprihvatljivoj intervenciji', čak i ako su postojali određeni razlozi poput problema sa širenjem NATO-a. Izrazio je nadu da malim državama na Balkanu neće pasti na pamet da mogu raditi slično, jer razina opasnosti je toliko velika 'da nas može odvesti u nesagledive posledice'.

Započeo intenzivno otvaranje odnosa s Hrvatskom – Boris Tadić
(Foto: Milica Mataja Mafrici)

Bivši glavni analitičar predsjednika Hrvatske Josipovića, profesor DEJAN JOVIĆ smatra da bi ukidanje međunarodnog poretku ili raspad vojnog Zapada, koliko god je imao negativnu ulogu, donijeli još gore posljedice, jer može doći do stanja anarhije i kaosa, a to je najgori okvir za mržnju. U nacionalne države ne treba vjerovati i one trebaju imati međunarodni nadzor vojnih resursa kao osigurač. U nove sukobe ne vjeruje jer bi za to morali postojati motiv, okolnosti i sredstva. Motiva, nažalost, za dalje sukobe ima, okolnosti postoje, jer mnogi su nezadovoljni rezultatima prethodnog rata, ali sredstava nema.

Popis stanovništva pokazao je da je u Hrvatskoj svih manjina zajedno manje nego što je bilo Jugoslavena na popisu 1981., ali da još uvijek ima onih koji misle da je i to previše. Bivši savjetnik hrvatskih predsjednika Mesić i Josipovića, profesor Tatalović smatra da se 'teška pitanja poput nestalih s obje strane previše razvlače' i da 'ključni problemi trebaju biti riješeni da se ta knjiga zatvori kako bismo mogli ići dalje'.

Zaključio je izlaganje pozitivnim razmišljanjem da se sve može promijeniti nabolje i da u prvom redu odnos između politike i kapitala mora biti čist i transparentan. Idejama i rješenjima treba potaknuti gradane na veću izbornu izlaznost.

— O izborima odlučuju građani koji ne izidu na izbore, a ne izlaze jer ih netko stalno uvjerava da se nište ne može promijeniti. Trebaju znati da oni taj dan imaju karte u rukama i odlučuju kako će izgledati budućnost države i političke zajednice – objasnio je Tatalović.

■ Dragiša Lapošević

Nastup Bistrik orkestra

Nakon izložbe posvećene Sonji Savić održan je koncert Bilje Krstić i Bistrik orkestra

PROGRAM Dana srpske kulture u Rijeci prošlog je četvrtka nastavljen izložbom 'Sonja Savić – devojka iz grada' te besplatnim koncertom BILJE KRSTIĆ i Bistrik Orkestra. Izložba o SONJI SAVIĆ (1961. – 2008.) postavljena je u atriju Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku gdje su posjetitelji mogli vidjeti panoe s fotografijama i pričama o Sonji te doznati zanimljivosti o ulogama koje je tumačila. Nastala je u produkciji Umjetničke galerije Nadežda Petrović iz Čačka deset godina nakon Sonjine smrti, a proljetos je gostovala i u Zagrebačkom Kinu Tuškanac. Sadrži i autorska ostvarenja iz domena video arta i eksperimentalnih filmova koja će biti prikazana na zatvaranju izložbe 21. studenog.

Izložbu je otvorio predsjednik VSNM-a PGŽ ZORAN STANKOVIĆ, govoreći o glu-

mičinom radu, posvećenosti i važnosti za kinematografiju.

— Interesantna je stvar što je ta izložba otvorena u Čačku, dakle galeriji čuvene srp-

ske slikarice, a ljudi u Čačku su prepoznali nekakvu sinergiju koja je vladala između tih žena koje su prisutne ne samo u Srbiji nego u celoj regiji i šire. Nadam se da ćemo

Bilje Krstić i muzičari na sceni

do kraja godine dobiti i nekoliko igranih filmova koje bi rado u budućnosti podijelili s Riječanima – kazao je Stanković.

Nedugo nakon otvorenja izložbe, u dvorani Hrvatskog kulturnog doma na Sušaku započeo je koncert Bilje Krstić i Bistrik Orkestra koji ove godine slave 20 godina postojanja. Dan ranije su svirali u Umagu koji ih je, prema riječima Bilje Krstić, u potpunosti oduševio. U Rijeci su nastupili prvi put, a kako je Krstić kazala prije samog nastupa, nadali su se ostaviti dobar utisak jer iz Rijeke ipak potiču veliki muzičari i velika imena, a to se dakako do kraja večeri i ostvarilo.

— Ove su pesme nastale u narodu i one nose jednu posebnu emociju, pravljene su dušom i instinktom, s puno ljubavi i to se oseća dok pевate. Bistrik Orkestar je sastavljen od škоловanih muzičara, svi smo završili Fakultet muzičke umetnosti u Beogradu i to je kruna koja dolazi na talent koji je vrlo važan, a važna je i ljubav prema toj vrsti muzike. Ovo nije mainstream, prema tome ne bi trebalo nikada da se utrukuju s velikim zvezdama u pop i rock muzici, ali ovo također ima svoju fenomenalnu publiku, to su ljudi koji jako dobro razumeju i poštuju ne samo svoju, već i tuđu tradiciju, a to je jedna važna poruka – kazala je Bilje Krstić.

■ Katarina Bošnjak

Од Иване до Иване

Утицај на мене имала је и Ивана Брлић Мажуранић, рекла је српска књижевница Ивана Нешић

Ивана Нешић (права с десна)

Уоквиру програма 'Србија у фокусу', којим су Српско народно вијеће и Суперкњижара на овогодишњем 44. сајму књига Интерлибер у Загребу представили 45 издавача из Србије с преко 1.200 наслова, представљено је више српских аутора, а одржана је и дискусија о моћи књиге у популаризацији знаности о чему су говорили аутори и издавачи из Србије и Хрватске. На тему књижевне фантастичке инспириране традицијом, говорили

су ИВАНА НЕШИЋ, ауторица трилогије књига 'Зеленбабини дарови' које су ушле у школску лектиру за 5. разред, као и МЛАДЕН ЈАКОВЉЕВИЋ, аутор књига 'Избледеле душе' и 'Кад се вратим'. — У писању фантастике боље се сналазим кад се она заснива на нашем културном миљеу, причама наших бака и дека, као и обичајима који су нас као мале нервирале — рекла је Нешић. — Многи у својим причама имају однос према деци као према малим глупим

бићима и покушавају им продати неке одавно познате ствари. Ја настојим да пренесем емоције, односно као да приче пише мала Ивана и чита их мала Ивана. Утицај на мене је имала и ИВАНА БРЛИЋ МАЖУРАНИЋ. Кад сам је читала, мислила сам да је скupila народне приче, али сад кад знам да је она измештала све ликове, њено дело је још значајније — казала је Нешић.

Учесници расправе о моћи књиге у популаризацији знаности, коју је модерирала ТАЊА РУДЕЖ, сложили су се о великој разлици између популаризације и промоције.

— Популаризација је кад показујеш клиничима како ради ласер, а промоција кад неком објашњаваш зашто је оно што вјерује погрешно. Зато се за популаризацију издвајају велике паре, а за промоцију нема подршке је ни од Хрватске — рекао је знанствени сурадник Института Руђер Бошковић САША ЦЕЦИ. Астроном, астрофизичар, филозоф и аутор научних књига МИЛАН М. ЂИРКОВИЋ, један од научника који су отишли у САД, вратили се и сад воде низ пројекта, објаснио је да млади људи премало читају књиге, али да постоје и други извори. Бојан Стојановић из издавачке куће Хелих, објаснио је да његова фирма постоји 17 година те да је он тржишни издавач, јер држава Србије не даје потпоре за овај тип књига.

О спрези рок музике и прозних дјела хорора и фантастике говорили су Горан Скробоња, аутор књига 'Фирентински дублет — Сфумато', 'Фирентински дублет — Кијароскуро' и 'Кад кажеш да сам твој', као и ОТО ОЛТВАЊИ, аутор 'Прича мистерије и магије' и 'Ивера'. Причали су колико музика значи у њиховом стваралаштву, набројавши бројне познате музичаре и групе који су у својим пјесмама препричавали радње из књига, као и писце који су се у својим дјелима насллањали на поједине музичаре. Вечер промоција закључена је разговором ЛАЗАРА ПАВЛОВИЋА, аутора романа 'Прича о Адаму' и критичарке ДУЊЕ ИЛИЋ из којег је публика сазнала много о сличности романа и ауторовог живота.

■ Н. Ј.

јер смо очврсли у тешким временима — рекао је Папић додавши да данас сваки већи град у Србији има књижару.

— Битне су културне политике у чему је Словенија примјер. У Србији су укупне потпоре за научне књиге око 5 милиона, односно укупно 10 до 15 милиона динара — истакнуо ГОЈКО БОЖОВИЋ из Архипелага. БОЈАН СТОЈАНОВИЋ из Хеликса, куће која издаје књиге популарне науке, осврнуо се на политику потпора и откупу књига у Србији.

— Државна подршка је мања него у Хрватској, но у Хрватској нема издавача као што је Лагуна, а у Србији нама тако пропулзивних издавача као што је Фрактура у Хрватској. Славко Козина, директор издавачког подuzeћа и чланичје Заједнице накладника и књижара при Хрватској господарској комори, подсјетио је да је 2017. била фрустрирајућа због пропасти Агрокора као књижарског ланца. Изгубљено је 50 посто тадашње продајне мреже, али су отворене нове књижаре.

— С друге стране Лех Агрокором је уведена ликвидност и допринио је финансијској дисциплини што олакшава посао издавачима, рекао је Козина.

■ Н. Ј.

ИНФО

И дјеца у фокусу

П

РОГРАМ 'Србија у фокусу' закључен је успешним представљањем двојице дјеђачих писаца из Србије. СТЕФАН ТИЋМИ представио је књигу 'Капут од маховине', а ДЕЈАН АЛЕКСИЋ најновију књигу 'Мало, мало па слон' и нешто старију 'Петљу', уз судјеловање ученика основних школа из Вргинмоста, Топуског и Јабуковца који похађају наставу по моделу Ц. Ученици од другог до осмог разреда, имала су организиран обилазак Загреба, укључујући и Интерлибер где су провели угодно вријeme у дружењу с пјес-

ницима. Осмашици Наташи Мутит је из Вргинмоста, долазак у Загреб и сусрет с писцима била је прилика да се научи нешто ново.

— Оваквих сусрета треба бити више да можемо завољети саму идеју читања књига. Послије оваквих сусрета и сама сам се запитала зашто не бих почела писати — рекла нам је Наташа.

— Доста сам научила из разговора с писцима, јер је било занимљиво. Треба нам више таквих догађаја — рекла је осмашица из Топуског КАТАРИНА ЛУКАЧ. Одушевљен је био и МИХАЕЛ СЕКУЛИЋ из Петриње, ученик шестог разреда који наставу похађа у Јабуковићу: 'Свидјело ми се, било је поучно, а даје ми идеју на прочитам неке од приче ове двојице писаца', рекао нам је.

■ Н. Ј.

Градоначелник на Митровдану

В

СНМ Копривничко-крижевачке жупаније, 8. новембра традиционално је прославио своју крсну славу Митровдан. Пригодно славље за све вијећнике и вијећнице из Подравине и Пригорја, одржано је на сеоском имању Ракић у Чабарајима код Криже-

вца. Славу су увеличали и представници вијећа из Велике Горице, Вараждина, СНВ-а, копривнички градоначелник МИШЕЛ ЈАКШИЋ, замјеник жупана РАТИМИР ЉУБИЋ те великопоганачки парох БРАНИСЛАВ ТОДОРОВИЋ који је обавио вјерски дио церемоније.

■ З. В.

Уоквиру програма 'Србија у фокусу', одржана је панел дискусија: 'Будућност издаваштва и књижарства на овим просторима у постпандемијским и хладноратовским временима'. На скупу су издавачи из

Србије и Хрватске говорили о будућности издаваштва и књижарства. Дејан Папић из Лагуне рекао је да годишње издаје 400 наслова. — Нисмо имали помоћ државе већ смо сами улагали у књиге и ослњавали смо се на сопствене снаге, што је био успех

Дискусија издавача на Загребачком велесајму

Изложба и предавање о Шумановићу

Уз изложбу слика одржано
је и предавање о великоме сликару
Сави Шумановићу

Два догађаја која су у оквиру овогодишњих Дана српске културе, у организацији СКД-а 'Просвјета', уприличена 11. новембра, подсјетила су јавност на сликара Саву Шумановића (1896. – 1942.) и 80. годишњицу његове трагичне смрти. Први је било отварање изложбе Табула раса 2, којој је претходило предавање о великоме сликару. Водитељ Галерије Форум ФЕЂА ГАВРИЛОВИЋ говорио је о контактима Саве Шумановића са сликаром Миланом Штајнером, о одласку у Париз и контактима југославенске и хрватске уметничке scene с европском и свјетском.

— Име изложби 'Табула раса' дали смо по једном од радова, желећи нагласити симболичку повезаност. Колико год

Посетиоци изложбе

се повијест покушава пребрисати и отклонити уметници од којих многи нису имали ни дуг живот ни велику срећу, на плочи се трагови још увијек

види. Могу се видјети и на бројним изложбама, не само Саве Шумановића него и његових сувременика и других који настављају континуитет креативности.

вног жара, динамичнијег од оне усталености што се даје на академији. Оживљене су не само слике, него и укупно дјело и то у контакту с публиком и уметницима који су дошли послије њега – нагласио је.

Отварању је претходило предавање Дарије Алујевић и Јасенке Фербер-Богдан из Архива за ликовне уметности Хазу-а у просторијама 'Просвјете'. Говориле су о Шумановићевом боравку на студију у Вишој привременој школи за уметност и обрт у Загребу од 1914. до 1925. године и о пријатељским контактима које је имао с тадашњим Загрепчанима. Нагласиле су и његово заокупљеност вјерским мотивима и сурадњу са Шимићем за чији часопис је радио насловнице, али и његово разочарање Загрепчанима јер га на крају ипак нису прихватили.

Приказани су инсертси из тв серије 'Шумановић – комедија уметника' (РТВ, 1987. година) у режији БРАНИМИРА Димитријевића с главним глумцем Љубом Тадићем.

Шумановић је у Паризу, дружећи се с најпознатијим уметницима, направио најбоља дјела, али уз цијену живчаног слома због чега се враћа у Југославију. И даље се бави сликањем, па 1939. организира самосталну изложбу на Новом универзитету у Београду са 410 слика чиме је нашао своје мјесто међу најбољим југославенским уметницима тог доба. Усташе га крајем августа 1942., са још 150 Шићана, хапсе и воде у Сремску Митровицу, где је стријељан и покопан у заједничкој гробници.

■ Н. Ј.

Круна фолклорашке године куд-ови су се највише представили играма из Србије: Лесковац, Шумадије и Ресаве

Заједничко веће општина организовало је 12. новембра у наставно-спортивској сали у Белом Манастиру, традиционалну културну манифестију 12. Смотру српског фолклора Славоније, Барање и западног Срема. Тринаест куд-ова и један тамбурашки састав узело је учешће на овој традиционалној манифестији на којој се окупљају културно-уметничка друштва с подручја Вуковарско-срэмске и Осјечко-барањске жупаније која негују

српску песму и игру. Друштва су се највише представила играма из Србије, односно Лесковца, Шумадије и Ресаве. Ако је судити по аплаузима којима су посетиоци награђивали фолклораше, овакве смотре пуно значе припадницима српске заједнице. Такођер, овакве су смотре круна годишњег рада сваког културно-уметничког друштва. На смотри је истакнуто да ће зво пратити сва културно-уметничка друштва и улагати средства са жељом да рад друштава буде што квалитетнији. Двочасовну смотру

српског фолклора пратио је велики број посетилаца који су уживали, а међу њима су били присутни највиши политички представници српских институција и српске заједнице. На крају учесницима су подељене захвалнице. Организацију манифестије, финансијски је и ове године подржao Савет за националне мањине Владе Републике Хрватске.

■ Зоран Поповић

На смотри је
учествовало 13 куд-ова

Како доживјети стоту

ЈАНКО Сопчић, најстарији члан Заједнице удружења антифашиста и бораца Карловачке жупаније, прошли је тједан у карловачком Дому умировљеника. Свети Антон прославио 100. рођендан. Сопчић је у Дому од 2015. и каже да никад није ни помислио да би могао доживјети стоту. Рођендан је прославио у кругу бројне родбине те становника Дома. Каже да се и даље осјећа углавном добро, али да га мучи несаница, до-

дајући да га живот није мазио али да сада заслужено ужива у старости. Рођен је 4.

новембра 1922. у малом селу Сопчић Врх код Рибника на граници са Словенијом. Увелике је надмашио првотну амбицију да доживи 2000. годину и нови миленијум. Требао је као млад ићи за свећеника, али му је жеља била да изучи неки занат. Био је шесто мушки дијете, врло ситан и мршав. Бавио се пољопривредом, а онда отишао у Словенију, у Метлику где

Планирао да доживи 2000.
годину – Јанко Сопчић
(Фото: СКР, ХРТ)

је изучио кројачки занат. Кад је избио Други свјетски рат прикључио се словенским партизанима где је остао до 1944. године када се вратио у Хрватску. Добро се сјећа њемачких офензива, тешких борби па чак и злогласних коњаника Черкеза, који су се борили на страни окупатора.

— Кад човјек има 100 година и стоји на ногама мислим да је то велики успјех – каже овај стогодишњак. Има двије кћери, троје унучади, шесторо праунучади и једну чукун унку стару годину дана. У карловачком Дому умировљеника живи и други најстарији антифашист с овог подручја Миле Матијевић (98.).

■ М. Ц.

Монографијом против заборава

Књигу о споменицима НОБ-а у Барањи приредио је Јован Недић

KРАЈЕМ прошлог мјесеца загребачки 'Вјесник' одштампао је у 350 пријемника књигу с насловом 'Споменици Народноослободилачке борбе на подручју Барање'. Књигу су издали Савез антифашистичких бораца и антифашиста Републике Хрватске (САБА РХ) и Удруга антифашистичких бораца и антифашиста (УАБА) Бели Манастир под водством предсједник Фрање Хабулина и Николе Опачића.

У књизи су, на 88 страница и кроз сто-тијак фотографија у боји, описаны сви споменици НОБ-а на подручју између Драве, Дунава и мађарске границе и то абецедним редом имена 30 (од укупно 54) насеља у којима се налазе, од Барањског Петровог Села, Батине, Белог Манастира, Биља и Болмана, до Торјанаца, Угљеша, Зеленог Поља и Змајевца. Уз само неколико изузетака, сви ти споменици, у бољем или лошијем стању, постоје и данас.

Предговор књизи написао је предсједник УАБА-е Никола Опачић, а рецензијали су је ПЕРО МАТИЋ, професор из Дарде, повјесничарка др. сц. НАТАША МАТАУШИЋ тајништво САБА РХ, у чијој се рецензији каже да је то 'монографија, којом се настоји сачувати част и слава погинулих бораца и антифашиста те отргнути од заборава постигнуће и жртве Другог свјетског

рата на подручју Барање. Јединствена је то монографија, којој је претходило широко теренско и архивско истраживање, темељем којег је евидентирано стање споменичке баштине Другог свјетског рата на подручју Барање. Посебно мјесто припада споменику Побједе Антуна Аугустинчића који је откривен 1947. године у близини граничног мјesta Батина (Батина Скела) у Барањи. На том се локалитету, на платоу Градац, водила жестока битка војвођанских ударних

brigada и украјинског фронта Црвене армије против фашистичких снага.'

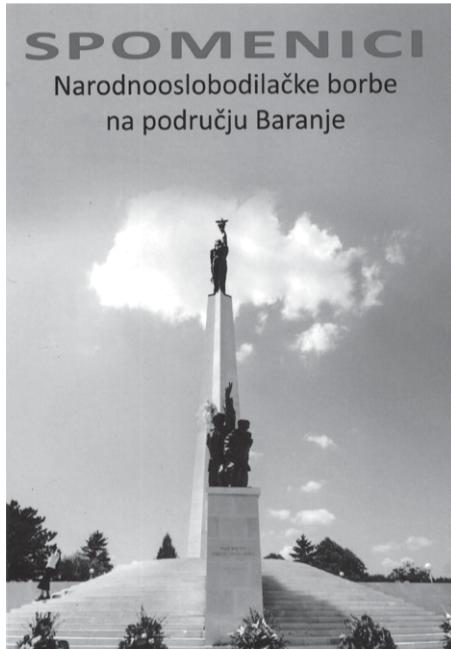
На предњим корицама књиге налази се фотографија монументалног споменика Батинској битки, којом је започело ослобађање Барање управо на данашњи дан, 11. новембра 1944. године, а на задњим корицама је фотографија Споменика палим борцима и његовим симболом, југословенске армије код Болмана, односно споменика Болманском битки, којом је 21. марта 1945. Барања коначно и ослобођена.

Књигу је приредио Јован С. Недић, дописник 'Новости' из Барање од марта 2002. године. Ту књигу у оваквом облику не би било могуће приредити без великог доприноса документације и без помоћи Конзерваторског одјела у Осијеку те фотографкиње АНЕ МУТЊАКОВИЋ.

Овај приказ завршио ћемо још једним цитатом из рецензије САБА РХ: 'Књига је то која нас не подсећа само на епопеју Народноослободилачке борбе, на обнову успомене на борце који су под заставом побједе донијели слободу, него прије свега и изнад свега нука нас да дигнемо глас против заборава у који неки упорно и досљедно покушавају гурнути истинску прошlost Републике Хрватске.'

■ Новости

Књига о барањским споменицима

Милијуни за Подунавље

Пројект обухваћа сурадњу најмање три партнера из три различите земље

ЖУПАНИЈСКА развојна агенција (ЖРА) Осјечко-барањске жупаније (ОБЖ) организирала је радионицу на којој је представљен Први позив на доставу пројектних приједлога у оквиру Интеррег Програма транснационалне сурадње дунавске регије 2021.-2027. Тај програм усмјерен је на побољшање уједињања живота и рада у дунавском подручју и то уз примјену паметних решења која

ће допринијети остварењу циљева из подручја иновација, заштите окрушења и енергије, друштвене укључивости те добrog управљања.

— За Први позив предвиђено је до 50 посто укупне програмске алокације, односно око 92 милијуна евра, док је укупна алокација средстава више од 250 милијуна евра, а суфинансирана је у износу од 80 посто. Позив за исказ интереса отворен је до 21. студенога 2022. Пројект обухваћа најмање три партнера из три различите земље, с назнаком да носитељ пројекта мора бити из земље чланице ЕУ. Оно што је нама значајно јест да се отвара могућност сурадње с градовима и опћинама из Босне и Херцеговине – рекао је равнatel јака објекта Денис Ђосић.

Подршку пројектима суфинансирају европским средствима пружа и Осјечко-барањска жупанија, нагласио је замјеник жупана Јосип Милетић те додао: 'Дунавска регија у сљедећем програмском раздобљу од 2021. до 2027. године има различите могућности и ујерен сам да ће сви пријавитељи квалитетно искористити расположива средства.

■ J. H.

Учесници радионице
у Осијеку

Stogodnjak (660)

18. 11. – 25. 11. 1922: kad ће наша дрžava, u higijenskom pogledu, doстиći Englesku, Ameriku i Japan? To se pitaju jedne zagrebačke novine i nastavljaju: 'U većini gradova ovih država u stanovima su obavezne kupaonice. A kod nas? Obavezne su, izgleda, samo stjenice i uši koje su postale prava napast! Dok se Englezi, Amerikanci i Japanci u svojim stanovima mogu kupati svaki dan, kod nas se pak svaki dan možete zaraziti nekom bolesti koju prenose uši i stjenice. Naši su stanovi prenapučeni, u njima stanuje daleko više osoba nego što je to zdravstveno dopustivo, a uz to – pitajte liječnike – uopće se ne raskužuju. Ako se hoćemo riješiti zaraza onda se moramo kupati koliko Englezi, Amerikanci i Japanci ili krenuti u žestoku hajku na kućnu gamad koja je najveći raznosač zaraznih bolesti...'

* 'Dušan S. Nikolajević, autor je koji ћe ostaviti duboki trag u srpskoj esejistici! Uz Ljuba Vojnovića on je jedan od naših najboljih pisaca ogleda. On nije samo esteta poput Bogdana Popovića, nije ni literarni historičar na način Jovana Skerlića, ni knjižki impresionista poput Branka Lazarevića. Taj Matošev beogradski i minhenski drug... briljantno tumači, ne stil već psihologiju likova... Da bi se vidjela njegova snaga treba samo pročitati onaj opis kad veliki Miloš Obrenović sprema pogibiju Glavnoga Rivala, Vožda, Velikoga Karađorda. To je roman', hvale novine esejistu Dušana Nikolajevića.

* nevjerojatna priča počinje u Sisku. Tamo je neki Strahinja – a pitanje je zove li se baš tako ili nekako drukčije – proširio neviđeni strah po dobrom dijelu Hrvatske. Kažu da se rečeni Strahinja na 'neobjasniv način' – a velika većina je uvjerenja da je riječ o najobičnijoj kradi iz teretnog vagona – domogao na nekoj željezničkoj stanici u Bosni više od 10.000 naboja ekrazita, vrlo jakog eksploziva, potajno ga prebacio u Sisak, a odatle u Zagreb i tu ga uskladišto – u samom centru grada! Policija je Strahinja ušla u trag posve slučajno i od njegova potkupljiva ortaka doznala još više zapravljajući podatak: uz prugu Sisak-Caprag nalazi se zakopano još 4600 ekrazitnih naboja, a u jednom rukavcu Save, na povećem čamcu zavučenom u šiblje, i više sanduka dinamita. Ukupno eksploziva da se digne u zrak pola grada. Za što je eksploziv trebao biti upotrijebljen još se ne zna, ali se prepostavlja da je riječ o dobro organiziranoj skupini kriminalaca koji snabdijevaju ilegalne grupe širom Jugoslavije oružjem i eksplozivnim napravama, potrebnim za terorističke akcije.

■ Đorđe Ličina

Otkako je Katar 2010. kupio prava da ugosti Svjetsko nogometno prvenstvo, pažnja svjetske javnosti dotaknula se i migrantskih radnika koji grade infrastrukturu za golemu sportsku poredbu. Procjenjuje se da je zbog loših radnih uvjeta i toplotnog stresa u zadnjih 12 godina umrlo najmanje 6.500 radnika, među kojima je velik broj mlađih ljudi kod kojih je zabilježen porast smrti od srčanog udara. Kako se prvenstvo bližilo, među radnicima se povećao strah od neisplaća plaće i prisilnih deportacija, koje su učestale unutar *kafala* sistema. Sistem je to koji dominira u svih šest zaljevskih monarhija, a funkcioniра tako da domaći sponzor nudi posao i osigurava vize za dolazak u zemlju, a po dolasku radnike sponzori u potpunosti kontroliraju, zadržavaju im putovnice, određuju uvjete rada, stanovanje i plaću.

Nedavno je Human Rights Watch (HRW) objavio izvještaje o štrajkovima migrantskih radnika, o kojima šira javnost nije imala prilike puno čuti, što zbog činjenice da je u Kataru sindikalno organiziranje i pravo na štrajk zabranjeno, što zbog općeg medijskog fokusa na Katar, a ne specifično na migrantske radnike. Inače, na Arapskom poluotoku samo tri zemlje dozvoljavaju rad sindikata – Jemen, Kuvajt i Bahrein. Najfunkcionalniji i najinkluzivniji sindikati i dalje su oni u Jemu, zemlji koju zadnjih osam godina guta grotlo rata, što dovoljno govori o stanju sindikata u regiji. U Bahreinu postoje nezavisni sindikati, ali služe samo državljanima, a ne migrantskoj populaciji, i pritom se odnose samo na državne službenike. Iсти su propisi i u Kuvajtu, ali su ondje sindikati u praksi produžene ruke države.

Između aprila i septembra ove godine HRW je intervjuirao 32 radnika iz Indije, Kenije i Nepala koji su organizirali štrajkove u različitim katarskim kompanijama. Iz tih je intervjuva vidljivo da su radnici tijekom godina unatoč zabranama uspjeli organizirati niz štrajkova i protestnih akcija. Štrajkovi su se obično odvijali u fazama. Ako im kompanije par mjeseci nisu isplatile plaće, radnici su ostajali u svom smještaju, odbijali se pojaviti na poslu. Ako je kašnjenje plaća potrajalo duže, izlazili su i prosvjedovali na ulicama, ponekad ispred vladinih zgrada ili sjedišta kompanija, blokirajući promet. U augustu je u Dohi nakon prosvjeda uhićeno šezdesetak migrantskih radnika, većinom iz Nepala, od kojih su mnogi kasnije deportirani. Radnici su prosvjedovali ispred ureda kompanije Al Bandary International Group zato što sedam mjeseci nisu primili plaću. Medijima su kazali da su nakon prosvjeda u pritvoru držani bez klimatizacije unatoč ekstremnim vrućinama, a policajci su im dobacivali da ‘ako mogu štrajkati po vrućini, mogu i spavati bez klima uređaja’. Jedan od radnika ispričao je kako je nakon devet godina teškog rada u Kataru bio prisiljen napustiti zemlju kao kriminalac – ruke su mu vezane lisicama i deportiran je prvim letom za Nepal.

‘Budući da je preostalo malo dana do Svjetskog nogometnog prvenstva, dok građevinski radovi u Kataru jenjavaju ili su privremeno zaustavljeni, FIFA i katarske vlasti trebaju osigurati da se plaće i beneficije radnicima isplate na vrijeme i u cijelosti umjesto da ih kažnjavaju jer traže ono što im pripada’, poručio je MICHAEL PAGE, zamjenik direktora Odjela za Bliski istok pri HRW-u. Katarske vlasti privođenja i deportacije i dalje pravduju kao ‘dobrovoljne povratke’ radnika koji su prosvjedovanjem ‘prekršili zakon o javnoj sigurnosti’.

O kritikama Katara kao organizatora Svjetskog nogometnog prvenstva pisala je i ZAHRA BABAR, istraživačica migracijskih i radnih politika sa sveučilišta Georgetown u Kataru. Njen je esej na tu temu uvršten u frisko izdanu knjigu ‘Nogomet na Bliskom

U augustu je u Dohi nakon prosvjeda uhićeno šezdesetak migrantskih radnika.

Prosvjedovali su jer sedam mjeseci nisu primili plaću. U pritvoru su držani bez klimatizacije, a policajci su im dobacivali da ‘ako mogu štrajkati po vrućini, mogu i spavati bez klima uređaja’

istoku’ koju je uredio ABDULLAH AL-ARIAN. Babar je posebno kritična prema kampanji medija i ljudskopravaških organizacija, ali njena se kritika ne kreće linijom ‘orientalističkog prikaza’ Katara od zapadnih aktera, nego reže dublje po premeđenosti različitih sustava opresije i limitima ljudskopravaškog aktivizma kada je u pitanju surova i slojevita kapitalistička realnost.

Čini se da međunarodni aktivizam za ljudska prava oko globalnih sportskih događaja postoji kao pokretna gozba kroz vrijeme i zemlje, nevezana za bilo kakvu ujedinjujuću logiku koja prenosi poučke s jednog događaja na drugi, s ograničenim uspjehom u konsolidaciji i nadogradnji prethodnih iskustava, i održavanju zamaha koji bi se protegnuo izvan životnog ciklusa jednog događaja’, piše Babar. Ona Katar promatra kao jedno od više mjesta na mapi svijeta u kojima se sport, globalizacija i akumulacija kapitala sljubljuju kako bi iz temelja potkopali materijalna, a onda i druga ljudska prava. Pritom citatelje podsjeća kako Katar nije iznimka čak ni u svom najneposrednijem kontekstu, jer svih šest zaljevskih monarhija ima slične ili gore politike prema migrantskim radnicima i radnicama. Svoj su zagovarački rad organizacije mogle proširiti, nadovezati se na probleme i potrebe migrantskih populacija u susjednim zemljama, ali je njihov fokus ostao samo na Kataru.

Spomenut ćemo samo kako 90 posto populacije Ujedinjenih Arapskih Emirata čine stranci, uglavnom migrantski radnici. UAE nema utvrđenu minimalnu plaću za migrantske radnike, kažnjava sindikalno organiziranje i prisiljava radnike da traže posebno dopuštenje poslodavca prije promjene posla ili davanja otkaza. U Omanu se s najvećim problemima susreću migrantske radnice koje rade u domaćinstvima, njih oko 140 tisuća, uglavnom iz Bangladeša, Indije, Filipina i Pakistana. Iako je prisilni rad zabranjen prema omanskom zakonu o radu, radnice u domaćinstvu izuzete su iz zakonske zaštite. Milijuni migrantskih radnika u Saudijskoj Arabiji obavljaju uglavnom teške fizičke i uslužne poslove, i čine više od 80 posto radne snage u privatnom sektoru. Tijekom proteklog desetljeća, većina zaljevskih zemalja napravila je neke reforme *kafala* sustava, a najslabija je i najsporija po tom pitanju bila Saudijska Arabija.

Neke je reforme radnog prava proveo i Katar, ponajviše vezano uz minimalnu plaću i trajanje radnih dozvola, ali valja reći da one nisu rezultat (samo) međunarodnog pritiska vezanog uz Svjetsko nogometno prvenstvo. Puno je više na to utjecala blokada Katara koju su 2017. nametnule Saudijska Arabija, UAE, Egipt i Bahrein, i koja je trajala četiri godine. Podsjetimo, blokada je uvedena jer je Katar optužen da ide niz dlaku Iranu i ‘podupire terorizam diljem regije’, posebice u pokretima Arapskog proljeća, od Muslimanske braće u Egiptu nadalje. Osim što su se u te četiri godine katarske vlasti fokusirale na jačanje nacionalne proizvodnje, bile su prisiljene i do neke mjeri poboljšati status migrantskih radnika, učiniti ga manje privremenim i stabilizirati za svoju korist u kriznim okvirima. Zanimljiva se promjena dogodila i po pitanju katarske vojske, koja je ranije mahom angažirala vojnike iz drugih zemalja, uglavnom Sudana i Pakistana. Zbog blokade su vlasti obavezni vojni rok produžile s tri na dvanaest mjeseci, a ženama je po prvi put omogućeno da se dobrovoljno prijave u vojsku.

Hoće li se i kako uvjeti za migrantske radnike poboljšati u nadolazećim godinama ne ovisi samo, a niti primarno, o volji država da provedu reforme, nego i o tome koliko su reforme učinkovite u dokidanju izrabljivanja kojemu su migrantski radnici i radnice izloženi. Pravni sustavi sami po sebi nisu dovoljni da ih zaštite od iskorističavanja, a nije dovoljno ni klečanje pred dverima autoritarnih kapitalističkih država.

Osim što ih limitira sama kampanjska narav, kampanjama koje su se hvatale problema migrantskih radnika u Kataru uoči prvenstva nedostajalo je i razmišljanja o izgradnji lokalnih kapaciteta, na čemu je veći (iako i dalje skroman) naglasak bio za vrijeme Svjetskog prvenstva u Brazilu 2014.

Na Arapskom poluotoku samo Jemen, Kuvajt i Bahrein dozvoljavaju sindikalno organiziranje. Znatna većina radnika su stranci. Ujedinjeni Arapski Emirati za njih nemaju utvrđenu minimalnu plaću i kažnjavaju sindikalno organiziranje

godine. Točno je da je takav tip umrežavanja u brazilskom kontekstu lakši, jer postoji lepeza organizacija i sindikata, dok je u Kataru takav manevarski prostor maksimalno sužen. Međutim, nije nepostojeo – bilo je i domaćih glasova koji su pružali podršku migrantima svih ovih godina, a najčešće se radijalo o inicijativama iz studentske populacije.

Na dosege takvih povezivanja mnogi su skloni gledati sa skepsom, ali time se zanemaruje i važna zajednička povijest aktivizma migrantskih i domaćih radnika na Arapskom poluotoku. O migracijama i narodnim prosvjedima na Arapskom poluotoku 1950-ih i 1960-ih pisao je JOHN CHALCRAFT, koji obrazlaže da je konvencionalna historiografija o narodnim i radničkim prosvjedima na tom prostoru od Drugoga svjetskog rata bila sklona pripisati negativnu ulogu migracijama. Međutim, osim što su prvi zaigrali nogomet, migrantski su radnici, ponajviše oni u naftnoj industriji, nakon Drugog svjetskog rata sudjelovali u velikim prosvjedima i radničkim akcijama diljem poluotoka. To važi i za izbjegličku radnu snagu (primarno Palestine) i migrantske radnike iz drugih arapskih zemalja, ali i za radnike iz Jugistočne Azije koji su prenosili panarapske i ljevičarske ideje i pomagali u izgradnji progresivnih organizacija i pokreta. Vraća nas to na Jemen, za koji nije slučajno da i danas ima jedini ozbiljniji sindikalni pokret na Arapskom poluotoku. Čitajući povijest Jemena u 20. stoljeću stalne su priče o mobilizaciji radnika u lukama, o čemu je pisala istraživačica povijesti arapskih luka LALEH KHALILI. Posebno su važnu ulogu ondje odigrali lučki radnici iz Somalije, koji su se udruživali s radnicima iz drugih zemalja i drugih područja rada.

Ne treba nam ni tako daleka prošlost kao putokaz – u Kuvajtu su 2010. radnice s Filippina osnovale Sandigan, sindikat radnica u domaćinstvu, koji je po osnutku okupio više od pet tisuća radnica, a unatoč zabranama povezale su se s općim Kuvajtskim savezom sindikata. Možda ne zvuči kao puno, ali jest više od prvoloptaškog aktivizma oko loptanja u Kataru. ■

Strani radnik u Dohi prolazi ispred plakata Svjetskog prvenstva (Foto: Federico Gambarini/DPA)

Sila Kongres ne moli

Neprofitni institut Brennan Center for Justice ovih je dana objavio istraživanje koje pokazuje da je SAD tijekom 20. i 21. stoljeća pokrenuo nekoliko desetaka 'tajnih ratova', toliko tajnih da o nekim od njih ništa nije znao nitko osim predsjednika države i njegovog najužeg tima, pa tako ni članovi temeljnog tijela predstavničke demokracije, Kongresa

KADA Amerika kreće u neko od svojih osvajanja diljem svijeta, obično se kao ideološki motiv tih vojnih intervencija i okupacija navodi 'izvoz demokracije'.

Pod pojmom (liberalne) demokracije obično se pak misli na zaštitu ljudskih, građanskih i političkih prava, poštivanje privatnog vlasti i vladavinu prava.

Budući da demokracija podrazumijeva i transparentno donošenje odluka uz sudjelovanje šire javnosti, naročito ako se te odluke odnose na pokretanje ratova, zanimljivo je vidjeti kako u praksi izgleda odlučivanje o vojnim intervencijama u SAD-u. Neprofitni institut Brennan Center for Justice

pri pravnom fakultetu u New Yorku ovih je dana objavio istraživanje koje se bavi upravo time, a koje pokazuje da je SAD tijekom 20. i 21. stoljeća pokrenuo nekoliko desetaka 'tajnih ratova', toliko tajnih da o nekim od njih ništa nije znao nitko osim predsjednika države i njegovog najužeg tima, pa tako ni članovi temeljnog tijela predstavničke demokracije, Kongresa.

Podaci do kojih je došao Centar Brennan pokazuju da je od 2001. godine naovamo SAD ovakve tajne ratove, u kojima je kombinirao zračne udare, direktnе borbe na terenu i upotrebu proxy snaga, vodio u zemljama kao što su Afganistan, Irak, Pakistan, Kamerun, Egipat, Kenija, Libanon, Libija, Mali,

Mauritanija, Niger, Nigerija, Somalija, Sirija, Tunis, Jemen, Etiopija, Uganda i Filipini. Iako je njihovo postojanje danas uglavnom poznato, ponajviše zahvaljujući novinarskim istraživanjima, spomenuti izvještaj porast broja američkih tajnih ratova promatra kao recentan fenomen. U njemu se analiziraju razmjeri rastezanja i manipulacije ustavnim ovlastima izvršne vlasti u cilju kreiranja pokrića za pokretanje vojnih intervencija, često bez ikakvog znanja javnosti i uz nikakav ili minimalan nadzor Kongresa. Kao ilustraciju Centar navodi primjer iz 2017. godine, kada su zastupnici saznali da su u Nigeru poginula četiri američka vojnika od strane lokalne franšize terorističke

organizacije Islamska država. 'Nisam znao da imamo tisuću vojnika u Nigeru', rekao je tada novinarima republikanski senator LINNSEY GRAHAM, zatraživši od Bijele kuće da informira Kongres o američkoj borbi protiv ISIS-a u toj zapadnoafričkoj državi.

Istraživači Centra Brennan smatraju da je praksa vođenja tajnih ratova nedemokratska i protuustavna te navode da je ona započela s početkom hladnog rata, a eskalirala nakon terorističkih napada 11. rujna 2001. Praktički cijelu američku povijest do sredine 20. stoljeća izvršna je vlast revnosno poštivala

Obuka komandosa u Afganistanu (Foto: Ahmad Massoud/XINHUA)

ravnotežu u rasporedu vojnih ovlasti kakvu propisuje ustav, eksplisitno dajući Kongresu ovlast objavljivanja rata te stvaranja, finansiranja i reguliranja vojske. S druge strane, prema ustavu je uloga predsjednika države kao vrhovnog zapovjednika vojske prilično uska i nastupa tek nakon što Kongres doneće zakon kojim se autorizira započinjanje vojnog sukoba.

Prvi predsedan koji je omogućio kontrolu Kongresa nad odlučivanjem o oružanim sukobima dogodio se već 10 godina nakon donošenja ustava, kada su zastupnici ograničili upotrebu američkih ratnih brodova u sukobu s Francuskom. Predsjednik JOHN ADAMS tada je od Kongresa tražio dozvolu da se američki brodovi s francuskima sukobljavaju na pučini, no Kongres je to odbio – a Adams bespovorno prihvatio – dozvolivši samo pomorsku obranu obale. Autoritet Kongresa u vojnim sukobima priznavali su i kasniji predsjednici, pa tako čak ni u vrijeme građanskog rata, kada su direktno bili ugroženi američki životi i teritorij, nisu donosili unilateralne odluke.

Do promjene te paradigme došlo je tek s početkom hladnog rata, preciznije 1950. kada je predsjednik HARRY S. TRUMAN na svoju ruku poslao vojsku u rat koji su vodile Sjeverna i Južna Koreja. SAD je u korejskom ratu sudjelovao tri godine bez kongresnog odobrenja, proširivši predsjedničke ratne ovlasti na situacije kada je sukob 'u širem političkom interesu američke vanjske politike'. Sljedeći predsjednik DWIGHT EISENHOWER pokrenuo je niz neautoriziranih intervencija CIA-e u Latinskoj Americi i jugoistočnoj Aziji, pri čemu autori izdvajaju primjer Laosa. Tamo je CIA bez odobrenja Kongresa formirala i financirala široku mrežu antikomunističkih milicija koja se sastojala od desetaka tisuća Laošana, a razmjeri tamo provođenih operacija zračnih udara saznali su se tek nakon novinarskih otkrića.

Kongres je koncem Eisenhowerovog mandata zaključio da je njegovu administraciju karakterizirala 'tajnost bez presedana u američkoj povijesti', no unatoč svijesti o opasnostima tog presedana nije uspio zau staviti taj proces već se on sa sljedećim administracijama ubrzao. Predsjednik RICHARD NIXON neovlašteno je 1969. vietnamski rat proširio na teritorij neutralne Kambodže, o čemu je Kongres saznao tek četiri godine kasnije. Potaknut time, 1973. donio je Rezoluciju o ratnim ovlastima koja propisuje da predsjednik ne smije državu uvući u rat bez prethodnog odobrenja Kongresa.

Unatoč rezoluciji, predsjednik RONALD REAGAN intervenirao je bez odobrenja u Gvatemali i Grenadi, a Kongres je, pozivajući se na Rezoluciju, imao primjedbe i na intervencije u Jugoslaviji, Ruandi, Somaliji i na Haitiju, koje su provodene u vrijeme BILLA CLINTONA.

Nakon 11. rujna, međutim, utihnula su sva kongresna nastojanja da se Rezolucija poštuje, a već nekoliko tjedana kasnije to je tijelo izglasalo Zakon o autorizaciji upotrebe vojne sile (AUMF) kojim su udaren temelji današnje prakse ratovanja bez upliva Kongresa i šire javnosti. Zakon je predsjedniku dao ovlasti da vojno progoni sve one koji 'planiraju, odobravaju, vrše ili pomažu provođenje terorističkih napada'. Al Kaida i Afganistan identificirani su kao odgovorni za napade pa je pokrenuta invazija na tu zemlju. No s obzirom na to da AUMF ne sadrži ni prostorno ni vremensko ograničenje, tadašnji predsjednik GEORGE W. BUSH konstatirao je da se tisuće terorista nalaze u još 'najmanje 60 zemalja', pa rat protiv terorizma s Al Kaidom 'započinje, ali s njom ne završava'.

Zasebnom uredbom iste ovlasti kakve Ministarstvu obrane propisuje AUMF Bush

**Nakon 11. rujna
utihnula su sva kongresna nastojanja
da se Rezolucija
o ratnim ovlastima
poštuje, a već neko-
liko tjedana kasnije
to je tijelo izglasalo
Zakon o autorizaciji
upotrebe vojne sile
kojim su udaren
temelji današnje
prakse ratovanja
bez upliva Kongresa
i šire javnosti**

je dodijelio i CIA-i, koja je u idućih 10 godina razvila vojsku od tri tisuće ljudi iako je formalno civilna institucija. Pritom se o njezinim aktivnostima ne obavještavaju čak ni specijalizirani kongresni odbori kakvi su onaj za obranu ili vanjske poslove.

Iako AUMF to nigdje ne specificira, Bush i njegovi nasljednici taj su zakon tumačili kao da on pokriva i 'pridružene snage' Al Kaide. To im je omogućilo da naknadno ubacuju skupine od kojih neke u vrijeme donošenja zakona nisu ni postojale, a djelomičan popis zemalja u kojima se odvijaju takve vojne operacije objavila je tek ovog proljeća administracija JOEA BIDENA.

Primjer za to je somalska teroristička skupina Al Šabab, koja je osnovana pet godina nakon napada 11. rujna pa stoga nije mogla biti na popisu Al-Kaidinih 'pridruženih snaga'. Ona pritom nikada nije predstavljala prijetnju SAD-u jer su joj jedine mete u istočnoj Africi. CIA je u Somaliji osnovala i financirala dvije proxy skupine, Sigurnosne snage Puntlanda i Brigadu Danab, za potrebe borbe protiv Islamske države u Somaliji. Iako je u pitanju elitna brigada, ti su borci bili neovisni o somalskoj vladi i primali su plaću od američkog Ministarstva obrane, no njihovo se postojanje tajilo sve do 2014. Ustanovljeno je da su činili zločine protiv civila, ponekad i pod nadzorom američkih snaga. Kada je krajem 2020. predsjednik do-

Truman potpisuje dokument o ulasku SAD-a u Korejski rat (Foto: Wikimedia Commons)

NALD TRUMP naredio povlačenje iz Somalije ti su borci po prvi put ostali bez prihoda, prestali su se boriti protiv terorističkih skupina i okrenuli protiv lokalne vlade.

Osnivanje te dvije skupine u Somaliji omogućeno je trima statutima koji imaju zakonsku snagu, a koji su doneseni također nakon terorističkih napada 11. rujna. Njima se izvršnoj vlasti omogućava da provodi programe 'treniranja i opremanja' sigurnosnih snaga stranih zemalja za potrebe protuterorističkih operacija, onih povezanih s oružjem za masovno uništenje, zatim operacija sigurnosti granica, vojnoobavještajnih aktivnosti te onih protiv organiziranog kriminala i trgovine drogom. Drugim riječima, tako široko definirane ovlasti omogućile su američkom Ministarstvu obrane da, prema podacima kojima raspolaže Centar Brennan, do 2018. pokrene tajne vojne operacije u najmanje 52 države svijeta u Africi, Evropi, Latinskoj Americi i Aziji.

Ti statuti omogućavaju 'pružanje podrške' stranim vojnim snagama, paravojnim skupinama i pojedincima bilo gdje u svijetu, teoretski čak i protiv takozvanih 'odmetničkih država' u koje SAD ubraja Iran i Sjevernu Koreju, ili pak njima bliskih država u kakve spadaju Kina i Rusija. No iako dozvoljavaju samo treniranje i opremanje partnerskih snaga, ali ne i direktno sudjelovanje u borbama, novinari su otkrili da su se američki vojnici uključivali u borbe iz najmanje 35 operativnih baza nominalno namijenjenih pružanju logističke podrške. Činili su to u Iraku i Siriji protiv proiranskih milicija, iako one nisu predstavljale nikakvu opasnost SAD-u, ili primjerice na Filipinima, gdje je američka vlada pomagala filipinskoj u borbi protiv dvije lokalne terorističke skupine. Al Jazeera je 2011. otkrila da su američki vojnici sudjelovali u direktnim borbama s te dvije skupine iako one nikada nisu definirane kao 'pridružene snage' Al Kaide, što znači da ni ta operacija nije bila u skladu sa Zakonom o autorizaciji upotrebe vojne sile iz 2001. godine.

Iako je razvoj tehnologije, prije svega bespilotnih letjelica, za posljedicu imao povećanje broja američkih intervencija i njihovih žrtava, svaki sljedeći predsjednik sve je više ignorirao Rezoluciju o ratnim ovlastima koja vladu obavezuje da s Kongresom dijeli informacije. U periodu od 1973., kada je Rezolucija donesena, pa do 2001. američki su predsjednici predali ukupno 26 izvještaja o unilateralnim vojnim akcijama, navodi Centar Brennan. Od 2001. do danas predano je samo 12 takvih izvještaja. No čak ni oni ne sadrže informacije o tajnim ratovima koji su poduzimani na temelju spomenutih statuta o pomaganju stranim partnerima, što znači da ni Kongres ni američki građani općenito ne znaju kakve sve ratove financiraju ni gdje se oni vode. ■

Lindsey Graham 2009.
prima čin pukovnika
(Foto: U.S. Air Force/
Wikimedia Commons)

INTERNACIONALA

Strah i neizvesnost

Nakon što su Srbi napustili kosovske institucije, na severu Kosova ne može se naći ni na jednog policajca. Prisutan je strah od upada kosovske policije i eskalacije nasilja

KRENTE li od Jarinje ka Kosovskoj Mitrovici, naići ćete, ili bolje reći nećete naići ni na jednu policijsku patrolu, nećete naići ni na jednog kosovskog policajca, već tek tu i tamo poneku EULEX patrolu i koji džip KFOR-a. Primetan je njihov veći broj nego inače, ali daleko od toga da su nadomestili nedostatak policije koju možete videti samo na graničnom, ili kako to oni koji smatraju da je Kosovo i dalje deo Srbije zovu – administrativnom prelazu. Duž čitavog puta ni traga ni glasa policiji. Ali zato su zastave Srbije na svakom čošku, gotovo na svakom prozoru, na svakoj terasi, na ogradi, nadvožnjaku ili banderi. Trag je to nedavnih zbivanja na severu Kosova, povlačenja oko 3.500 Srba iz kosovskih institucija, od Vlade i parlamenta, do ustanova sa kosovskim predznakom, uključujući policiju, pravosude i administrativno osoblje u četiri opštine na severu. Razlog je otpor odluci vlade ALBINA KURTIJA o preregistrovanju vozila sa srpskih na kosovske tablice, kao i odbijanje Prištine da formira Zajednicu srpskih opština.

Da vas neko opljačka, nemate kome da se obratite. Da vas neko prebjije, nemate kome da se obratite. Gradacijom možete doći i do najdrastičnijeg slučaja kršenja zakona, ali nemate kome da se obratite, a i kad je bilo, kao u slučaju ubistva političara OLIVERA IVANOVIĆA, imamo nikakav rezultat. Stoga se mnogi sa pravom pitaju čemu je ta policija uopšte služila. Ipak, iako nema policije, na terenu je naizgled sve pod kontrolom.

— Uglavnom u ovim početnim fazama ljudi pribegavaju solidarisanju jedni sa drugima,

a nešto slično imali smo i ranije – kaže za Novosti ALEKSANDAR ARSENJEVIĆ, lider Građanske inicijative 'Srpski opstanak'. Napominje i da to ne sme dugo trajati te ističe da 'ako se ovako nastavi, imaćećemo primativno običajno pravo koje nije dobrodošlo u modernim društвima.' Na pitanje upućeno jednom od policajaca u Zvečanu, šta se desi ako dođe do 'saobraćajke' odgovorio je: 'Ne pitaj.' Kažu da se učesnici sami na brzinu dogovore za odstetu, ali opet i dodaju da takvo stanje ne sme da se oduži. Po svoj prilici potrajaće bar do 21. novembra, za kada je najavljen kažnjavanje vozača koji svoja vozila nisu preregistrovali na RKS (Republika Kosovo) tablice. Neposluh direktora policije sa severa Kosova NENADA ĐURIĆA, jer se od njegovih policajaca tražilo da pišu opomene onima koji imaju označke gradova sa Kosova, ali sa tablicama Republike Srbije, doveo je do njegove suspenzije, a onda i do skidanja uniformi i napuštanja kosovskih institucija. Jedan od 3.500 ljudi koji su napustili kosovske institucije je i MARKO JAKŠIĆ, koji je radio u integriranom sudu u Mitrovici. Istovremeno je on jedan od najglasnijih protivnika politike Srpske liste, ali i predsednika Srbije ALEKSANDRA VUČIĆA, što možemo bez grijže savesti strpati u isti koš.

— Taj izlazak, makar u mom slučaju je definitivan. Od prošlog petka ne radim više u integriranom sudu u Mitrovici i to je končna odluka. Zanimljivo je slušati različite posmatrače oko našeg povratka. Očigledno da nas svi ti ljudi ne poznaju. Očigledno je da ih je deset godina integriranja ubedilo da ćemo se vratiti, ali to je kraj u ovom obliku – reči će nam Marko odgovarajući na pitanje da li se razmišlja o povratku u institucije.

Šta će se biti dalje, ne zna. Očekuje da će doći do razgovora oko prava Srba sa severa Kosova, a u međuvremenu je kao i ostali na platnoj listi Republike Srbije. Sam predsednik Vučić obećao je da ni jedan od onih koji

su napustili kosovske institucije neće biti ostavljen bez primanja, što je otvorilo bitno pitanje, a to je zavisna pozicija zaposlenih, a sada nezaposlenih, te njihova zloupotreba. U više navrata bili smo svedoci raznih barikada, uglavnom oko Jarinje ili na samom Jarinju. Niko to neće priznati, ali je javna tajna da je većini to bila radna obaveza i to onih koji su zaposleni u javnim ustanovama i preduzećima na severu Kosova. Jakšić je svestan ucenjivačkog potencijala onog ko plaća u odnosu na onog koji prima novac, poput njega.

— Onaj ko te plaća taj te i kontroliše. To je važilo uvek. To je bilo sredstvo pritiska i da se krene u integraciju, a nije nemoguće i da će biti sada – ističe Jakšić.

U danu kada nastaje ovaj tekst, a to je 14. novembra, NVO Aktiv iz Mitrovice poslao je saopštenje u kom se kaže da je u blizini prelaza Jarinje izvršni direktor tog NVO-a MIODRAG MILIĆEVIĆ bio izložen 'fizičkom i verbalnom maltretiranju'. Za to je optužio pripadnike Specijalne jedinice policije Kosova, koji se nalaze onih nekoliko stotina metara nakon prelaza. Milićević je inače ranije radio u regionalnoj kancelariji OEBS-a, a pre dvanaest godina i njemu je, kao i OLIVERU IVANOVIĆU ili ekipi portala Kossev, zapaljen automobil. Imalo se kome tad obratiti, ali ništa. Kosovska policija demantovala je napad. A upravo strah od upada policije, odnosno specijalnih snaga, na sever Kosova je najveći. — Jedini strah je da ne dođe do eskalacije takvog nasilja – kaže nam Jakšić.

Čuo je, kaže, da su diplomate tražile od vlasti u Prištini da to ipak ne čine. A straha od nepostojanja policije na severu, dodaje, nema.

— Bez obzira na to što se mantra da je ovo deo gde cveta kriminal, ali ovih nekoliko dana nema nikakvih problema, ni povećanih krimi-aktivnosti – zaključuje Jakšić.

Sam je bio jedan od bliskih saradnika Olivera Ivanovića i zna da je situacija daleko od idealne, ali napominje da je, u odnosu na čitavo Kosovo, region 'sever' bio možda i najuspješniji.

— Policija se, koliko-toliko, nosila sa poslom koji je bio postavljen ispred njih. Ima krunnih stvari koje nisu uspeli da reše, međutim, onda je neko namerno pokušao da stavi fokus isključivo na sever. Policija nije mogla da reši ubistva, ali očigledno da nisu ni bili sposobni za to – kaže on.

I Arsenijević ističe da se građani trenutno najviše boje reakcije kosovske specijalne policije i njihovog 'naizgled osvetničkog neprofesionalnog ponašanja', a navodi da je strah opravdan pozivajući se na najnoviju presretanja i fizičko i psihičko maltretiranje Srba od strane tih jedinica. Istaže i da je primetna neizvesnost kod ljudi, kao i da se smanjuje broj onih koji stalno borave na severu Kosova. Primećuje i da je ljudima 'neshvatljivo da vlada u Prištini toliko ide na sopstvenu štetu zarad populističkog pristupa problemu'.

— Ja i dalje verujem da će zdrav razum pobediti i da će se uslovi od strane vlade gospodina Albina Kurtija prihvati, ali se žalost to još uvek ne nazire – zaključuje naš sagovornik.

■ Dejan Kožul

Srpske zastave prilikom protesta na severu Mitrovice (Foto: Laura Hasani/Reuters)

KRATKO I JASNO

Ništa dobro od Muska

Elon Musk nedavno je kupio Twitter, otpustio vodstvo, najavio masovno otpuštanje radnika. Kako vidite to preuzimanje?

MUSK je tipičan primjer karizmatskog libertarijanca, legitimiranog kroz ideologiju Siliciske doline, televizijske serije, filmove i stripove. Uvjerjen je u svoju nepogrešivost i jedna je od najbogatijih osoba na svijetu. Izražava duboko nepovjerenje prema državnoj regulaciji, intervenciji u individualne i tržišne slobode. Nije potrebno istaknuti da zaziranje od državne intervencije najviše koristi njemu osobno, pogotovo ako pogledamo regulaciju finansijskih tržišta na kojima gradi svoje osobno bogatstvo. Ne očekujem ništa dobro od činjenice da jedna osoba, diktatorskim metodama, preuzima kontrolu nad dijelom globalnog javnog prostora koji broji 300 milijuna korisnika, uz sva ograničenja tog javnog prostora koja su postojala i prije Muska.

Među ostalim, Musk veli da mu je intencija stvoriti 'zajednički digitalni gradski trg'. Je li to realno?

Muskova iskrivljena perspektiva o slobodi govora ne može donijeti ništa dobro javnoj komunikaciji. Takva je maksimalistička perspektiva dovela do toga da se u javnom prostoru sasvim uobičajeno pojavljuju teorije zavjere i govor mržnje. U demokratskom društvu sloboda govora prestaje kada prelazi u govor mržnje. Iz libertarijanske su perspektive pak sva mišljenja dopuštena. Zato je i jedan od prvih Muskovih poteza bilo vraćanje TRUMPPOVOG i brojnih spornih računa na Twitter. U zajedničkom digitalnom gradskom trgu moraju postojati demokratska načela pluralizma, uključivosti i uvažavanja. Ako svatko govoriti što hoće bez poštivanja tih pravila, onda je na snazi Divlji zapad, a ne gradski trg.

Najavio je i da će kupnja Twittera ubrzati stvaranje X-a, 'aplikacije za sve'. Kakve bi to posljedice moglo imati?

Svaka koncentracija medijskog vlasništva negativno utječe na pluralizam mišljenja. Digitalni je prostor već pod utjecajem oligopola najvećih platformi. Evropski i američki regulatori hravaju se s pokusajima ograničenja njihove prevelike moći. Musk ima dovoljno finansijskih resursa za stvaranje jedinstvene aplikacije. Treba vidjeti kako će preuzimanje Twittera utjecati na bazu korisnika. Ako uspije zadržati bazu, a time i prihode, jedino što će mu stajati na putu stvaranja jedinstvene aplikacije je slaba regulacija digitalnog prostora.

■ Ivana Perić

Biden ojačao, Trump oslabio

Na izborima u SAD-u izostao je republikanski 'crveni val', a Trumpovi kandidati nisu dobro prošli. Rezultati daju Bidenu vjetar u leđa za novu predsjedničku kandidaturu

DEMOKRATI nisu izgubili dovoljno da bi priznali poraz, a republikanci nisu dobili dovoljno da bi mogli proglašiti pobjedu. To su ukratko rezultati izbora održanih u SAD-u 8. novembra. *Midterm elections* ili 'međuizbori' nazivaju se tako jer se održavaju na sredini mandata predsjednika države. Za razliku od većine zemalja, Amerikanci članove svog parlamenta – Kongresa – biraju svake dvije godine: jednom zajedno s izborom predsjednika, a drugi put na sredini mandata. Kongres se dijeli na dva doma: Predstavnički dom i Senat. Samo trećina članova Senata bira se svake dvije godine. U protekle dvije godine demokrati su, osim JOEA BIDENA na mjestu predsjednika, držali i oba doma Kongresa. To im je načelno

Joe Biden – dio demokrata želi ga zamijeniti mlađim, pa i ljevijim kandidatom (Foto: Chris Kleponis/CNP/Newscom)

omogućavalo da provode značajne i daleko-sežne promjene. Demokrati su, međutim, tu svoju šansu u velikoj mjeri prokočkali, prije svega zbog internih neslaganja unutar stranke, primjerice o otpisu dugova studenata ili proširenju socijalnih prava. Ovogodišnje izbore su dočekali u atmosferi razočaranja dijela svojih birača slabim rezultatima demokratske vladavine, ali i izrazito teške ekonomske situacije u zemlji. Pandemija, a onda i rat u Ukrajini, doprinijeli su visokoj inflaciji i rastu cijene energenata. Izbori na sredini mandata i inače su velik izazov za stranku na vlasti, odnosno birači često 'kazne' stranku na vlasti, tako što joj uzmu dio ovlasti na polovici mandata. S obzirom na situaciju u zemlji, izrazitu Bidenovu nepopularnost i tradiciju poraza vladajućih na sredini mandata i ankete, komentatori su mjesecima unaprijed najavljuvali 'crveni

val' na ovim izborima, pri čemu je crvena tradicionalna boja republikanaca. Gotovo ništa od toga nije se realiziralo. Demokrati su zadržali tjesnu kontrolu nad Senatom – izgledno je da će imati 50 mandata, koliko i republikanci, ali u tom slučaju presudan je glas Bidenove potpredsjednice KAMALE HARRIS – a republikanska pobjeda u Predstavničkom domu, iako izvjesna, također je vrlo tjesna. U trenutku pisanja ovog teksta raspolažu s 217 mandata, naspram 205 za demokrate te im za većinu nedostaje svega jedan mandat.

Takvi rezultati doista naredne dvije godine ograničavaju Bidena i demokrate u provođenju njihovih politika, barem onih za koje im treba parlamentarna potpora. Međutim, tanka većina ne daje republikancima puno mogućnosti da određuju politički smjer zemlje. Poput demokrata, koji su podijeljeni na ljevicu i centar, i republikanci su podijeljeni na desni centar i ekstremnu desnicu. Stranačke frakcije često ne uspijevaju naći zajednički jezik ni oko najosnovnijih stvari. Republikanske šanse na ovim izborima je, pretpostavlja se, ograničila odluka Vrhovnog suda kojom se omogućila zabrana abortusa, u većini zemlje nepopularna. Izbole je obilježila kandidatura velikog broja ekstremno desnih kandidata u ime republikanaca, u pravilu lojalnih bivšem predsjedniku DONALDU TRUMPU. Trumpov utjecaj u stranci je toliki da mu se više nitko bez posljedica za svoju političku karijeru ne uspijeva suprotstaviti. No popularnost kandidata koji žele zabraniti pobačaj ili ne priznaju da je Trump izgubio izbore 2020. očito je znatno manja među općom biračkom populacijom. Najzagriženiji trampistički kandidati prošli su gore nego što se očekivalo, iako i dalje imaju znatan utjecaj. Istovremeno, predstavnici demokratske ljevice, koji su unutar svoje stranke u defanzivi, ostvarili su bolje rezultate od očekivanih, time demantirajući tvrdnje demokratskog vodstva da samo centrističke pozicije garantiraju pobjedu. Sve to otvorilo je više pitanja vezanih uz naredne predsjedničke izbore, za koje kampanja počinje čim se završe *midterms*. Nije tajna da znatan dio demokrata želi zamijeniti Bidena nekim popularnjim, mlađim, često i ljevijim kandidatom. Biden se, međutim, sad osjeća ojačanim ovim rezultatima i vjerojatno će se ponovo kandidirati. Na desnoj strani, Trump se također želi ponovno kandidirati, unatoč porazu iz 2020. Najveći konkurent bit će mu reizabrani guverner Floride RON DESANTIS, koji se na ovim izborima, za razliku od Trumpa, potvrdio kao sigurna oklada za republikance.

■ Nikola Vukobratović

PERSONA NON CROATA

Foto: Salvatore Laporta/IPA

Slavni talijanski pisac i aktivist za ljudska prava ROBERTO SAVIANO, autor Gomore – višestruko nagradivane istraživačke knjige o napuljskoj mafiji – morat će pred sud. Zbog klevete ga je tužila nova talijanska premijerka GIORGIA MELONI, liderica stranke Braćo Italije postfašističkih korijena. Tijekom nastupa na televiziji 2020. Saviana su voditelji pitali da prokomentira utapanje šestomjesečne bebe iz Gvineje. U odgovoru je Meloni nazvao 'gadurom' zbog njenih stavova da bi brodove nevladinih organizacija koji na moru pomažu migrantima trebalo potapati. Ako Saviano bude osuđen, prijeti mu tri godine zatvora.

■ J. B.

Izborni plakat Nataše Pirc Musar (Foto: VidicKoi/Wikimedia Commons)

i liberalnih birača, porazivši tako ANŽEA LOGARA koji se kandidirao u ime desničarske Slovenske demokratske stranke predvođene JANEZOM JANŠOM. Pirc Musar ovom je pobjedom ujedno postala i prva žena na čelu Slovenije. Na mjestu državnog čelnika, odnosno čelnice, naslijedit će socijaldemokrata BORUTA PAHORA koji je na toj funkciji još od prosinca 2012. U prvom obraćanju nakon pobjede Pirc Musar je naglasila da se zalaže za kvalitetno javno zdravstvo, socijalnu sigurnost, borbu protiv siromaštva i kriminala, kao i za to da Slovenija postane zemlja u kojoj će mladi htjeti ostajati. Naročito je kao problem istaknula siromaštvo među starijim ženama, a naglasila je i da građane zbog klimatskih promjena čekaju teška vremena te najavila da će za tu problematiku imati posebnog savjetnika.

Što se vanjskopolitičkih tema tiče, nova slovenska predsjednica kao jedan od prioriteta istaknula je zemlje zapadnog Balkana te namjerava intenzivirati proces Brdo-Brijuni i nastojati da zemlje regije što prije postanu članice Europske unije. Po njenom mišljenju, Slovenija toj regiji predstavlja 'prozor' i vrata u EU. Turneja po zapadnom Balkanu zbog toga će biti i njen prvo putovanje, a kao naročito zabrinjavajuće istaknula je odnose Srbije i Kosova. Pirc Musar podupire ulazak Hrvatske u Schengenski prostor slobodnog kretanja građana EU-u, a kao nekadašnja savjetnica udrugе 'Stop žici na Schengenu' dobro je upoznata s tom temom.

'Svima će biti lakše zbog turizma, gospodarstva, na obje strane. I sama idem na odmor u Hrvatsku. Postavljanje policajaca na granice nešto je što ne želim u Europskoj uniji. Ili imamo Schengen ili ga nemamo', poručila je novoizabrana predsjednica. Paralelno s tim prijateljskim porukama je, međutim, rekla da je Hrvatska 'malо previše involvirana u ono što se događa u Bosni i Hercegovini, gdje će se strasti morati malo smiriti'. Pirc Musar vjerojatno je mislila na angažman Hrvatske oko izmjena izbornog zakona u susjednoj državi i prava tamošnjih Hrvata, a takav stav u Zagrebu neće biti najbolje primljen. Također se zalaže za primjenu arbitražnog suda o hrvatsko-slovenskoj granici, koju Ljubljana smatra valjanom, a Zagreb je proces arbitraže 2015. napustio smatrajući da je ona kompromitirana zbog upitivanja slovenskog suca u proces. Inače, održani predsjednički izbori su peti od nezavisnosti Slovenije. Prije Pirc Musar i Boruta Pahura, državu na sunčanoj strani Alpa vodili su MILAN KUČAN, JANEZ DRNOVŠEK i DANILO TÜRK.

■ Jerko Bakotin

Predsjednica u Ljubljani

DRUGOM krugu predsjedničkih izbora održanih u Sloveniji u nedjelju, 13. studenog, pobijedila je neovisna kandidatkinja NATAŠA PIRC MUŠAR. Bivša novinarka i odvjetnica osvojila je približno 54 posto glasova, uglavnom lijevih

Za Beograd nema zime

Dok ministri u Vladi Srbije ističu da se s teškim vremenima Srbija nosi bolje nego neke razvijenije zemlje, Fiskalni savjet izračunao je da cijena koju će porezni obveznici platiti za ‘budžetsko prevazilaženje posledica krize’ nije baš mala

NOVA srpska ministrica energetike DUBRAVKA ĐEDOVIĆ na početku svog mandata nastoji smirujuće djelovati na naelektriziranu energetsku scenu Srbije. Nakon što je obišla termoelektrane u Obrenovcu i Kolubari koje proizvode dvije trećine struje potrebne srpskim građanima i privredni, ponovila je ono što se u Srbiji već odavno zna: da su ‘ta postrojenja stara više od 30 i 50 godina, da su određena održavanja urađena i da treba nova da se planiraju kako bi se radni vek tih postrojenja produžavao dok se ne izgradi dovoljno hidrokapaciteta da može još više obnovljivih izvora energije da se uključi u mrežu’. Međutim, odmah je dodala da je to sve ‘dugotrajan proces. Ono što država radi i što je vlada odobrila, to je da se hitno nabave sredstva, oprema, sve ono što je neophodno da bi sistemi mogli da rade adekvatno, da bi mogli na njih da se oslonimo pre svega u mesecima koji dolaze i da se pripremimo bolje i za narednu zimu jer mislimo da će cene energetika nastaviti da budu visoke i naredne godine’. Ukratko, u ovom trenutku najvažnije je preživjeti zimu i energetsku krizu koja se na krilima rata u Ukrajini kao pandemija širi Europom i svijetom.

Osim s manjom struje, Srbija se suočava i s problemom nabave dovoljnih količina pli-

na i nafte koje, za razliku od struje, gotovo u cijelosti uvozi. No Đedović tvrdi da u ovom trenutku Srbija neće imati većih problema s nestaćama plina i nafte jer su ‘skladišta u Mađarskoj i Banatskom dvoru puna’. Podsetila je i na to da je završen Balkanski tok te da se ‘radi na završetku interkonekcija sa susednim zemljama, pre svega sa Bugarskom, što će biti završeno u trećem kvartalu sledeće godine’. Slično je i s rezervama mazuta (trenutno je uskladišteno 32.000 tona), a Đedović kaže i da Srbija sveukupno ima ‘oko milion tona uglja na deponijama’. ‘Treba nam više i zato radimo i na obezbeđivanju uglja iz uvoza’, dodala je.

Srpske vlasti pod kontrolom drže i cijenu benzina, a ministrica energetike pojašnjava da na tjednom nivou prate dešavanja: ‘U interesu je da pratimo onoliko koliko imamo zaliha, proizvodnje i da onda imamo jedan dobar odnos i da potrošači budu zaštićeni.’ Kako je Naftna industrija Srbije (NIS) u većinskom ruskom vlasništvu, ministrica Đedović ne krije da je ‘promena u vlasničkoj strukturi tog preduzeća veoma važno strateško pitanje’ i da se ‘za sada razmišlja o određenim opcijama, ali da su to sve odluke koje moraju da budu dobro promišljene, pripremljene i razmatrane, da zavise od velikog broja faktora i da se sigurno neće donositi preko noći’. Na kraju

podvlači crtlu: ‘Ono što je za nas bitno, to je da smo obezbedili da posle 5. decembra imamo alternativne izvore što se nafte tiče i da ćemo se s njima nesmetano snabdevati sa drugih tržista.’ Pritom je podsjetila da je ‘Rusija samo u određenoj meri učestvovala u snabdevanju naftom kroz naftovod Janaf’.

Tvrđne i poruke ministricе Dubravke Đedović ukazuju na to da je vlada ANE BRNABIĆ u tehničkom mandatu intenzivno pripremala zemlju za zimu koja dolazi. O tome svjedoči i rebalans ovogodišnjeg budžeta koji je srpski parlament usvojio prošloga tjedna. Analizirajući predloženi rebalans budžeta, Fiskalni savjet Srbije naglasio je da su njegove osnovne karakteristike povećanje budžetskog deficitia s planiranim tri na četiri posto BDP-a te ‘neuobičajeno velike promene i na strani javnih prihoda i na strani javnih rashoda’. Prihodi su povećani za čak 1,6 milijardi evra, a rashodi još više – za 2,3 milijarde evra, pa će minus u državnoj blagajni do kraja godine umjesto planiranih 1,7 milijardi poskočiti na 2,4 milijarde evra. Fiskalni savjet konstatira da su ‘tri glavna razloga zbog kog se predloženi rebalans toliko razlikuje od inicijalnog budžeta. Prvi je snažno ubrzanje inflacije koje najvećim delom stoji iza povećanja javnih prihoda. Budžet je izrađen s pretpostavkom da će prosečna inflacija u 2022. biti 3,7 odsto, a umesto toga iznosiće 12 odsto. Drugi je unošenje u budžet velikog broja rashodnih politika koje nisu bile prvobitno planirane. Za većinu ovih izdataka to je sad samo formalnost pošto su već sprovedene ili se sprovode (ispłata dva puta po 100 evra za mlade, povećanje pomoći za prvo, drugo i treće dete, turistički vaučeri i drugo). Treća i pojedinačno najveća promena u rebalansu je finansiranje ogromnih gubitaka javnih preduzeća iz energetskog sektora (Srbijaga i EPS). U budžet je direktno uključeno oko 1,3 milijarde evra sredstava za ove namene, stvarni troškovi države još su veći jer se realizuju i izdavanjem garancija na njihovo zaduživanje. Srbijaga se na proleće zadužio za 200 miliona evra uz garanciju države, a rebalansom je otvorena mogućnost da se do kraja godine omogući još 650 miliona evra sličnih garancija. Dosadašnja praksa bila je da ovakve kredite na kraju vraća država tako da se i to može s pravom dodati na budžet-

ski trošak javnih preduzeća iz energetskog sektora’.

Članovi Fiskalnog savjeta Srbije zaključuju da ‘nema velikih izdataka za Srbijagas i EPS, budžet Srbije bi u 2022. imao deficit koji bi bio manji od dva odsto BDP-a. Takav rezultat bi se – uz sve zamerke na pojedine ekonomski politike i na već uobičajeni manjak transparentnosti – mogao u načelu oceniti povoljno. Međutim, ogromni gubici Srbijaga i EPS-a doveli su do toga da se deficit države rebalansom povećava na skoro četiri odsto BDP-a (a na to bi trebalo dodati i troškove usled izdavanja državnih garancija). Dakle, ove godine budžetski trošak usled gubitka javnih preduzeća iz energetskog sektora (uključujući garancije) iznosi oko 1,5 milijadi evra. Pritom, mogao bi biti još veći ako se do kraja godine odobri još neka državna garancija’. Inače, Fiskalni savjet konstatira da ‘kad se izuzmu troškovi za energetska javna preduzeća (koji su i dalje u dobroj meri nepoznana) preostali deo budžeta planiran je kredibilno. Projekcija javnih prihoda i rashoda (bez energetika) u rebalansu projektovani su objektivno’. Među dobrim stranama rebalansa budžeta Fiskalni savjet posebno ističe činjenicu da ‘detaljnija analiza pokazuje da se rebalansom zadržava visok iznos kapitalnih ulaganja države, kakav je približno bio planiran i prvobitnim budžetom. Na nivou čitave države (u što je uključena i procena za lokalnu samoupravu) očekujemo da izdvajanja za javne investicije iznose visokih 7,5 odsto BDP-a (oko 4,5 milijardi evra). Od toga oko 0,5 odsto BDP-a je povećanje robnih rezervi (što knjigovodstveno ulazi u investicije), a oko jedan odsto BDP-a ide na opremanje vojske i policije. Ono što predstavlja ‘prave’ javne investicije, koje su po definiciji ekonomski najkvalitetniji vid javne potrošnje, dakle, iznosi oko šest odsto BDP-a. To je vrlo dobar rezultat, naročito u uslovima usporavanja privredne aktivnosti. Ipak i ovde važe preporuke Fiskalnog saveta koje smo iznosili u prethodnim izvještajima – da je potrebno detaljnije prikazati na koje projekte se tačno troše ova sredstva, kako su oni odabrani (i uopšte kako se biraju prioriteti države za investiciona ulaganja), pokazati analizu troškova i koristi odabranih projekata i drugo’.

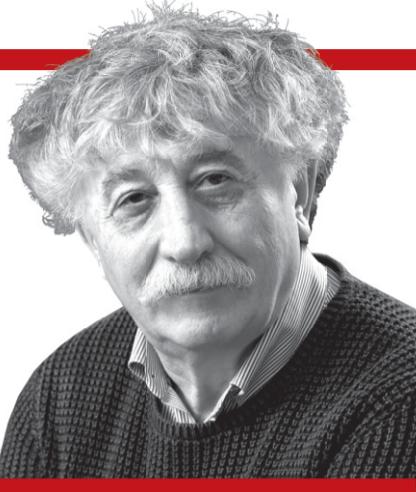
Obrazlažući predloženi rebalans budžeta u parlamentu, ministar financija SINIŠA MALI istaknuo je da je njegov glavni cilj ‘prevazilaženje posledica krize i pomoći građanima’. Prije nego što je pozvao zastupnike da usvoje predloženi rebalans, pohvalio se da je ‘Srbija ostala stabilna i jaka uprkos najvećoj krizi u svetu koja traje već tri godine, očuvali smo rast, nastavili investicije, uspeli da se nijedan projekat ne zaustavi’. Dodao je i da je ‘Srbija odgovorila na sve izazove u prethodnom periodu, izgrađene su tri kovid bolnice za šest meseci u pandemiji, dok je pomoći privredi i građanima, kroz tri paketa podrške, iznosila skoro devet milijardi evra. To je sve država uradila da ublaži posledice pandemije na koju su se nadovezali problemi u lancima snabdevanja, nikada veća energetska kriza, konflikt u Ukrajini, inflacija, recesija razvijenijih zemalja, rekordne cene struje, gasa’. Unatoč svim pošastima koje je nabrojao, saslušavajući je poručio: ‘Živimo u teškim i izazovnim vremenima, ali se Srbija u ovom trenutku nosi bolje i snažnije odgovara nego razvijenije zemlje’.

Fiskalni savjet Srbije izračunao je pak da cijena koju će srpski porezni obveznici platiti za ‘budžetsko prevazilaženje posledica krize i pomoći građanima’ nije baš mala, a mogla bi biti i puno veća ako se u budžetu uskoro ne začepi crne rupe koje već godinama halapljivo gutaju velike iznose javnog novca, pa i onda kad se građani i privreda štite od naglog poskupljenja cijena struje, grijanja, benzina, hrane... ■

Nova srpska ministrica energetike – Dubravka Đedović (Foto: YouTube/Screenshot)

Njih tri

PIŠE Sinan Gudžević

Vešovićev prozimetar je živo meso sjećanja na majku i suprugu, i sjećanja na ratno djetinjstvo kćerke, 'djeteta čekanog deset godina'. Čita se u dahu i ostavlja bez daha. Knjiga je iskrena pohvala ženama, mučenicama koje muški svojim nerazumom svakojako zlostavlju i izlažu opasnostima

USARAJEVU, na groblju Sveti Josip, grob je GORDANE VEŠOVIĆ, djevojačko MIKULIĆ. U taj je grob Gordana spuštena 8. marta 2016., tri dana nakon smrti. Taj će grob, ako se događaji ne okrenu protiv očekivanja, biti i grob pjesnika MARKA VEŠOVIĆA, muža Gordanina. Marko je odavno dao da se na grobnom mramoru ukleše i njegovo ime. Tako, Marko Vešović redovno ide i na svoj grob. Za to što je taj grob gdje jeste, zasluzna su dva čovjeka: BORO KONTIĆ i IZET EĆO. Ećo je upravnik groblja Vlakovo, a na molbu Kontićevu učinio je da Gordana bude ukopana bliže, na Koševu, a ne na dalekom Vlakovu, kako je trebalo da bude. 'Da su mi je odnijeli na Vlakovo, to bi bilo isto kao da su mi je oteli', kaže Marko.

Marko Vešović je prije šest godina objavio knjigu pjesama i proznih zapisa s naslovom 'Njih tri'. Te tri su najvažnije tri žene u životu Marka Vešovića, svaka od njih ima po dio knjige: u prvom dijelu je to majka DARINKA, u završnom je Markova kćerka IVANA, a u sredini je supruga Gordana. Prvi i treći dio knjige čine samo stihovi, a drugi, triput obimniji nego prvi i treći zajedno, čine proza i stihovi. Knjigu je objavila izdavačka kuća Buybook, više se ne može nabaviti, rasprodana je. Molimo izdavača da knjigu opet objavi.

Knjiga nije prevedena ni na jedan jezik, a evo će i sedma godina od njenog objavljenja. To nije stvar čudna malo, već dosta. Jer je bosanski rat nekolicini pisaca i pomogao da u svijetu načine književno ime. To je, za one najbolje, slava zaslужena, i pravično je što je tako. Ali nije pravično što je Marko Vešović, najplodniji i najdublji pjesnik i pripovjedač i o ratu i oko rata, ostao izvan te spisateljske zajednice. Putevi slave često su sakriveni za najbolje, na stranu što su vezani sa 'vezama' i sa imanjem sreće. Marko Vešović nije nikad imao jake veze, a nije bio ni neki miljenik sreće. Usto je okolnosti za svoju književnu slavu otežavao na način koji bi, danas kad je sve projekt, mogao biti dobra tema za istraživački projekt. Vešović je, među nečasnim ljudima u nečasnim okolnostima, igrao na kartu časti, no su ga nečasni, sve u svemu, nadgornjali. Odbijao je književne nagrade koje su prije njega dobivali pisci zlotvorili ili zločinci. Vešović se od nečasnih uvijek razlikovao, nije htio da im sliči ni po nagradama. Spletkari, književni navodnjivači i razvodnjivači, književne prevodilačke agencije, jarani i jaralice, to je u književnim poslima svuda jače od ustrajavanja da se bude častan.

Da je Vešović imao sreće, njegova bi knjiga bila na vrhu čitanosti u području jezika na kojem je napisana. Iako njen izdavač ima ispostavu i u Zagrebu, ona je u Hrvatskoj nepoznata.

Knjiga o trima ženama Vešovićeva života, ovakva kakva je, nastala je spletom sretnih okolnosti. Za to zaslugu ima spomenuta izdavačka kuća čudna imena Buybook (jer bajbuk, i bajbuk(h)ana znače 'zatvor'). Pisac GORAN SAMARDŽIĆ, jedan od vlasnika izdavačke kuće ispričao mi je kako je došlo da se 'Njih tri' objave. Njega je, dakle, iz Beograda zvao jedan pisac, kako naklonjen Vešoviću, i kazao mu je kako je čuo da Marko, nakon smrti supruge Gordane, hoće da sebe iscrpi gladovanjem i pušenjem. I kako je već počeo s iscrpljivanjem: svaki dan ide na Gordanin grob, ne jede ništa, puši mnogo. Samardžić je odmah telefonirao pjesniku i profesoru poezije Vešoviću i kazao mu: 'Profesore, znam

Gordana Vešović, rođena Mikulić (1949–2016). Fotografiju iz knjige 'Njih tri' načinio Boro Kontić

da je Gordana bila vaš vazduh i voda i svjetlost i tlo. Vi se njoj nećete odužiti tako što ćete nestati nego tako što ćete ostati. Tako što ćete živjeti i sačuvati Gordanu od zaborava svojim pripovijedanjem i stihovima.' Vešović nije bio mnogo razgovorljiv, saslušao je Samardžića, i škrto mu kazao: 'Gorane, čućemo se!'

Knjiga 'Njih tri' mogla bi se nazvati i prozimetrom: to je ona hibridna vrsta u kojoj se miješa stih sa prozom, počinje negdje sa HELIODOROM, a primjenjivali su je mnogi, PETRONIJE, DANTE, SANNAZARO, CERVANTES, GOETHE, a ima je čak i u Kini i u Mongoliji.

VEŠOVIĆEV prozimetar je živo meso sjećanja na majku i suprugu, i sjećanja na ratno djetinjstvo kćerke, 'djeteta čekanog deset godina'. Čita se u dahu i ostavlja bez daha. Knjiga je, kao i golem dio Vešovićeva pjesničkog djela, iskrena pohvala ženama, mučenicama koje muški svojim nerazumom svakojako zlostavlju i izlažu opasnostima. Knjiga nježnosti i kajanja za uskraćivanje lijepih trenutaka. Vešovićeve pjesme i ispovijesti o Gordani jedinstven su canzoniere, a mjestimično su čak amor cortese mrtvoj dragoj. Velika pjesnikova ispovijest puna tišenja što je svojim noćnim pisanjem trošio vrijeme koje je mogao provoditi sa svojom dragom, što joj nije vratio barem mrvu od onoga što joj je godinama uskraćivao: 'i mada nikad neće zgasnuti moja ljubav za poeziju i za Gordanu, žeže me kao bič misao da sam se mnogo više davao prvoj nego potonjoj i da joj je to skratilo vijek'. Ispovijeda i što je nije štitio kad su je neki njegovi prijatelji, a bogme i njegova najbliža rodbina, znali uvrijediti. Oni su to činili, jer im se moglo, jer su znali da neće biti kažnjeni, a on je preko uvreda prelazio, ne zato što ih nije prepoznavao, već zato što je na uvrede naviknut od djetinjstva, dijete i beovca, ubijenog u Zakića potoku, Marko, 'koga je kao kopile izdajničko, do njegove osamnaeste godine, u Crnoj Gori vrijeđao i povređivao ko je htio, kad je htio, koliko je htio'.

Knjiga je i veličanstveno priznavanje vlastite nespretnosti i nesnalaženja. Primjeri su nezaboravni. U djetinjstvu, kad se poro-

dica spremala za prenošenje očevih kostiju, neko je predložio da nešto tu obavi i Marko. A Markova majka Darinka je podigla glas: 'Koji Marko? On ne bi umio nači ni zemlje na oranju.' (Oranje ovdje nije radnja, već 'uzorana njiva'.) Taj isti Marko, kome se za život valja bojati u svakoj situaciji, izgradio se u nedostizna majstora jezika za koga se odavno, kao za malo koga, može kazati da može izraziti sve što poželi. Početak te izgradnje je u majke Darinke, koja je bila 'ženska banica' i koja '...se od fraza sastojala golih./ I to od sveta ne treba da krijem.' Tom je jeziku i toj banici sin Marko svojim stihovima i pripovijedanjem (tu i tamo miješajući i jekavicu s ekavicom) podigao spomenik trajniji od tuča. Darinka je stožer pjesnikova svijeta, a Gordana je duša. Darinka, majka desetoro djece, Marko je deveto: *Ostala kao Sijerma sama/ Desetoro djece rodila/ A danas priča sa radiom/ I njeni dani niotkuda/ Teku unigđe i isti svi su/ Ko čaše u servisu.*

Od pjesama Gordani neka ovdje, kad ne mogu sve da stanu, bude barem ona s naslovom 'Dva mrenja'.

*Jednom, sve će moje pjesme se u kutke
Mračne razmiljeti. Da preminu šutke.*

*I to još će jedan moj da bude grijeh:
Sa njima će mila još jednom da mrije.*

*No nova misao vodi me u sreću:
Sa voljenom skupa drugi put mrijeću*

*I u ništavilu šumoriće tmono
Baukida lipa s hrastom Filemonom.*

Spomenik trajniji od tuča ovom knjigom Marko Vešović načinio je i iskrenosti. Iskrenost je jedna od prvih žrtava u svakom ratu, bila je i u bosanskom. Iskrenost nikada neće ući u zakone. U Njemačkoj je, poslije Drugog svjetskog rata u ustav ušlo dostojanstvo čovjekovo, u prvu njegovu odredbu, ono je neprikosnoveno, *unantastbar*. Kad se čita Vešović, pomišlja se na nešto što neće biti i što nema da može: na ustav koji bi obavezivao čovjeka na iskrenost, a neiskrenost bivala kažnjavana po zakonu o iskrenosti. ■

DRAGANA MLADEXNOVIĆ

Patrijarhalne šeme su svuda oko nas

Iako je načinjena od svedočenja s poet-
skim intervencijama, zbirka 'Femicid'
je zapravo pesnički kroki nasilja nad žena-
ma. To su situacije ili scene koje svako od
nas prepoznaće iz života ili iz medija, one
su zapravo samo skice, ali često otkriva-
ju ceo prizor. Pored toga, važan segment
predstavlja traganje za korenom femicida
i rodno zasnovanog nasilja u jeziku

OPUS DRAGANE MLADEXNOVIĆ, pjesnikinja i autorice knjiga za djecu koja živi u Pančevu, predstavlja jedno od najvažnijih sjećašta sistematičnog rastvaranja jezika i prokazivanja društvenih odnosa moći – ponajprije patrijarhata – u regionalnoj književnosti. Štoviše, ključno je i neobično uspjelo obilježe njenog pješništva upravo rad s jezikom kao područjem odnosa moći, kao povijesnim spremnikom opresije. Mladenović pomno obrađuje ukupnost vlastite jezične i književne baštine, ali i nemilu zbiljsku gradu nasilja nad ženama – od narodnih poslovica, preko bajki, rječnika i zakona, pa do SMS poruka srpskih moćnika, seksualnih predatora poput zloglasnog bivšeg predsjednika Općine Brus MI-LUTINA JELIČIĆA JUTKE. Ta sveobuhvatnost dojmljivo je realizirana u njenim zbirkama koje, premda nevelikog formata, posjeduju uočljivu formalnu širinu, pa tako u njima možemo pronaći i krajnje jezgrovite pjesničke oblike i poeme, dok o nekimamo možemo

uvjetno govoriti kao o poetskim romanima. U tom je smislu posebno vrijedna neformalna trilogija koju tvore njene zbirke 'Tvornica' (2006.), 'Omot spisa' (2008.) i 'Rodbina' (2010.). U njoj Mladenović tematizira formalna iskustva i koordinate jugoslavenskog prostora i njegove kompleksne nacionalno-nadnacionalne dinamike – socijalizam, nacionalnu mitologiju, tranziciju, kapitalizam, rat – pritom ukazujući na sve slojeve normalizacije patrijarhata, na dubinsku utemeljenost naše kulture u patrijarhalnom nasilju. U najnovijoj zbirci 'Femicid i druge pesme' (2020.) Mladenović kondenzira svoje pjesničko suočavanje s nasiljem nad ženama, koju sistemske razlaže kroz devet cjelina posvećenih temama od narodnih poslovica, preko stvarnih slučajeva femicida, pa do društvenog odnosa prema žrtvama i, u konačnici, kapitalističkog nasilja nad radnicama. Zastrahujuće teme kojima se Mladenović bavi u ovoj, ali i drugim svojim zbirkama, postale su nažalost samo izraženje tijekom dviju godina od njenog objavljivanja. Zbog

pandemijske pauze, Mladenović je 'Femicid i druge pesme' publici u Hrvatskoj predstavila tek ove godine na sajmu Interliber, u sklopu programa 'Srbija u fokusu'. Tim smo povodom s njom razgovarali o novoj zbirci, recepciji angažirane književnosti, pjesničkom pristupu ovakvim temama, kao i aktualnim izazovima borbe protiv mizoginije i patrijarhata.

Od objave vaše zbirke 'Femicid i druge pesme' prošle su dvije pandemijske godine koje su donijele novu regresiju u pogledu nasilja nad ženama, a redom čitamo i da se svakodnevni teret pandemije na brojne načine teže odrazio na žene. Kako vidite vlastitu zbirku u odnosu na društvenu stvarnost dvije godine kasnije i kakva je bila njena recepcija u ovom razdoblju?

Nažalost, nasilje nad ženama i femicid su uvek aktuelne teme, i u pandemiji, i u ratu, i u miru. Zahvaljujući nevladinom sektoru mi sada možemo da ispratimo trendove i ima-

mo neku predstavu koliko žena strada na godišnjem nivou u Srbiji. To, nažalost, ne utiče previše na preventivne radnje. Na potezu su, kao i godinama unazad – institucije! Što se same zbirke tiče, čini mi se da u tom pogledu ona ništa bitno nije promenila, osim što su mnoge žene do kojih je stigla u njoj možda našle utehu, a neke čak i ohrabrenje. Nadam se da sam uspela da im pošaljem poruku da nisu jedine ni same i da nisu krive zbog toga što im se dešava.

Bajke i poslovice

U širem smislu, kako književna kritika reagira na književnost koja otvara teme poput onih koje otvaraju vaše zbirke? Koga biste izdvajili kao pozitivne i negativne primjere?

Pored toga što sam se bavila fenomenom femicida, pisala sam i poeziju o drugim bolnim temama, kao što je, recimo, mržnja prema manjinama, malim verskim zajednicama, LGBT populaciji i tako dalje – u zbirci 'Slova ljubve', ili i o problemu skrivanja ratnih osuđenika nakon rata u bivšoj Jugoslaviji, i to u vreme kada je ta tema bila veoma aktuelna u Srbiji – u 'Rodbini'. Ako se izuzmu književni kritičari koji su na sličnom ideološkom i vrednosnom stajalištu kao ja, ili žiri koji je 'Femicidu' dodelio značajnu nagradu 'Dušan Vasiljev', čini mi se, posle svega, da su sve te zbirke dočekane sa više tišine nego što im je pripadalo ili pripada. Opet, možda je krivica delom i moja, jer se nisam previše bavila promocijom, sve s mislju da je od mene dovoljno što sam to napisala i odazivala se pozivima da učestvujem u književnim večerima ili da dam izjavu ili intervju za medije.

Reći da 'Femicid i druge pesme' tematizira patrijarhalno nasilje je, naravno, ključno, ali time ne iscrpljujemo njenu specifičnu slojevitost. Da budem krajnje banalan, s razlogom niste napisali ni novinarski tekst, ni sociološku analizu, nego pjesničku zbirku. Koja je specifična potentnost pjesničkog diskursa na ovom tematskom terenu u odnosu na druge mode pisanja?

Iako je načinjena od svedočenja s poetiskim intervencijama, zbirka 'Femicid' je zapravo pesnički kroki nasilja nad ženama. To su situacije ili scene koje svako od nas prepoznaće iz života ili iz medija, one su zapravo samo skice, ali često otkrivaju ceo prizor. Pored toga, važan segment predstavlja traganje za korenom femicida i rodno zasnovanog nasilja u jeziku, tradiciji, usmenom stvaralaštву. Patrijarhalne šeme su svuda oko nas, one nam se serviraju na svakom koraku i zaista je otrežnujuće kada shvatite koliko toga ima i gde se sve može naći. Na primer, pre nego što sam počela da pišem tu knjigu, ja, koja sam odrasla na bajkama i koja sam se na fakultetu bavila bajkama kao umetničkim tvorevinama, prvi put sam ih pročitala iz drugog ugla i uvidela da je dobra žena u bajkama ona koja je mrtva, opredmećena, stara ili je mitološko biće, dok imate čitav spektar zlih žena, babuskeru, veštice, matorih devojčura... U tom ključu sam čitala i neke druge usmene tvorevine, a najsimbatičnije su mi bile poslovice, koje divno oslikavaju poželjni položaj žene, a tako su pamtljive, da se čak i danas neke od njih mogu čuti u svakodnevnoj komunikaciji – na primer, ona: budi dobra da ne budeš modra.

Ova zbirka u strukturnom smislu, dakako, nije tek 'Femicid i druge pesme', štoviše ona posjeduje nešto što bismo gotovo

mogli nazvati romanesknošću, u smislu da svoj fenomen na neki način nastoji sistemski obuhvatiti, što je naznačila i autorica pogovora Stanislava Barać. U

Što se same zbirke tiče, čini mi se da ona ništa bitno nije promenila, osim što su mnoge žene do kojih je stigla u njoj možda našle utehu, a neke čak i ohra-brenje. Nadam se da sam uspela da im pošaljem poruku da nisu jedine ni same

nekim drugim zbirkama, poput 'Rodbine', romanesknost evocirate na nekoj drugoj, narativnoj razini, ili pak posežete za dugim formama poput poeme, kao u 'Omotu spisa'. Možete li pojasniti takve strukturne i žanrovske izvore?

STANISLAVA BARAĆ je u pogovoru napravila fenomenalni luk od zbirke 'Tvornica', koja nije moja prva knjiga, ali jeste prva u novom pristupu pisanju, do poslednjeg, fabričkog ciklusa 'Jura' u zbirci 'Femicid'. Ono što je bilo razgradnja jedne države, u poslednjoj zbirci vodi ka dehumanizaciji i robotizaciji jednog ženskog lika, pošto njene noge, nakon deset sati motanja kablova, postaju nogare. Po nekom mom osećaju, 'Femicid' je ipak skupina tematskih logički povezanih ciklusa, dok zbirka 'Rodbina' zaista poseduje romanesknu strukturu, u kojoj se lik ratnog zločinca pojavljuje u sva tri ciklusa. 'Omot spisa', zbirka napravljena ukrštanjem različitih, nespovijivih, krajnje nepoetskih spisa, bila je zapravo sjajna vežba za kreiranje mog pesničkog stila. Jer, dok sam je pre mnogo godina pisala, činilo mi se da će moći sve ukoliko mi podje za rukom da spojim ustav i utopiju, stare zapise o dečjim igrama i 'Mein Kampf', zakon o javnom beležništvu i pisanje poezije, komercijalne oglase i emocije.

Nažalost, nasilje nad ženama i femicid su uvek aktuelne teme
(Foto: Goran Nikolić)

Poezija za tinejdžerke

Upravo je to rastvaranje različitih vrsta diskursa, od pravnog jezika do narodnog pjesništva, upečatljivo obilježe vašeg pjesništva. Sam jezik mizoginije i patrijarhata poprima nove oblike u internetskoj kulturi foruma i memova. Što Vam je iz pozicije nekog tko se toliko pomno bavi mehanikom diskursa 'interesantno' u novim oblicima mizoginije užgajanim među virtualnim zajednicama?

Vrlo zanimljivo pitanje. Dok sam pisala 'Slova ljubve', dakle poeziju o mržnji, forumi su mi bili posebno važni. Mržnje ima svuda, ali ljudi je najiskrenije ispoljavaju kada su zaštićeni i skriveni iza ekrana i monitora. Zahvaljujući njima, tim ljudima-forumima, nisam moral da kopam duboko da bih došla do materijala – dovoljno je bilo pokupiti ga. Nije suviše različito ni kada govorimo o mizoginiji. U zbirci sam za reakcije na femicid otvorila poseban ciklus

Stalno zaboravljamo jednostavnu činjenicu da jezik zapravo oblikuje svet u kom živimo. Uopšte me, stoga, ne čudi što je tako jako protivljenje stručne javnosti, u kojoj su, naravno, brojniji i glasniji muškarci, da se uvede rodno osetljiv jezik

– 'Odjeke'. To su svi oni neverovatni primjeri omalovažavanja silovanja i ubijanja žrtava po drugi put.

U pjesmi 'Biti monarch' iz 'Femicida i drugih pesama' specifično se bavite praksom u srpskom jeziku da se određena zanimanja i uloge koriste isključivo u muškom ili ženskom obliku, neovisno o tome referiramo li se na muškarca ili na ženu, na način koji odražava patrijarhalne hijerarhije. Još jedan oblik rodno utemeljenog jezičnog nasilja koji mi pada na pamet je misgendering transrodnih osoba. Problematiziranje jezičnog nasilja često se diskvalificira kao sporedno, isuviše 'woke' i slično. Kako vi razumijete njegovu važnost i štetnost?

Stalno zaboravljamo jednostavnu činjenicu da jezik zapravo oblikuje svet u kom živimo. Uopšte me, stoga, ne čudi što je tako jako protivljenje stručne javnosti, u kojoj su, naravno, brojniji i glasniji muškarci, da se uvede rodno osetljiv jezik. Razumem argumentaciju da to pravi izvesnu jezičku zbrku, ali ona se može premostiti ukoliko postoji dobra volja. Najviše me zapravo nerviraju ismevanja koja plasiraju jezički čistunci zbog pojedinih rešenja za imenice koje se odnose na neka zanimanja, koja valjda mogu da obavljaju samo muškarci, poput, recimo, dramaturškinje ili inženjerke. Jeste, zvuči pomalo rogobatno kada ih čujete prvi put, drugi put onako, a svaki naredni jednako (ne)prijatno kao dramaturg ili inženjer.

Oprostite mi što ču u ovom pitanju krenuti od jednog osobnog iskustva. Naime, prije par tjedana sam održao radionicu o medijima u jednoj zagrebačkoj srednjoj školi. Od dvanaestak polaznika, praktički su svi duboko internalizirali stavove koje možemo nazvati krajnje mizoginima i patrijarhalnima, dok im figure poput Andrew Tatea predstavljaju neprkosnovene idole. Kao autorica koja piše i za djecu, što biste rekli, kako pristupiti toj bitci za naše klince koju gubimo, a da možda nismo ni svjesni dugoročnih posljedica?

Već dugo razmišljam o zbirci poezije za tinejdžerke, koja bi mogla da otvorí sve te problematične teme koje ste pomenuli, ali i mnogo više. Još uvek je ona na nivou ideje, napisala sam tek nekoliko pesama, ali čini mi se da je nešto tako veoma potrebno. ■

KULT URNI ŠTAB

gleđajte
na YouTube
kanalu Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što drugi
ne žele vidjeti

Ni na Istok, ni na Zapad

Dva jazz koncerta, dvije posve različite priče – razvikana Jazz/Takes Super Group odradila je 7. studenog u Tvornici Kulture klasičnu tezgu, a Kayhan Kalhor i Erdal Erzincan, iranski guslar i turski sazlija, odsvirali su dva dana kasnije u Kazalištu Kerempuh koncert kakav Zagreb nije čuo

NA ovogodišnji Zagreb Jazz Festival doveo je njegov uporni i, izgleda, nesalomivi organizator i promotor DRAŽEN KOKANOVIĆ dvije potpuno suprotne muzičke pojave – jedan kvartet, kao najatraktivnije ime festivala, i jedan duo, za koji je malo tko znao. Oba koncerta mogu se i štovati trebaju slušati i čitati na dva načina ili nivoa. Prva razina je, što drugo, sama muzika – druga je metaforička, koja govori nešto o dva shvaćanja i koncepta sviranja i, šire, o stanju muzike danas na dva kraja svijeta. A možda čak i nešto o samoj suštini dvaju različitih, suprotstavljenih kultura.

Prvi koncert i bend najviše su se čekali: istinska ‘supergrupa’, starim terminom za manji orkestar sastavljen redom od slavnih članova, baš kako se i sama grupa samosvjesno zakilila takvim imenom – ‘Jazz/Takes Super Group’. Od četvorice članova, trojica su nesumnjive instrumentalističke vedete jazza i suvremene pop-muzike. Šira publika došla je ponajviše da vidi DARRYL JONESA, jasno, basista koji prošlih trideset godina svira s Rolling Stonesima – iako se, *nota bene*, crni detroitski svirač nikad s njima ne slika na promo fotografijama – a istini za volju, nekima od nas, važnijeg kao nekadašnjeg jazz-wunderkinda koga smo davne 1986. gledali uz MILESA u Beogradu. Druga ritmička i solistička kičma benda, bubnjar je HARVEY MASON, uvaženo veteransko ime, ‘all-round’ muzičar sa bezbroj ploča, od jazza do najpoznatijih pop-hitova i, kako bi se reklo, *musician’s musician*. Uz njih BILL EVANS, tenor i sopran saksofonist, imenjak klasičnog jazz pijanista, s počecima također kod Milesa prije četrdeset-plus godina. I na kraju Danac NIELS LAN DOKY, pijanist i pokretač ovog, što bi naši narodnjaci rekli, ‘projekta’. A da se doda još navlake za širu publiku, turneja je zamišljena da se uz poneki jazz original sviraju i – pazi sad – obrade recenčnih rokenrol klasika, u potezu od Nirvane (neprolazne fascinacije najrazličitijih muzikanata), preko grunge-ispisnika Soundgarde, do pop-hitova, s varirajućim repertoarom od koncerta do koncerta.

Kad je četvorka krenula u Zagrebu i kad smo dočekali da čujemo taj trajno željeni i

ovde deficitarni američki *groove* o kojem se kod muzičara u Evropi pričaju bajke, vidjelo se brzo kamo sve ide. Umjesto da, kako bi DUŠKO GOJKOVIĆ rekao, ‘zapale’ neko ozbiljno *swingovanje*, ovo je prije bilo ‘hladno paljenje’. Harvey Mason, bubenar savršenog sounda na pločama, opasni ‘gruber’, zvučao je nezainteresirano, a bubanj mu je bio mutan, isto kao i Jonesova bas gitara. Moguće do tonca, a možda i do sale – kako god, kvarilo je. A čim su odmah potom ušli u COBAINOVU ‘Smells Like Teen Spirit’, uočio se sav problem i benda i pristupa. Između rokenrola i jazz-a postoji, naime, nepremostiv nesporazum od početka. Milijun puta su se – još od ELLINGTONA – jazzeri okušavali u ‘inferiornom’ mlađem i svedenom žanru koji je zaludio svijet, u stilu kojem su se osjećali superiornima. To se vidjelo i ovdje, te večeri u Zagrebu. Jones, bez obzira na Stonese i, frapantno, na iskustvo Milesovog najdelikatnijeg sviranja pop-pjesama, izgleda kao da je sve to zaboravio. Obrane Nirvane i Soundgardena koje su ovom *ad hoc* bendu vjerojatno i harmonski nešto zanimljivije, ispalje su loše, kao u nekoj zabuni svirane.

Ali zašto bend promašuje i čiste pop-pjesme? SEALOVA ‘Kiss from the Rose’, po sebi već na točki između intrigantne kompozicije i ljige, zvučala je u temi Evansovog soprano-saksofona kao muzika za liftove. Zašto dakle ni ‘ljuti rokenrol’ (BORA Đ.), ni pop za narodne mase ne zvuče dobro večeras? Što ih ovakvi svjetski ‘kitovi’ sviraju tako prazno?

Sviraju ih tako jer ih izgleda ne razumiju (?!), eto zašto, ravnodušni na jednoj dubljoj ravni, što je stari kompleks akademskih muzičara i instrumentalističkih virtuoza. Većina ovih pjesama ima relativno bazičnu formu kakvu svirači toga kalibra mogu odsvirati i hipotetički napisati dok spavaju – muzički, to jest, jer tekstove, u čemu je ključ, jazzeri fatalnom greškom ne slušaju. A opet – kakav je to đavo u tim pjesmama pa unatoč ‘jednostavnosti’ najbolje od njih djeluju svaki put kao da su došle iz ‘tankog zraka’, što reče Bard, kao da su nastale prvi puta i ni iz čega u svojoj zavodljivosti i šarmu? I kako to da ih baš oni, virtuozi što su pisali i svirali najkompleksnije

Kayhan Kalhor i Erdal Erzincan
(Foto: Zagreb Jazz Festival)

fusion kompozicije, nikada ne bi bili u stanju napisati? Ne zbog forme, nego što ne znaju udahnuti onaj duh nečega neuvhvatljivog po čemu pjesme nastaju, a svijet poslije po njima živi svakodnevno svoje živote. Iz te averzije i privlačnosti u jednom, mogu se napraviti čuda kod pametnih svirača. Kod ovih što su došli neki dan, zbog ignoriranja genija koji se nalazi u dobroj pop-pjesmi od dvije strofe i dva refrena, ispaljeno je jedino što je moglo ispasti – *tezga*, najboljim i najpreciznijim narodnjačkim izrazom.

Vidjelo se i osjetilo i nešto drugo iz toga. Kao i inače, i tu je kod članova benda bio prisutan onaj dojam bogate zemlje i individualizma koji Amerikanci uvjek ostavljaju: to su sve zdravi, sredeni, redom uredni ljudi (‘Cleanliness is godliness’, principom usadenim u američki život), jedinke ogromnog iskustva i neupitne radne etike. Ali u pozadini video se i jedan naročit zamor tu, muzički i – bojim se – općekulturalni američki. Umor je to koji vlada, ko hoće da vidi, i kod jazzera i kod rock-bendova i kod pop-diva već poduze. Oni se vuku po globusu i sviraju rutinski, profesionalno i sa svoje škole nedostizno – Masonov bubenjarski solo u Zagrebu bio je na momente čarobnjački – neki, nadigravši i svoje korijene socijalne i rasne ograničenja, u međuvremenu postavši imućni, sviraju s poštovanjem prema svojoj struci, sviraju posvuda. Kod kuće ih čeka kultura podijeljena, sludena, splasla nekako, a njena energija koja je nekada pokretala i radovala čitav svijet diže se još samo kad usključa u unutarnjim društvenim gibanjima, u istinski neshvatljivoj nejednakosti i identitetskoj konfuziji. Naravno, to se ne odnosi na Danca u bendu – kao i EU, neutralno nasmiješenog u svojoj sigurnosti i pameti koja zna da izbjegne situaciju kad postane suviše ozbiljna, kao što i naravno zna kako se drži kasa. Tako i svira. Sve ovo zajedno žalosti iskreno ljubitelje odavde i sve se čulo u muzici odsviranoj.

MOGO intimniji drugi koncert, a bez sumnje događaj festivala, došao je s druge strane svijeta. KAYHAN KALHOR, iranski kompozitor i svirač na kamanči, perzijskim guslama, i turski sazlija ERDAL ERZINCAN, donijeli su nešto dramatično i važno, upravo zapanjujuće. Paradoksalno, o tome koncertu što se manje kaže, to bolje – da se ne pokvari. Ili da se pokuša ovako reći makar: Iranac, lično izmučen historijom, svirač tona tužnog, punog patosa i ipak senzualnog, i nevjerljativ, poluosmjeđnuti, sigurni Turčin-virtuoz sa svojim brujećim, nezaustavljivim sazom, donijeli su najbolje od svoga golemog naslijeda – muziku dvije kulture naslonjene granicama i ujedno prožimajuće. Iz te pozicije, dvojac vrhunskih svirača pokazao je kompleksnost muzičku i kulturnu koja jedva da se može naslutiti u svojim dubinama. Kako su, jedan sjedeći, drugi klečeći, na čilimu dakako, krenuli od prve fraze u trajno nedohvatnim modalnim skalama i frazama nejednakih duljina, u teško brojivim ritmičkim mjerama, u jakim i zavodljivim istočnim melodijama, u očudujućim tonskim bojama, tako su vozili kroz sat i četvredeset, bez stajanja, u hipnotizirajućoj dinamici i intenzitetu, gdje se činilo kao da smo ušli u muziku koja je počela već prije koncerta, koja je počela prije stoljeća, a kad je završila, nastavila se negdje van nas, u beskraj. Nikada Zagreb nije čuo ovakav koncert.

I, to je, sve zajedno, današnjica dakle: ‘Ni na Istok, ni na Zapad’, kako je pjevao filozof ĐEŽ RAMADANOVSKI. Na jednu stranu umor i rutina, na drugu dubina, živa tradicija, raskoš duha, i politički, ideološki, egzistencijalni užas. Ali znamo bar, ovako na sredini svjetova, na koju nam je stranu gledati – kad tražimo gdje se bolje svira. ■

Težina jugoslovenskog tereta

‘Vidno polje’ Gorana Babića, hrvatskog, odnosno jugoslovenskog pesnika i kulturnog radnika, ‘izložba’ je čitavog jednog vremena, čije se konture ocrtavaju kroz biografiju pojedinca koji se našao na nekim važnim mestima u nekim važnim trenucima

LAGUNA je početkom ove godine objavila knjigu čija naslovница momentalno privlači pažnju, ali i zbujuje: oko srebrnog pravougaonika, u kome ćete instinkтивno i bezuspešno pokušati da se ogledate, štampane su reči na cirilici, potpisane imenom MILJENKA JERGOVIĆA. Naslov knjige i ime autora takođe su cirilični, i to pisani slovima. ‘Vidno polje’ GORANA BABIĆA, hrvatskog, odnosno jugoslovenskog pesnika i kulturnog radnika rođenog 1944. na Visu i od devedesetih naseljenog u Beogradu, ‘izložba’ je autorovog života (kako je on sam naziva), koja sadrži tekst na cirilici, ali i latinici, faksimile dokumenata, pesme i fotografije. U pitanju je zapravo izložba čitavog jednog vremena, čije se konture ocrtavaju kroz biografiju pojedinca koji se našao na nekim važnim mestima u nekim važnim trenucima.

To vreme je, naravno, jugoslovensko vreme. Kome je ova izložba namenjena, i šta različitim ‘posetiocima’ ona znači? Kada je reč o onima koji se ovog vremena sećaju, budući da im ne pripadam, mogu samo da citiram blurb pomenutog Jergovića: ‘Vidno polje’ je ‘podsetnik na jedan zajednički odživljeni život’. Neki će, verovatno, imati i manje miroljubive utiske. A za mlađu publiku, prema Jergoviću, ova knjiga je ‘demonstracija ljepote i moći maternjeg jezika’. Za mlađu publiku iz Srbije (tamo gde je knjiga objavljena), koja podržava napore da se određeni jezici jugoslovenskog prostora smatraju jednim zajedničkim jezikom, ali koja ih ipak oseća kao različite, ‘Vidno polje’ je nešto posebno pre svega zbog toga što donosi tekst u kome se hrvatski i srpski spontano mešaju. Kada pročitate, na primer,

U knjizi se spontano mešaju hrvatski i srpski

organizirati, ili neku srpsku reč uklopljenu u hrvatsku gramatičku konstrukciju, vaši mentalni kapaciteti kao da su se upravo još malo rastegnuli. Mlađa publika je to videla i kod Daše Drndić, čija je književnost odnedavno relativno dostupna i čitana, ali kod Babića, koji u Srbiji već dugo živi, ovaj fenomen je izraženiji.

Sama mozaička, fragmentarna forma knjige ključna je kako za njen kvalitet, tako i za njenu pristupačnost mlađoj publici – autobiografije su već pomalo stvar prošlosti, danas se piše autofikcija, pa zašto bismo onda čitali duga, *ab ovo* izlaganja o samom sebi, i to nekog starijeg više generacija od nas? Istina, Babićev tekst kreće *ab ovo*, a na pojedinim mestima je, poput tipične autobiografije, prezasićen imenima koja nam

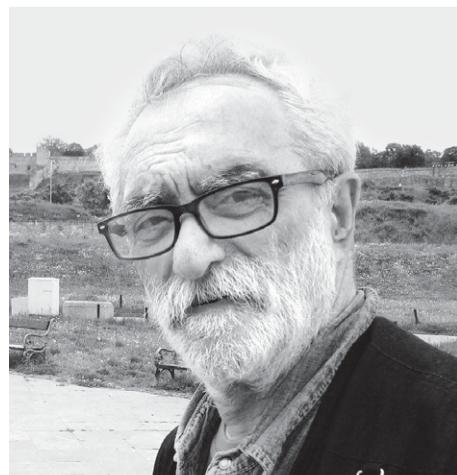
ne znače mnogo ili ništa, ali forma izložbe generalno čini ‘Vidno polje’ dinamičnim štivom koje želite da procitate do kraja. Radnja ‘Vidnog polja’, koja ne postoji u klasičnom smislu jer su u pitanju pojedinačna, ovlaš nadovezujuća sećanja, na neki način je istorija sama, politička, društvena, i istorija privatnog života, često u jednom, na primer, u ličnosti PRALJKA, za kojeg saznajemo da je posećivao autorov dom iz sasvim nepolitičkih razloga. Takođe, i nevezano za presudnu temu sažetu na prvoj stranici teksta, u pitanju ‘zašto si došao u Beograd?’ koje general IVICA KUKOČ postavlja Babiću, Babićev život pun je potpuno ljudskih, univerzalno razumljivih uspona i padova, poticanja od grada do grada i između raznih poslova, nekih i najtežih. To je život koji ironično određuje pesmu pod nazivom ‘Averzija prema alkoholu’, a njeni početni stihovi – *smirit*

ću se ja smirit/ sa svojom tonom beskorisnih znanja/ blagim mjestom skladistara – više su nego relevantni i danas, naročito za one koji imaju literarnih sklonosti.

Babićev odgovor na Kukočev pitanje glasi: ‘piscu je neophodna nesreća’. Mada se odgovor odnosi na selidbu u Beograd, knjiga i inače sadrži dosta nesreće, nepravde, za dlaku izbegnutih smrti, i slično. Ali fragmentarna forma ne predupređuje samo čitalački zamor autobiografskim, već i težinu istorijskog tereta čije je postojanje ovde neizbežno. Tome doprinosi i Babićev humor, koji se uglavnom manifestuje u duhovitim zaokretima i dosetkama kojima fragmenti počinju ili se završavaju, na primer, na kraju fragmenta koji govori o neuspěnom pokušaju Babićeve majke da nađe bolnicu u kojoj ga je rodila: ‘Ne zna se, dakle, gdje sam rođen, a zasad se ne zna ni gdje ću biti pokopan.’

Na kraju ćemo shvatiti da je pitanje gde će biti pokopan za Babića zaista važno ali, kao i svemu, i ovom pitanju on prilazi rasterećeno, bez pompeznog opterećivanja ‘nesrećom’ koju je manje-više sam za sebe izabrao. Zbog toga knjiga sadrži tek malo moralističkih komentara, pokušaja da se o istoriji kaže poslednja reč, ili ljudih ‘dokazivanja’. Takođe, iako pre svega pesnik, Babić je dobar priovedač, i neznačna anegdota kod njega postaje efektna priča koja govori i nešto o svojim junacima, i nešto o njihovom dobu, dobu problematičnom na svoj način, ali svakako preferiranom u odnosu na sadašnje.

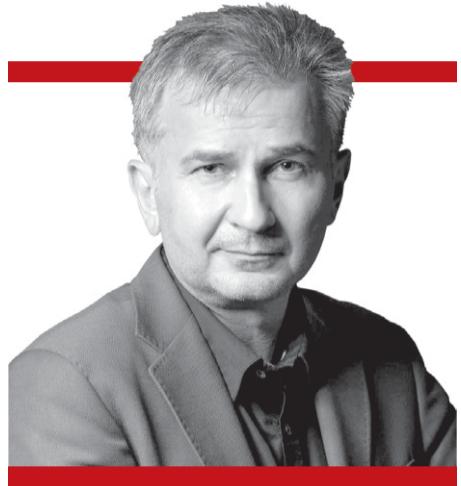
Sam naslov ‘Vidno polje’ preuzet je iz jedne Babićeve pesme, koju čitamo pri kraju knjige. To je pesma o partizanki Zagi koja ni posle sedmodnevног mučenja nije odala svoje drugove i drugarice, a kojoj je ‘Đindić, pedeset godina kasnije, oteo ulicu’. Iz ove kratke pesme jasan je Babićev stav o onom danas koje je već došlo i onom sutra koje tek dolazi, isto kao što je taj stav jasan i u samoj knjizi. Ipak, ovo je više implicitno nego eksplicitno, Babić ne zapada u kliše jadikovanja nad sadašnjosti, naročito jer se i prošlost pokazuje kao nimalo idealna, čak i ako je bila bolja. Kada pogledate u srebrni pravougaonik na naslovnici, sebe još nekako i možete nazreti, mada zamagljeno. Ali budućnost, budućnost ostaje uznemirujuće neprozirna. ■

Goran Babić_Privatna arhiva

TV RAŠETANJE

Zatrolani odnosi

PIŠE Boris Rašeta

'Iz bratske, a po potrebi može i ustaške Hrvatske, stiže nam dragi, poštovani, fantastični i voljeni Ante Tomic', grmi u eteru Zoran Kesić. 'Kako je to kad živate u Evropskoj uniji, je li vam donela procvat, a nadamo se da nije i da vam je crkla krava', između ostalog pita gosta

Jedan od rijetkih koji će priznati da je zadovoljan EU-om – Ante Tomic (Foto: Screenshot/YouTube)

24 minuta sa Zoranom Kesićem, YouTube

Iz bratske, a po potrebi može i ustaške Hrvatske, stiže nam dragi, poštovani, fantastični i voljeni ANTE TOMIĆ, grmi u eteru ZORAN KESIĆ. Već ta ležerna najava p(r)okazuje absurd regionalnih politika zasnovanih na unosnoj proizvodnji mržnje. Da, proizvodnji; mržnja se inducira politički, odozgo. Kesić pita Tomića o dojmovima sa Sajma knjiga, na što hrvatski pisac kaže kako je to možda najvažnija kulturna, a bez konkurenčije najvažnija knjiška manifestacija 'u regionu, Jugoslaviji, kako god se to zvalo'. 'U Jugoslaviji, kažete', veli voditelj, 'da bismo nervirali one kojima smetamo?' 'Da', uzvraća pisac, 'to je priredba na kojoj se mora bit. Bio sam stvarno nesretan kada Sajma nije bilo, dve godine, zbog korone. Nadao sam se, ajde, ove godine će biti... I sam Beograd mi je nedostajao. Meni čitatelja ne nedostaje, ali čak i u Beogradu ljudi me zaustavljuju, traže da se slikaju, da im potpišem knjige. Divan je osjećaj biti tako voljen.' Jugoslavija živi svoj treći život onako kako ga je uvijek živjela – kao malobrojna zajednica odabranih, ljudi srodnih po duhu; ne više i ne manje od toga, održivo. 'Imamo gosta iz Evropske unije', nastavlja Kesić pa pita, 'kako je to kad živate u Evropskoj uniji, je li vam donela procvat, a nadamo se da nije i da vam je crkla krava.' 'Ja sam jedan od rijetkih koji će priznati da je zadovoljan Unijom, i to ne zbog razloga koje Hrvati najčešće ističu – jedan je razlog novac, a drugi, važniji od svih milijardi koje dobivaju iz Unije, jest da Srbija nije u Uniji.' 'Dobro', prekida ga Kesić, 'to bi i nama bilo važno, da je obrnuto.' 'To je zapravo najveće veselje', nastavlja Tomić. 'Mislim da bi se većina gradana Hrvatske istog trenutka odredila svih milijardi koje će dobiti ako bi to bila garancija da Srbija neće ući.' Nema nikakve sumnje da u Srbiji opstaje ekvivalentan stav o crkavanju komšijinih kravica; pametan je voditelj, zna on kako stoje stvari. Potom je Tomić dodao je Unija vrlo korisna, između ostalog zato što suzbija utjecaj vjerskih fanatika. Pohvalio je europskog tužitelja, usporedivši ga sa skrbnikom kojega su vlasti dale slaboumnom ujaku. 'Gubi li Hrvatska dio svog suvereniteta?' pitao je potom vodi-

telj. 'Gubi, a mene bi veselilo da izgubi sav', uzvraća Tomić, pa dodaje da jedan njegov prijatelj ima ideju 'da raspišemo natječaj za najpovoljnijeg okupatora'... Eto, to je dio fazona i fora iz 17-minutnog razgovora koji možete pogledati na YouTubeu, a da se sve nastavi u satiričkom duhu, pobrinule su se srpske granične službe koje su hrvatskog pisca na povratku u domovinu izmaltretirale na pasja preskakala. Zašto, pobogu, ljudi? Ajde, da su to učinili Hrvati – čovjek bi još i razumio – već Srbi? E, to pokazuje razliku u civilizaciji, hoćeš-nećeš. Zaostajemo, braćo, u razvoju, zaostajemo.

Nedjeljom u 2, HRT, 6. studenog, 14:00

ACO STANKOVIĆ pozvao je zanimljivog gosta, HRVOJA PRPIĆA koji ima što reći o temama srušnici: električnim automobilima, novim, čistim energijama, isplativosti tih investicija i tako redom, a onda se poslužio starim, ali provjerjenim štosom – u emisiju je pustio padobranca, davoljeg odvjetnika JURU ŠEBALJA, koji je branio dokaze za suprotne teze. Prpić je zagovornik električnih auta, a Šebalj, ako već nije protivnik, onda je skeptik. 'Elektrifikacija košta', rekao je Šebalj. 'Sve ovo je jasno, ali osnovna stvar je otkud država crpi novac? Iz kojih sredstava ćemo graditi nove ceste? Što ćemo raditi u budućnosti ako ćemo imati samo električne automobile? Engleska je već najavila da će uvesti porez na električne automobile. Norvežani su prije imali besplatne cestarine, a sada cestarini plaćaju 50 posto. Moramo pričati i o negativnim stranama', kazao je Šebalj, a mi smo zaključili da ne treba brzati s novim tehnologijama. Prije par desetljeća, dizel je bio 40–50 posto jeftiniji od benzina i svi su kupovali dizelaše da uštede. Potom je došla moda plina pa su svi navalili na plin, takozvani gas. Na red za plinski auto rumunjske proizvodnje čekalo se kao nekada na fiću. A onda je i cijena plina otišla nebu pod oblake. Električni pogon bio je dugo zadnji krik mode, ali hoće li struja uvijek biti jeftina kao danas? Sačekajmo malo, sve će nam se samo kas'ti. Korisna, dijaloška emisija, pohvale.

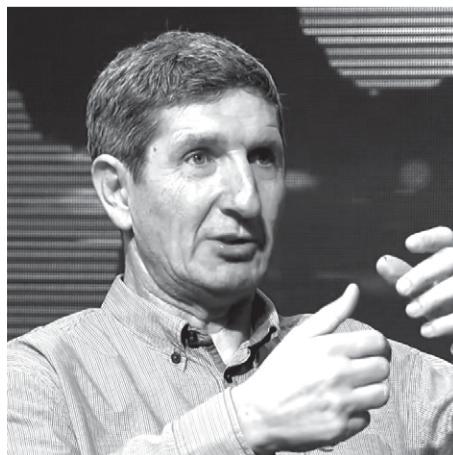
N1 Info, 8. studenog, 11:00

'Ponuda za otkup Ine, ne vjerujem da je uopće postojala', rekao je na antikorupcijskom vijeću DAMIR VANDELJ. 'Sama Uprava Ine je, to je javno objavljeno, rekla da nema informacija da postoji ponuda za preuzimanje.' Mi izdvajamo toliko iz Vandelićevog svjedočenja, pa prelazimo na pitanje – a zašto su onda ulupani milijuni eura za onu bankarsku procjenu vrijednosti? Samo zato da bi se pokazalo da PLENKI misli ozbiljno? Bivši ministar TOMISLAV ČORIĆ rekao je u rujnu 2020. da je konzultant iz Lazarda Vladi predstavio završno izvješće o procjeni vrijednosti Ine 'te da njen otkup od MOL-a ne bi trebao optereti proračun, no nije otkrio finansijske detalje

eventualne transakcije'. Konzultantska kuća Lazard ponudila je procjenu vrijednosti Ine za devet milijuna eura, a do lanjskog prosinca Republika Hrvatska platila je samo naknadu za fazu pripreme transakcije nešto manje od 23 milijuna kuna. Zašto smo plaćali operaciju za koju smo svi znali da je nerealna i da nikad neće biti provedena? A nakon svega – tko se još usudi reći da su Hrvati nacionalisti? Naftu smo dali Mađarima, banke Talijanima, Austrijancima, Nijemcima i Mađarima, poljoprivrednu Rusima pa Arapima, telekome smo dali od Njemačke do Skandinavije, farmaceutiku Židovima, a mlade Irskoj i Njemačkoj... Ove godine, doznajemo iz medija, Hrvatska će imati 35 tisuća novorođene djece – najmanje u povijesti. A bogami, i komšijama crkava kravica – Srbija je prema popisu ostala bez 800 tisuća ljudi; emergenti su im ruski, tvornice njemačke, kineske, francuske, kako se kaže, tko neće brata za druga, imat će tuđina za gospodara.

Dnevnik, HRT, 11. studenog, 19:00

Dnevnik objavljuje vijest o ruskom povlačenju iz Hersona. Nema 'Staljingrada', Rusi odoše – rekli su da će tu biti zauvijek, a vječnost je trajala osam mjeseci. Manje od prosječne trudnoće. U ovaj rat svi su ušli s krivim prepostavkama. PUTIN je ušao s pretpostavkom da će mu 160 tisuća profesionalnih vojnika – dok je Hrvatska uoči 'Oluje' imala 150 tisuća aktivnih vojnika – biti dovoljno za zemlju veću od Francuske i da će mu biti dovoljan tjedan-dva. 'Imperijalna oholost', rekao bi MILANOVIĆ. Evo još malo pa ćemo ući u zadnji kvartal prve godine rata, mobilizirao je još 300 tisuća vojnika, a kraj nije na vidiku. I Amerikanci su ušli s pretpostavkom da će Kijev pasti za 48 sati, pa su ZELENSKOM ponudili prijevoz na sigurno. Europska unija pošla je od pretpostavke da će sankcije slomiti Putina, ali evo, na redu je i osmi paket, a od sloma Rusije nema ništa, naprotiv, proračun im je zbog poskupljena energetika pun k'o brod. Očekivao se kolaps rublja, a on je skuplji nego ikad u zadnjih nekoliko godina, funta pada kao nikad, a i euro klizi nadolje, valjda zato što mi ulazimo... Pretpostavka je bila da će sankcije smanjiti uvoz i izvoz u Rusiju, a on je za mnoge zemlje veći nego prije sankcija. Putin je očekivao da će mu 'general Zima' ići na ruku, ali meteorolozi predviđaju najtopliju zimu u povijesti. Ukratko, ušli smo u 'iracionalni manevarski prostor', kako je KARL MANNHEIM nazvao politiku, a politika je, kako znamo, zametak rata drugim sredstvima. Svi su u taj prostor lako ušli, a kako će izaći – e, to nitko ne zna. Konac djelo krasí, kaže narodna poslovica, a kako će taj konac izgledati, zna samo Svevišnji i poneki strateg na terenu, pa sačekajmo odluke te 'zbornaje komande', drugo nam ionako ne preostaje. ■

Lala Raščić: Smijeh Meduze

(Galerija Nova, Zagreb, od 9. studenog do 3. prosinca)

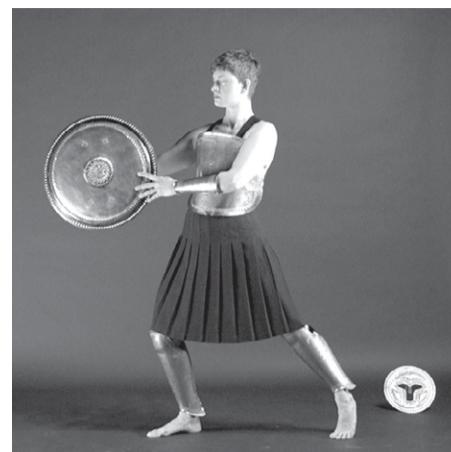
PIŠE Jelena Pašić

Meduza i tepsiye

Spoj poznatog antičkog mita i marginalne lokalne folklorne prakse otvara prostor emancipacije

MEDUZINA glava u video performansu LALE RAŠČIĆ, jedne od internacionalno najpriznatijih umjetnica s ovih područja, ponovno je sjedinjena s tijelom zloglasne mitske figure. Glavu prekriva bakreni štit koji, oblikovan poput plošne okrugle maske, priziva epizodu iz grčkog mitološkog repertoara u kojoj božica Atena, kao reprezentant božanskog/patrijarhalnog poretka, Meduzinu odrubljenu glavu stavlja na vlastiti štit, uplošnjujući inače kompleksan lik i postavljajući ju na razinu puke dekoracije. Povijesno, maska korijene vuče u liminalnim ritualima i praksama, u rubnom prostor-vremenu gdje uobičajene ukotvljene norme i vrijednosti ne vrijede, kada je sve moguće – od pogreba, preko karnevala, pa do teatra. Lala Raščić, koja u video radu 'GORGO' sama utjelovljuje Gorgonu, dekonstruirano tijelo i oskvrnjenu, demoniziranu ličnost nanovo gradi pomoću oklopa i štita, koji atrbuiraju integritet, zaštitu.

Serijski radovi temeljeni na Gorgoni, predstavljeni na izložbi u zagrebačkoj Galeriji Nova, nastavak je umjetničina višegodišnjeg istraživanja spornih ženskih likova antičke kulture, među kojima su i Elektra i Arahna, te mogućim višeglasnim, pluralnim nartivnim reinterpretacijama antičkih mitova. Istim strategijama reimaginacije mitova na kojima je stasala zapadna civilizacija bavile su se mnoge autorice – MARGARET ATWOOD, CHRISTA WOLF i ANNE CARSON neka su od najpoznatijih među njima – no Lala Raščić svoje konceptualno kompleksne i izvedbeno minuciozne radove nadopunjuje i dodatno zaogrće u slojeve neočekivanih referenci na lokalno nasljeđe. Revalorizacijom i reposicioniranjem lokalnih tradicijskih umijeća i folklora, posebno onih izraslih u kontekstu ženskih, nevidljivih povijesti, Raščić povijest čini živom, čini ju validnim i potentnim izvodom znanja koje svoje mjesto može i treba

Video rad 'gorgo'

Marginalci (r: Ljubomir Kerekeš)

(2022.)

PIŠE Damir Radić

Zabavan treš

Banalan debi s tzv. zahodskim humorom, no to nije razlog da ga se otpiše

REDETELJSKO-SCENARIŠTICKO-PRODUCENTSKI debi popularnog glumca LJUBOMIRA KEREKESA 'Ufuraj se i pukni', nastao izvan sistema u nezavisnoj produkciji, bio je veliko iznenadenje 2019. godine. Skupio 17 i pol tisuća gledatelja u kinima, što je za standarde hrvatske kinematografije respektabilna brojka, tim prije što nezavisno proizvedeni projekti do redovne kino distribucije često i ne stignu ili u njoj obično ostvare skromne rezultate (doduze, potonje vrijedi i za većinu filmova proizvedenih sredstvima HAVC-a). Jest, riječ je bila o komediji, jedinom žanru u kojem hrvatski gledatelji želete gledati hrvatske filmove u kinima, ali komedije su bili i neki drugi, 'sistemske' filmovi, pa su loše prolazili na velikom platnu (zadnji takav primjer je 'Potamburi' STANISLAVA TOMICĀ). Odgovor na to zašto je 'Ufuraj se i pukni' dobro prošao leži u činjenici što su Kerekeš i njegov, također nezavisni, Kerekesh teatar, omiljeni u matičnom Varaždinu i čitavom Zagorju i Međimurju: tamošnja široka publika silno voli njihov grubi prizemni humor pa je pohrlila i na njegovu filmsku verziju, i u tome je nije omela gotovo amaterska razina produkcije i redateljske izvedbe. Kad su vidjeli da stvar funkcioniра, Kerekeš i ekipa (u kojoj istaknuto mjesto ima Ljubomirov sin, glumac i producent JAN KEREKEŠ) odlučili su ponoviti recept. No ovaj put bili su još uspješniji: aktuelni 'Marginalci' do sad su skupili tridesetak tisuća gledatelja, a još su na repertoaru varadinskog i zagrebačkih Cinestara. I dalje je to prije svega fenomen kajkavskih krajeva (u Slavoniji, Dalmaciji i Istri prijem je puno slabiji) pa film ne može računati na snažan odjek na nacionalnoj razini kao nekadašnje 'novokomponovane' srpske komedije, čiji je humor usporediv s onim koji gaje Kerekeši. Dakako, sve to izaziva što čuđenje, što prezir u 'boljim građanskim krugovima', slično

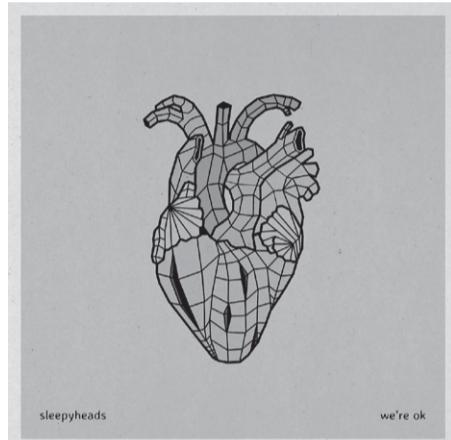
vječnom zgražanju nad srpskim turbo-folkom, no bez obzira na nisku razinu kvalitete, trezven čovjek ne može ne osjetiti stanovit respekt prema ljudima koji ulažu vlastiti novac u tako skup i kreativno zahtjevan proizvod kao što je dugometražniigrani film, i pritom su još (za razliku od 'kralja hrvatskog nezavisnog filma' ANDELA JURKASA) uspješni u kinima. 'Marginalci' su inače kombinacija dugovječne kazalište predstave 'Skupština' Kerekesh teatra i izvorno za film pisane 'priče' o televizijskim novinarima koji dolaze u zagorsko selo Črevo da snime reportažu o kajkavskim seljacima u EU, upravo na dan kad se u selu održava godišnja skupština. Te dvije linije izmjenjuju se zanatski nevješto rabljenom paralelnom montažom, a sastoje se od niza stereotipa na temu nacionalnih manjina (čitaj Roma/Cigana), gejeva, seksualnih radnji i probavnih problema. Obje narativne linije, osobito reportažna, ostaju nedostatno razvijene, a napisljetku se, po zakonima dramaturškog zanata, međusobno spoje, začinjene tučnjavom na zabavi u seoskom domu, što može asociратi i na salunske tuče kao čest motiv vesterna. Iako su 'Marginalci' idejno banalni, narativno i stilski nezgrapni te tzv. zahodskim humorom neukusni na ne baš često viđen način, njihovim udarnim iglama, ocu i sinu Kerekešu, mora se priznati da su glumački dobri u karikaturalnim, ali zabavnim ulogama Roma skupština (otac) i gej reporter (sin). Uostalom sebi su dali role (prezrenih) manjinaca, pa i to nešto govori. Po kolegi kritičaru MARIJANU KRIVAKU, inače uvjerenom ljevičaru koji je bio jako naklonjen i prethodnom uratku Karakašovih, 'Marginalci' su subverzivan film koji nesmiljeno šamara hrvatsko društveno sada; potpisnik ovih redaka ne bi išao tako daleko i zadovoljiti će se time da film nazove donekle zabavnim trešom, kako to već izdanci tog 'žanra' znaju biti. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Sleepyheads: *We're OK*

(Geenger Records)

DUGOOČEKIVANI drugi album zagrebačkog indie rock kvarteta dočekan je vrlo pozitivnim reakcijama kritike. Takav prijem ne čudi pretjerano s obzirom na to da vokalist i gitarist VEDRAN ŠUVAK suvereno vodi bend kroz amalgam utjecaja alternativne gitarske glazbe posljednjih nekoliko desetljeća. Ono što Sleepyheads odvaja od većine što tuzemnih, što inozemnih suvremenika jest tendencija da puste pjesme da dišu. Šuvakov ekspre-

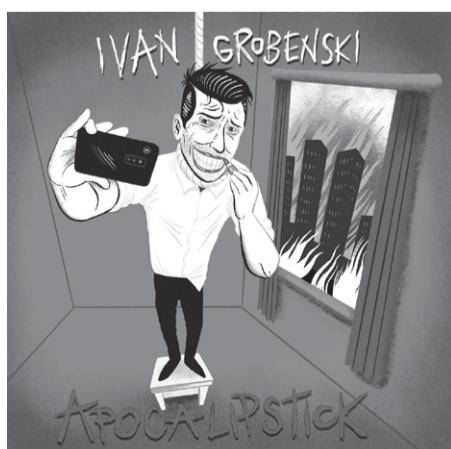

sivni vokal može dramatikom i dinamikom podsjetiti na IANA MCCULLOCHA iz Echo & The Bunnymen ili raniju fazu THOMA YORKEA, no Sleepyheads su po opuštenosti svirke bliže Crazy Horseu ili Built To Spill. Tonski snimatelj HRVOJE NIKŠIĆ i producent MARK MRAKOVČIĆ to očigledno razumiju pa 'We're OK' zvuči kao da bend svira u istoj prostoriji. Zbog takvog naturalističkog pristupa Sleepyheads ne ostavljaju dojam pukog derivate, nego benda koji korištenjem poznatih anglofonih obrazaca stvara vlastiti, sudeći po tekstovima poprilično samosvjestan i melankoličan svijet.

Ivan Grobenski: *Apocalipstick*

(Intek Music)

KOPIRIVNIČKI kantautor prije dvije godine izdao je 'Siro-mahi i Lazari', sjajan spoj po-dravskog nasljeda i southern gothic utjecaja. GROBENSKI na 'Apocalipstick' izvodi zaokret od 180 stupnjeva i vraća se engleskom jeziku ranijih ostvarenja, ali i suvremenoj tematici jer

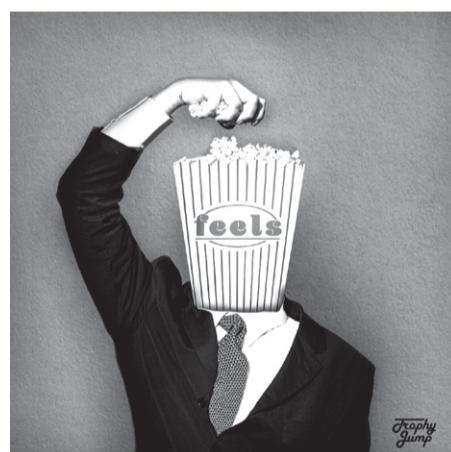

album predstavlja vjernu simulaciju hektičnog vrludanja internetskim prostranstvima. Hiperreferencijski sarkastični stav donekle dovodi Grobенskog u vezu sa slično verboznim metakantautorima poput DESTROYERA ili FATHERA JOHNNA MISTYJA, ali i pomalo očekivano predstavlja opasnost da album odmah tematski zastari ili, još gore, zazvuči poput prazne provokacije namjenjene 'klikabilnim' naslovima. Instrumentalno gledano, album komunicira svoje namjere daleko spremnije. Grobенski i koproducent MARIN HRAŠČANEK koncipirali su 'Apocalipstick' kao suvremeni art pop prepun utjecaja iz funka, soula, afrobeatu i hip-hopa, mahom sjajno integriranih u koherentnu cjelinu. Takav odabir relativno pitkog pop zvuka na prvu bi se mogao protumačiti kao kreativni uzmak nakon poprilično samosvojnog pretodnika, no zapravo je potvrda neobuzdane svestranosti koja se očigledno neće tako lako svesti u žanrovske okvire.

Trophy Jumps: *Feels*

(Jeboton)

ZAGREBAČKI pop pankeri Trophy Jump nemaju pak problem s pretjeranom eklektičnošću. Konciznih pola sata njihovog drugog albuma ispunjeno je iznimno efektnim, ali vrlo čvrsto definiranim žanrovskim rješenjima poput svijetlog gitarskog tona, himničkih zbornih refrena i introspektivnih strofa. 'Feels' profitira od te relativne stilске ograničenosti jer bend savršeno tempira dinamiku svojih aranžmana, bilo u pogledu nizanja neizostavnih tiho-glasnih dijelova, bilo u pogledu dodatne instrumentalizacije. Frontman

ANTUN ALEKSA spretno barata engleskim što doprinosi uvjerljivosti tematike 'vječne adolescencije' tipične za žanr. Priče o nepotrebnosti četvrte pive ili o iskazivanju osjećaja isključivo u narkotiziranom stanju na hrvatskom bi naprsto zvučale daleko neglamuroznije, a ovako u najboljem smislu riječi djeluju kao stvorene za odjavnu špicu neke tinejdžerske serije. 'Feels' svakom svojom sekundom pokazuju da bi album 'Osjećaji' benda Pobjednički skok bio bitno manje uvjerljiv pa taman glazbeno i tekstualno sve bilo potpuno precrtno jer je odabir jezika ključan za kreiranje atmosfere kod glazbe ovoliko orientirane na stvaranje određenog osjećaja.

■ Karlo Rafaneli

Riječka umjetnica o projektu
'3. maj_Studija Zaborava'

JADRANKA LACKOVIĆ

Obuhvatit ćemo i položaj radnica u brodogradnji

Projekt '3. maj_Studija Zaborava' pokrenuli ste početkom godine s namjerom da iz šire društvene perspektive analizirate važnost tog brodogradilišta. Što ta analiza sve podrazumijeva?

Moj je pokojni otac bio radnik u 3. maju, odrasla sam u 'trećemajskoj' zgradbi, svi su moji susjedi i obiteljski prijatelji tamo radili, djelatnost, a kasnije su mi i školovanje vezani uz to brodogradilište. Kao slikaricu i zaljubljenicu u fotografiju moje polje interesa je upravo taj vizualni dio, dok je kolegica KRISTINA PANDŽA zadužena za intervjuje i njihovo dokumentiranje. Želja nam je kroz razgovore obuhvatiti što širi raspon radnika, umirovljenika, kako generacijski tako i profesionalno, i iz radničke perspektive saznati kako je izgledao radni vijek u 3. maju. Već su se sada počeli ponavljati neki obrasci: česte su priče ljudi koji su dolazili iz raznih dijelova tadašnje Jugoslavije jer su znali da će u Rijeci odmah dobiti posao, ljudi čiji su članovi obitelji generacijama radili baš u 3. maju, a tu je i položaj radnica u brodogradnji. Planiramo kroz sljedeću godinu i dalje provoditi razgovore nakon čega ćemo se povući i analizirati prikupljeni materijal, svaka u svome polju.

Projektni tim uz vas čine još četiri žene. Kako ste podijelili uloge i što će vaše kolege donijeti projektu?

S mnom su u timu uz Kristinu Pandžu, kustosicu i interpretatoricu industrijske povijesti te materijalne i nematerijalne baštine, TANJA KANAZIR, fotografkinja i vizualna interpretatorica grada Rijeke i njezinih ljudi i arhitekture, IVONA IVKOVIĆ multidisciplinarna i eksperimentalna umjetnica koja djeluje u području zvuka, slike i svega onoga što nastaje njihovim ispreplitanjem i MAJA OGRIZOVIĆ, kulturologinja zadužena za projektni menadžment, komunikacije i produkciju. Izrazito mi je bilo važno okupiti oko sebe žene čiji rad pratim i cijenim, kojima apsolutno vjerujem i za koje osjećam da imaju odgovarajuću razinu empatije i profesionalne radoznalosti. Napominjem tu radoznalost jer

Foto: Antonija Radošević

sam znala da ćemo u početku veliku količinu rada morati provesti volonterski. Cure su mi velika podrška u svemu, a pritom su svaka u svome polju izuzetno talentirane umjetnice.

Ideja je da projekt zaokružite interdisciplinarnom i participativnom izložbom koja će se dogoditi nagodinu povodom završetka proslave 75. godišnjice brodogradilišta. Imate li već na umu prostor u kojem će se izložba dogoditi?

Imamo neke želje vezano uz prostor, ali ne bih htjela javno o tome dok ne bude sto posto potvrđeno. Trenutno sam stvarno istinski ganuta u kolikoj mjeri se ljudi javljaju sa svojim pričama i fotografijama i željom da budu dio projekta. Priznajem, ušla sam u ovo isključivo iz vlastite potrebe da se slikarški oprostim sa ocem, ali tek sada počinjem naslućivati kako moje osobno korespondira sa kolektivnim rječkim i kako moja priča uistinu nije samo moja i sebično bi je bilo sačuvati za sebe. Velika je čast biti u prilici sakupiti sjećanja prije nego postanu zaborav. Nadam se da sam dorasla zadatku.

■ Ana Grbac

KVADRAT

'Tekst uvijek, koliko god da je naš nerazdvojivi dio, u jednom trenutku počinje živjeti svoj život', govorio je pisac ALMIN KRALJ u nedavnom intervjuu za portal Novosti o svojim 'Kućnim ljudima'. Samo nekoliko dana kasnije, nova epizoda u životu njegovih dnevničkih zapisa: na zagrebačkom Interliberu nagrađeni su uglednim Kočićevim perom..

■ B. P.

Foto: Nada Pandur

Vaši budući omiljeni bendovi
gostuju kod Nine Violić
i Filipa Šovagovića

NEVJUDIVO

gledjte na
Youtube kanalu
televizije Vida

VIDA

kanal koji vidi ono što
drugi ne žele vidjeti